

The Project Gutenberg eBook of Iltapuhteeksi 2: Kokoelma pieniä kertomuksia

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Iltapuhteeksi 2: Kokoelma pieniä kertomuksia

Author: Santeri Ivalo

Release date: September 1, 2008 [eBook #26503]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ILTAPUHTEEKSI 2: KOKOELMA PIENIÄ
KERTOMUKSIA ***

Produced by Tapio Riikonen

ILTAPUHTEEKSI II

Kokoelma pieniä kertomuksia

Kirj.

SANTERI IVALO [nimellä Santeri Ingman]

Werner Söderström, Porvoo, 1895.

SISÄLLYS:

ELÄMÄTÄ JA LUONTOA:

Myöhästyneitä pirstaleita
Aamunen unelma
Syytinkivaari
Hei-juu!
Säästä!
Mätäkuun juttu
Kotionnea
Lepotunti
Kuolemaan tuomittu

JUTTUJA:

Kanala
Huhuinniemi

Toista kosi
Harvinaista mustasukkaisuutta
Kaksi suurta harria
Myrsky merellä
Lemminkäisen retki Saareen
Matin päivät

MATKA-KASKUJA:

Tunti Upsalassa
Tunnelmain maassa
Pikajunalla kesäkuumalla
Pariisitar
Habit noir

ELÄMÄTÄ JA LUONTOA

MYÖHÄSTYNEITÄ PIRSTALEITA.

Ainesten uudistuminen on luonnon ijaisten, lahjomattomain lakien määräämä. Eikä luonto suvaitse kehityksensä mitään aukkoa eikä seisahdusta. Kaiken koko suuressa luomakunnassa täytyy muuttua ja vaihtaa muotoansa, syntyä, elää ja kuolla syntyäkseen ja elääkseen uudelleen ja taas vaihtuakseen uusiin muotoihin. Se on säännöllistä, se on pakollista tuo luonnon uudistuminen. Ihminenkin, luomisen herra, uudistuu ja vaihtuu myötään — sanotaan ihmisruumiin aina seitsemän vuoden perästä olevan kokonaan uuden, ihmispolvet vaihtuvat, kansat uudistuvat, ihmiskunta uudistuu. Vanhan täytyy siirtyä uuden tieltä, se on luonnon laki.

Kansojen uudistumista merkitään aikakausien vaihtumisella. Kun yksi aikakausi on loppuun kuluttanut voimansa, kykynsä, »ainesmääränsä», siirtyy se pois toisen, uuden tieltä. Tuo siirtyminen tapautuu tavallisesti vähitellen, kehityksen verkkasessa kulussa, väliin vain on tuo uudistuminen rutompaa, järkyttävämpää ja läpitunkevampaa. Erinäiset ihmishengen suuret voitot sysäävät silloin yhtäkkiä vanhan aikakauden syrjään ja synnyttävät uuden, jolla on uudet muodot, uudet riennot, uudet elämisen ehdot. Ja kansat kokonaisuudessaan, niiden kaikki osat ja nivellykset, seuraavat joko tietten tai tietämättään tuon uudistumisen mukana, niiden elämisen suunta on pakosta kääntynyt uusille urille.

Vaan jos voisi ajatella, että ihmisruumiseen, sen määrääkanaan täydellisesti uudistuttuaan, vielä voisi jäädä jäseniin tai lihaksiin kitumaan ja kiusaamaan joku myöhästynyt, itsepintainen piste tai pirstale »vanhaa ihmistä», jokin viivästynyt, sitkeä molekyyli, niin olisi kai se selitettävä samalla tavalla, kuin se tosiasia, että aina jaksonkäänteessä jää vanhasta ja edesmenneestä aikakaudesta jällelle uuden aikakauden elimistöön eräitä myöhästyneitä, piintyneesti uudistumattomia pisteitä ja aineskipeneitä.

Sellaisia jää aina, voisi melkein sanoa, että sekin on luonnon laki. Väliin niitä ei niin selvästi näekään. Kun ainesten vaihtuminen kansojen elämässä on vitkasta, on useinkin vaikea sanoa, milloin mikin kohta ei ole aikoinaan uudistunut ja milloin sen vaihtumisvuoro vielä on edessäpäin. Vaan toisenvuoron, kun uudistuminen on ollut läpikäyvä ja voimakasta, näkee aivan selvästi uudessa yhteiskunnassa sellaisia yksikseenjääneitä, perin myöhästyneitä kipeneitä, jotka mustuneina ja käsnäisinä silmäänpistävästi paistavat uudessa ympäristössään ja jotka tuskin enää näyttävät voivankaan uudistua, vaan tuntuvat vähitellen, hyvin vitkaan, hiertyvän pois, kuoleutuvan ja katoovan.

Niiden olemus tuntuu silloin tuiki surulliselta, epätoivoiselta, mutta samalla naurettavalta. Uusi yhteiskunta ei voi säälimättä niitä katsella, ei säälimättä, mutta ei myöskään myhähtämättä. —

Vaan ottakaamme, niinkuin lääkäri tekee, sellaisen käsnän hyppystemme väliin, leikataan se auki ja tutkitaan se, katsotaan, minkälainen elin se on ollut vanhassa yhteiskunnassa ja minkälainen se on

uudessa. Me matkustamme ainoastaan johonkin meidän vanhoista, pienistä rannikkokaupungeistamme, useita on välillä, ja tarkastelemme sen tehtävää ja merkitystä ennen ja nyt, ennen, isien aikoina ja nyt, poikien aikana.

* * * * *

Siitä on kulunut puolen vuosisataa, onpa jo kolmattakin neljännestä, nimittäin isien ajasta. Silloin kukoisti pieni rannikkokaupunki.

Se oli onnellinen aika, jolloin meri oli ainoa kaupan tie ja purje merellä ainoa kulkuneuvo. Onnellinen aika, jolloin maamies koko laajasta sisämaan alueesta toi jokaisen voimurusensa ja jokaisen tervatynnyrinsä pikkukaupunkiin ja vei sieltä, eikä mistään muualta, suolansa, rautansa, sokurinsa ja tupakkansa. Pikkukaupunki oli isäntänä maalla ja merellä, veden aavat olivat sen mellastuspaikkana ja se hallitsi kaupallaan koko suurta, ympäröivää maakuntaa. Se oli paikkakuntansa keskipiste, se oli kaupunki yksikössä mainittuna ja se ylläpiti kunnialla arvonsa.

Asukkaista pienessä rannikkokaupungissa oli vilkas elämä ja keskenäinen kilpailu tehnyt reipasta, toimikykyistä väkeä, joka ei arastellut ponnistuksia ja jolla joka ponnistuksen takana aina oli toinen. Ken asukkaista ei ollut kauppamies, oli merimies ja usein paisui merimiehestä kauppamies. Olihan kauppa ja merenkulku melkein yhtä, kaikilla oli siitä työtä ja ansiota ja kohoamisen mahdollisuutta.

Kaupungin omaisuutena, tulon ja elämisen lähteenä, olivat laivat. Niitä syntyi sen veistämöillä uusia joka kevät kaunis poikue ja ne lähtivät kohta meren auettua nuorina ja elinvoimaisina vanhempain veljiensä rinnalla kyntämään ulapan selkiä, lähtivät kauas avaraan maailmaan pelotta maailman alusten kanssa kilpailemaan rohkeudessa, nopeudessa ja kunnossa. Jokainen uusi laiva oli koko kaupungin uusi lemmikki ja merkkipäivänä, juhlapäivänä sen nimensaantia vietettiin. Siihen kiintyivät isännän toiveet ja huolet ja ikäänkuin siunaten virkkoi hän sen ensi kertaa pullistaessa purjeitaan:

— Mene, »Toivoni», kunnosta itsesi, muista isäntääsi ja kaupunkiasi.

— Kunnostaneetpa ne ovat itsensä meidän laivamme, tottapa »Toivokin» sukuunsa tulee, lohduttelivat toiset porvarit, jotka olivat kilpailijoita, mutta joille yhteinen kunnia oli arka.

Ja kun laiva sitten vuosien perästä kierrettyään maapallon moneen kertaa ja kestätyään valtamerien myrskyt ja mainingit, taas kerran pistäysi kaukaiseen syntymäsatamaansa, oli se jälleen riemupäivä koko kaupungille, voiton päivä isännälle, jolle se toi varoja mukanaan, ilopäivä merimiesperheille, jotka taas pitkästä ajasta saivat tervehtiä isää ja aviomiestä ja jotka saivat runsaita tuliaisia kaukaisilta mailta, sekä kunnianpäivä koko kaupungille, jota laiva ja sen miehet olivat mainehikkaasti edustaneet. Vaan kauan ei joutanut laiva kotisatamassa happanemaan, kun tuuli rupesi syksyseltä puhaltamaan, levitti se taas purjeensa ja lähti lentämään jäättömille valtamerille kerätäkseen kotikaupunkiinsa uusia voittoja ja uusia varoja. Ja varallisuus kotona kasvoi ja sen mukana lisääntyi myötään yritteliäisyys ja liikkeen vilkkaus kaupungissa.

Ei sitä merta, missä sen tervatut keulat eivät olisi aaltoja halkoneet tai sen pellavapurjeet käyttäneet hyväkseen vinkuvia tuulia. Etäisen Intian saaristot, Ameriikan laajat lahdet, Afrikan autiot rannikot, kaikki ne kulkivat ja koettelivat, veivät tavaraa toisesta toiseen ja toivat uusia takaisin. Veivät rautaa Englannista, toivat kahvia Brasiliasta ja lähtivät taas Intiasta hakemaan puuvillaa.

Sortuihan aina joku alus etäisillä merillä myrskyihin ja karikkoihin, — sinne ne vanhemmuuteen sortuivatkin useimmat, harva jouti kotisatamassa happanemaan ja hajoamaan, — ja silloin sitä surtiin kuin rakasta vainajata. Vaan se oli silloin jo tavallisesti maksanut hintansa ja sen sijan täyttivät pian toiset alukset, uudet ja paremmat.

Kotimaasta lähtiessään, ottivat laivat mukaansa terva- tai lankkulastin, vaan sitä oli niin vähän kotoa vietävätä ja ne kotoiset vedet olivat niin usein suljetut. Mutta kas maailman suurilla merillä ja maailman suurissa satamissa, siellä oli rahtia viljalti tarjona ja ulapat aina auki. Siellä sopi elämöidä vuoden vuotensa perästä, lennellä rannikolta rannikolle, kuljettaa rahtia ja laittaa voitot kotiin. Ja kun miehet, jotka melkein poikkeuksetta olivat kotikaupungin väkeä, kerran väsähtivät reippaaseen ja terveeseen, mutta vaivaloiseen purjehtimiseen, ottivat he kokoomansa varat mukaansa ja palasivat kotikaupunkiin, jossa heillä, vanhoilla meripojilla, aina oli suuri luottamus ja korkea arvo.

Kaupungin tavara-aitat tyhjenivät ja täyttyivät nopeasti, eikä ollut siellä aikaa henkisestikään ummehtua; merimiehet toivat myötään kotiväelleen maailman vilkkailta markkinoilta uutta innostusta ja elämän iloa.

Ja sillävälän kuin laivat tekivät tehtäväänsä ulkomerillä, tekivät miehet kotona tehtäväänsä kauppapuodeissa ja markkinoilla. Läheiset pitäjät olivat heidän yksinomaista kauppa-alaansa; kun he vain keskenään pysyivät sovussa ja määräsivät hinnat yhteisen edun mukaan, niin ei ollut pelkoa

vaarallisista kilpailijoista. Suuret kauppahuoneet jakausivat poikia myöten eri liikkeisiin — nuorimmat pojat rupesivat usein laivainkapteeneiksi ja purjehtivat ulkomerille — ja eri liikkeet pysyivät siten tarpeellisessa tasapainossa ja tarpeellisissa varoissa ja kilpailivat keskenään yritteliäisyydessä. Ja nuo kotikaupunkiin palanneet meripojat, jotka vuotta kolme- ja neljäkymmentä olivat kierrellet ympäri maailmaa, ostivat säästöillään rihkamaa ja maalaistavaraa, avasivat pienen kauppapuodin, jossa heidän vaimonsa möivät rautanauloja ja suoloja ja karttuunia sillävälän kuin he itse ajoivat tavarakuormaansa markkinoilta markkinoille ja vaihtoivat rihkamansa voihin ja metsän riistaan. Ja pojat purjehtivat merillä ja palasivat sieltä isän kuoltua jatkamaan ja suurentamaan jo melkoiseksi karttunutta liikettä.

Aina oli köyhimmälläkin tilaisuutta ansioon ja mahdollisuus työllä ja toimeliasuudella päästä riippumattomaksi ja äveriääksi. Ja niin olikin melkein jokainen itse isäntänä oman kurkihirtensä alla.

Tämän toimeliasuuden ja riippumattomuuden merkkejä saattoi nähdä itse kaupungistakin ja sen sisällisestä ja ulkonaisesta elämästä.

Olot olivat tosin yksinkertaiset, talo oli koristelematon puutalo ja takki oli karkea sarkatakki, vaan kaikki oli tukevata ja varmaa, käytettävää kalua. Niinkuin satamarakennukset, laiturit ja ranta-aitat olivat kirveellä veistetyt, jykeät ja kömpelötkin, mutta perustuksiaan myöten taatut ja tanakat, raudoitettua petäjätä joka palkki, niin olivat myöskin asukkaiden elämäntavat ja tarpeet koruttomat, mutta ankaran sääntilliset ja turmeltumattomat. Elettiin hyvästi, mutta ei vallattomasti eikä ylellisesti. Huviteltiin jouluna ja juhannuksena ja parin muun juhlapyhän aikana perinpohjin, mutta sillävälän tehtiin uutterasti ja keskeytymättä työtä. Jokainen halusi hankkia itselleen varman pohjan, jolla seisoi, oman turpeen, jossa eläisi, ja hän hankki sen itselleen.

Kaupunki kerskasi rikkaudestaan ja sen kannattikin kerskata, sillä se rikkaus ei ollut kuollutta pääomaa, vaan oli päinvastoin alituisesti liikkeessä olevata, hyötyä tuottavata. Paitsi kolikoita, joita mikä lasi sadoissa, mikä tuhansissa, mikä miljoonissa, oli kaupungissa olemassa vielä varmempi ja tuottavampi pääoma: työ ja virkeys.

Ja se työ ja virkeys keskittyi satamaan. Siellä lastattiin ja lossattiin, kannettiin ja kaadettiin, hinattiin ja hoilattiin pitkin aavaa laituria, ranta-aittojen ja varastohuoneiden luona.

— Pois alta! huusi rantatyömies, työntäessään tavarata laivasta lotjaan.

— Alta pois! huusi toinen, joka heitti lotjasta laiturille.

Alta pois, alta pois, yhä edelleen ja edelleen, tässä ei ole aikaa torkkumaan, tässä on tehtävä työtä!

Ne olivat isien aikoja ne, olivat kaupungin kukoistusaikoja ja sen kunnian aikoja. Vaan aika kului ja isät vanhenivat ja kuolivat pois. Ja aikakausi maailmassa teki ruttoa muutosta.

* * * * *

Rannikkokaupungin erikoinen asema, sen oma rajoitettu toimi-ala, jopa tavallaan sen oma etukin oli aina pitänyt sitä niin vähäisessä yhteydessä kuin mahdollista ympäröivän yhteiskunnan ja maassa liikkuvain yleisempään virtausten kanssa. Jos sinne joku matkalainen tuli kertomaan ulompia uutisia, niin olihan tuosta vaihetusta, mutta semmoista tapahtui hyvin harvoin, eikä niitä ulkokuulumisia, yhtävähän kuin sanomalehtiä, paljo kaivattukaan eikä niistä välitetty. Elettiin ja toimittiin vain omassa piirissä, — eläköt muut samalla tavalla!

Ja niin jäätiin elämään vielä sittenkin, kun aikakausi muualla maailmassa teki ruttoa käännettä, kun murroksia tapahtui niin aineellisessa kuin aatteellisessakin elämässä ja niistä joku kaukainen humu rupesi kuulumaan pieneen rannikkokaupunkiinkin. Mitäpä se meihin kuuluu, arvelivat kaupunkilaiset, me eletään täällä ennallaan omassa rauhassamme, eihän tuo kaikki meidän kaupunkiamme koske. — Mutta se koskikin siihen, vaikka se koski kuolettavalla kädellä.

Ensiksi tulivat höyrylaivat. Oli kuultu puhuttavan joistakin sellaisista koirankonsteista, vaan niitä puheita ei oltu uskottu, ennenkuin kotiin palaavat merimiehet kertoivat, että noita kummia otuksia todellakin oli ilmestynyt risteilemään ja kilpailemaan purjealusten rauhoitetuille vesille. Aavistettiin, että siinä oli uhkaava isku, mutta aluksi se ei vielä tänne asti pahasti tuntunut. Mutta eräänä kauniina päivänä kun porvarit seisovivat rannassa laiturilla, saivat he omin silmin nähdä ulkosatamansa ohi tykyttävän tuollaisen savuhäntäisen aluksen, joka kulki hyvää vauhtia vastaseen, ja he katselivat sitä kauan äänettöminä, epäluulolla ja happamin mielin. Vihdoin kysyi toinen toiseltaan:

— Mitä arvelet tuosta?

— Uusmuotisia temppejuja! Ei ne ajan oloon vetele.

— Vaan ne peijakkaat syöttävät koneilleen halkoja ja syövät meidät purjelaivomemme putipuhtaiksi.

— Koettakoot, mepä emme tarvitse koneita emmekä halkoja ja aikaa on kyllä maailmassa.

Tämä oli pikkukaupungin mielipide, se ei ottanut uutta aikaa opikseen eikä lyöttäytyntynyt mukaan. Purjelaivoilla olivat isät hankkineet omaisuutensa, heillä oli nyt purjelaivansa, he varustivat ne uudelleen ja lähettivät meriä kyntämään, harmistuivat tosin, kun ne toivat vähemmän voittoa kuin ennen, mutta lähettivät ne siltä aina uudelleen yrittämään. Vähensivät merimiesten palkkoja ja haukkuivat kapteenejaan huonoiksi, kun nämä rupesivat tuottamaan tappioitakin.

Isät olivat kuolleet ja pojat seurasivat isien jälkiä. He rakensivat uusia purjelaivoja, he olivat siihen tottuneet ja heillä oli taitavat rakentajat. Niiden rakentajain tekemät laivat olivat kelvanneet ennenkin, saivat kelvata yhä edeskinpäin. Ovatpa toki tuulet entiset ja samat, ei niitä uusilla konsteilla mullisteta!

Mutta oli aloja, joissa vanhat tuuletkin olivat ruvenneet muuttumaan. Ei ollut pieni rannikkokaupunkikaan, niin syrjään kuin se vetäysikin, voinut olla huomaamatta, että aatteellisten rientojen alalla oli ruvennut käymään uusia ilmavirtoja, puhaltamaan voimakkaita, valtavia, vapaita tuulia. Yhä vinhemmin rupesivat kansallisuusaatteet, kansanvaltaisuusaatteet ja kansanvalistusaatteet puhaltamaan sisämaasta päin ja ne vaativat vanhojen kahleiden murtamista ja vapaita uria ylöspäin pyrkivälle ihmishengelle. Vaan pieni kaupunki sulki porttinsa ja antoi tuulten puhaltaa ohi. Se ei niitä ymmärtänyt eikä tahtonut nähdä vaivaa oppiakseen niitä ymmärtämään, sillä eiväthän nuo aatteet mitenkään edistäneet niitä isiltä perittyjä rientoja, joille se oli tottunut panemaan arvoa ja jotka ainoina olivat sitä elähyttäneet sen rajoitetulla ja rauhoitetulla työalalla. Virkeä henkinen valveutuminen, joka oli vaihtuneen aikakauden merkillisin ilmiö ja joka tuotti mukanaan uusia suuntia elinkeinoissa, maataloudessa ja teollisuudessa, uudet koulut, nuoren kirjallisuuden ja taiteen ynnä paljo muita edistyneen merkkejä, se ei päässyt vaikuttamaan pieneen rantakaupunkiin paljo ensinkään, tuskin hipasi sitä ohimennen. Tämä työskenteli omalla, vanhalla alallaan, kuljetti purjelaivoilla rahtia ja möi suoloja ja rautanauvoja ympäristöönsä välittämättä muusta.

Mutta tuo rauhoitettu ala ympäristössäkään rupesi, juuri noiden ajan virtausten vaikutuksesta, hämmentymään. Uusi merkillinen elinkeinovapaus-suunta pääsi maassa vireille ja sen nojalla ilmestyivät maakauppiat kyliin ja pitäjiin kilpailemaan ja laskemaan hintoja. Ja säännöllisen höyrylaivaliikkeen järjestyttyä eivät ihmiset muutenkaan enää olleet pienestä rannikkokaupungista niin riippuvaisia kuin ennen. Vaan vasta sitten kävivät kaikki entiset olot ja tavat tykkänään sekaantumaan, kun rautatiet tulivat helpottamaan liikettä ja välitystä etäisimpäinkin paikkojen välillä ja kerrassaan mullistamaan entiset käsitteet ajasta ja paikasta. Ja itse tuo rautatie uhkasi pyyhkästä pienen rannikkokaupungin ohi jättäen sen väylän varrelta syrjään, kuin korpeen kuolemaan.

Jo hätäisivät pienet rannikkokaupungit, rupesi kalma hajahtamaan. Muutamat elinvoimaisimmat niistä oivalsivat aseman ja uhrasivat mitä voivat päästäkseen tuon uuden virran partaalle; joku pääsikin, toiset jäivät loitolle valtaväylästä, jäivät itsekseen siihen suljettuun erikoisasemaansa, jossa heidän oli ollut niin hyvä ja niin etuisa elää isien aikoina, mutta jossa nyt jo kuivuus vaivasi kuin hedelmättömällä arolla.

Ei kannattanut enää rahdinkuljetus; uusia laivoja ei rakennettu, vanhat myötiin ja miehet joutuivat joutilaiksi. Ei maksanut enää maalaiskauppa, markkinoilla ei enää kuljettu, harvoin tarvitsi tuoda uutta tavaraa. Virkeys lakastui, työt loppuivat, oltiin joutilaina. Vaan pieni rannikkokaupunki oli rikas, — siihen se aina turvausi. siitä kehui —, isien aikoina oli siihen kolikoita keräytynyt. Pääomaa oli, hätä kaukana. Ja se vetäytyi uuden ajan mylläkästä pois kuin etana kuoreensa, veti sadat ja tuhannet ja miljoonat tiukemmin ympärilleen ja jäi siihen selkä vasten virtaa kököttämään ja ponnistamaan pohjasta kuin kallio koskessa. Vaihdettiin vain riksit rupliksi ja ruplat markkoiksi ja kerättiin kullat kellareihin taikka lähetettiin ulkomaisiin pankkeihin tallelle, kotimaisiin kun näet ei luotettu.

Kauppapuodit pidettiin vielä auki vanhaan tapaan ja myötiin nappeja ja karttuunia kotiväelle ja niille harvoille lähikyläläisille, jotka enää kävivät ostamassa. Mutta kukin piti uskollisesti oman puotinsa auki ja kilpaili niukkuudessa naapurinsa kanssa, eikä yksikään siitä hyötynyt. Rahaa oli, mutta yksin tuumiin ei ryhdytty suurempaa ja tuottavampaa liikettä perustamaan, sitä en eivätkään olleet tehneet.

He eivät käsittäneet, että muualla maailmassa yksilön yritteliäisyys jo oli saanut väistyä laajapohjaisempain, toimivoimaisten yhtiöiden tieltä, jotka jaksoivat kääntää luonnonvoimat teollisuuden palvelukseen ja joiden käsiin siis suurimmat liikkeet keskittyivät. Ja sillävälillä kuin muualla maailmassa kaasun, höyryn, sähköön ja kaikkinaisten koneiden aikakausi yhä edistyi ja antoi luonnonvoimille ja ihmistyölle entisestään isosti eroavan merkityksen, näperrettiin tuossa ennen niin suuressa liikepaikassa talikynttiläin valossa jotain pientä kotiaskareta — milloin sitäkään tehtiin. Aika lensi levottomasti eteenpäin muualla kaikkialla, vaan täällä se tuntui kangistuneen tönköksi jääksi.

Joskus kumminkin vaivasi toimettomuus ennen puuhassa olleita miehiä, ja he nostivat toisinaan keskuudessaan kysymyksen:

— Ryhtyisimmekö johonkin?

Vaan aina tultiin samaan päätökseen, josta kaikki olivat yksimielisiä:

— Ne ovat niin epävarmoja nämä nykyajan puuhut, niistä ei ole vielä takeita. Voimme sellaisiin menettää isien ansaitsemat varat.

— Niin, onhan hyvä niinkuin on. Reuhtokoot ja väsyttäkööt toiset köyhemmät itsensä tämän nyky maailman hyörivässä kilpailussa, me emme viitsi.

Eivät viitsineet, — rikkautta oli, mitä varten turhaan riehua ja reistailla? Antoivat pääoman tehdä työtä, kasvaa korkoa, itse unteloina elivät ränstyvissä taloissaan, kuin karhut nietoksen alla, taikka tarvelivät alituisissa syömingeissä ja juomingeissa isänsä ja äitiensä perintöjä. Toimettomuus on näet paheiden imettäjä. Tavat turmeltuivat, vetinen velttous ja huoleton kevytmielisyys voitti alaa, siveyskäsitteet höltyivät, ja reippaiden, uurasten tervaporvarien ja laivainrakentajain sialla oli nyt hurrailevia kuhnureita.

Aikakausi oli uudistunut, vaan pieni rannikkokaupunki ei ollut seurannut mukana. Isät olivat kuolleet, pojat koettivat jatkaa vainajain malliin, vaan kun se ei lyönyt leiville, heittivät he puuhut pois ja laskeutuivat viisaan lepoon. Unteloina taikka hekkumoivina imivät äveriäimmät vesivesain tapaan isänsä mehua toisten pienempäin köyhtyessä ja kuihtuessa. Meri ei elättänyt enää merimiehiä, kauppa ei kaupustelijoita eikä uusia elinkeinoja oltu keksitty. Lähteet olivat kuivuneet, virkeys loppunut, kaupunki ravistui.

Se oli koko ajan yhä luullut elävänsä entistä kukoistusaikaansa ja sille olikin vähitellen koitunut untelon kuihtumisen tila. Minkälainen on se nyt tässä tilassaan?

* * * * *

— Nukutaanko täällä jo? kysyi kerran maaherra seuraajaltaan nimismieheltä, kun juhannusaattona ajoi tuon pienen rannikkokaupungin lävitse ja ihmetteli, ettei semmoisena iltana näkynyt kansaa liikkeellä, ei kaduilla, ei vesillä, ei huvipaikoissa.

— Täällä nukutaan aina, oli vastaus lyhyt ja varma.

Nukutaan aina, vedetään sitkaan ja pitkästi. Milloin ei täydessä unessa nukuta, niin ainakin torkutaan. Ja niin tehdään juuri näillä samoilla paikoilla, joissa miespolvi sitten kihisi työtä ja toimeliaisuutta, jolloin aikasin ja myöhän pitkin rannikkoa ja laitureita ryskittiin, hinattiin ja hoilattiin, niin että vastarannan petäjikkö kimakasti kajahteli.

Nyt ei lossata eikä lastata. Joku pienempi rannikkohöyrylaiva poikkeaa nyt kerran, pari viikossa ohimennessään kaupungin laituriin, useinkin enemmän muodon vuoksi kuin asiasta. Suuremmat ja useimmat mennä vohkasevat selkäväylää sivu, kaupunkiin näkyy ainoastaan musta savu, kun ne siellä kulkevat edestakaisin. Laivaväylä väistää meren puolella kaupunkia, niinkuin rautatie maan puolella. Eivätkä tuota enää omat purjelaivatkaan touhua satamassa. Siitä laivastosta, joka miespolvi sitten luki aluksia satamäärin ja jonka joukosta aina vuosittain kymmeniä valkopurjeita läksi kotikaupungista kyntämään kaikkia meriä, siitä laivastosta näkyy ainoastaan joskus enää joku vanha tervakeula, joka vielä viimeistä kertaa lähtee koettelemaan isien muinaista elinkeinoa, jos ei muun niin rakkaan muiston vuoksi. Ja viimeiset jällellejääneet vanhukset saapuvat ulkoretkiltään kotiin, laskevat maatuneeseen satamaan, sinne pysähtyäkseen, raadottuakseen ja hajotakseen.

Siellä täällä rannikon hietasärkällä näkyikin joku mustunut, luurangontapainen laivanraato, vankkatekoinen emäpuu, ratkenneet laidat ja halennut keula, levenneet, irralleen revenneet, siirottavat kaaripuut. Kukistuneen suuruuden ja rauenneen työvoiman masentava ja varoittava esikuva! Toisia, ehyempiä saataisiin mahdollisesti vielä käypään kuntoon. Mutta niitä ei panna kuntoon, ei kannata. Saavat lahota.

Sama on laita laituriin ja satama-aittojen. Ne olivat aikoinaan tukevaa tekoa, se näkyy vieläkin; nyt ne ovat jo vanhat, mutta eivät siltä vielä ole vuosien alle lutistuneet. Ja niitä on aina silloin tällöin aikojen kuluessa paikattu, siksi vain että koossa pysyvät, lyöty paikka paikankin päälle ja rautakisko lyöty sitimeksi. Niiden perustukset ovat kohonneet korkealle laskeutuneesta vedestä ja töröttävät siinä nyt epätasaisina, rumina röykkiöinä.

Onpa näet kuin luontokin olisi ryhtynyt täydentämään kaupungin kukistumista. Satama on vuosien kuluessa mataloinut, pilalle mataloinut, isommat alukset eivät sinne enää pääsisikään. Salmassa ja väylävesissä, joissa ennen suurenlaiset haahdet vaaratta luovivat, varovat nyt pienukentäiset silakkavenheet karisia paikkoja. Eikä kannata syventää, liike on niin vähäinen. Ennen uivat laivat suoraan tavara-aittojen eteen, lastit purettiin ja nostettiin kohastaan säilytyspaikkoihinsa. Nyt tuskin

mataloilla lotjilla enää päästään sillalle asti, — mutta harvoinpa enää tarvitaankaan päästä. Mitäpä niihin aittoihin nyt paljo enää tuotaisiinkaan täytteeksi. Vähät rihkamat mahtuvat kaupunkipuotiloihin.

Ja kaupunki itse on yhtä ränstynyt ja yhtä laho. Se leveni kukoistusaikanaan laajalle alueelle, jokainen varattominkin puuhasi ja ponnisti saadakseen oman kamaran, jossa perheineen eläisi, oman talon, oman kodin. Taloja rakennettiin, oli tilaa, ei tarvinnut ahtaalla asua, olisi ollut varaa väkiluvun lisääntyäkin. Vaan sepä ei enää lisääntynyt, melkein päivastoin lähti solumaan. Ja nyt nuo talot, puolenvuosisadan ikäiset pitkät ja matalat, suurihuoneiset, pieni-ikkunaiset, seistä töröttävät mikä kohallaan, mikä kallellaan, vaalenneina ja harmaantuneina, ajan hampaan syöminä. Toisia on hoidettu, kengitetty ja laudoitettu, toiset seisovat entisellään mustuneine lautakattoineen ja ulospäin pullistuvine seinineen. Useamman talon kadunpuolelta nousevat jyrkät portaat, jotka anastavat suurimman osan katukäytävästä; ennen oli kauppa melkein joka talossa ja monessa on vieläkin, vaikei monessa kauppaa käydä.

Talo siellä, toinen täällä on autiona, lasit poissa ja laudat siällä ja ovet ovat kiinni naulatut. Toisissa taloissa untelot eläjät viettävät pitkät päivänsä, harvoin poiketen kotiporttia ulommas. Siellä muutamit vaalivat isiltä perittyjä aarteitaan, »leikkaavat kuponkeja» ja antavat rahain maailmalla tehdä tehtävänsä, kasvaa korkoa. Toiset kaihoilevat jo menneitä tai menemäisillään olevia rikkauksiaan ja muistelevat vanhoja onnellisia isien aikoja. Vielä toiset elävät köyhyydessä ja puutteessa, mutta elävät enimmäkseen työttöminä; ei ole liikettä, ei siis myöskään työtä eikä ansiota; he perustavat elämimensä kaupungilta saataviin suuriin eläke- ja apuvaroihin ja kaupunki se heidät todellakin säästövaroistaan suurimmaksi osaksi elättääkin.

Kaupungin pääporvarit ovat vielä isiensä poikia, mutta ovat nyt jo itse vanhoja ja vanhempain veljiensä ovat he jo nähneet laskeutuvan hautaan. He eivät eläissään ole tehneet paljo mitään, elivät vain muinaisen kulta-ajan muistoista ja varoista. Eivätkä he ole opettaneet poikiaankaan tekemään paljo mitään, niistähän piti tulla isänsä jälkeläisiä, jotka isoisäin tapaan olisivat vain suuria liikemiehiä, laivanomistajia ja kauppiaita. He eivät huomanneet, että heiltä itseltään jo tuo aika oli mennyt ohi, saatikka sitten pojilta. Ei käytetty poikia koulussa — omassa kylässä ei kouluja paljo ollutkaan eikä kaivattu — ei annettu heille ammattikasvatusta, ei tehty kykeneviksi paljo mihinkään toimeen elämän vakavalla taipaleella. Ja heistä tulikin useista tyhjäntoimittajia, aineksia kaikkeen muuhun kuin yritteliäisyyteen ja vireyteen. Yleisistä asioista ovat he välinpitämättömät, mielipiteiltään vanhoilliset ja ylimysvaltaiset, tuhman ylpeät ja rahanvaltaiset, muuten hitaat ja hievahtamattomat. Kuolleen pääoman ijäinen leima!

Ja he painavat olennollaan ja esiintymisellään leimansa koko kaupunkiin.

Upporikkaat vanhukset kuolevat. Perilliset rientävät hätäntyneinä ja levottomina avaamaan testamentit, nähdäkseen, että eihän isien omaisuus vain lie heistä ohi luistanut mihinkään joutavaan yleishyödylliseen. Ei ole luistanut. Korkeintaan on kaupungille, kotikaupungille, riittänyt lahjoittaa sievoset summat. Kaupunki yhä rikastuu. He pitävät aina velvollisuutenaan, nuo äveriäät vanhukset, lahjoittaa kotikaupungilleen muutamia satojatuhansia kukin, että ihmiset sillä houkutuksella viehtyisivät siellä asumaan ja ettei se kuolisi sukupuuttoon. —

Siinä on meillä nyt yksi uudistumatta jäänyt käsnä, myöhästynyt pirstale edesmenneestä aikakaudesta, vaihtuneiden ainesten mustunut muistomerkki uudessa ympäristössä.

— Onko se ijakseen jäävä semmoiseksi? kysymme ehkä toisiltamme tuota tarkastellessamme. Ja meistä tuntuu siltä, kuin tuo lahonnut kauppala itse meille valitellen vastaisi:

— Laskekaa raitista ilmaa sisälle, laskekaa tervettä verta suoniini!

Oikein, sitä se vain tarvitsee, kyllä luonto sitten tekee tehtävänsä. Mutta huoliiko se itse ilmasta, kykeneekö se puhdistamaan verensä? Sen täytyy uudestasintyä, saada uudet lihakset ja jäntereet, uudet luut ja ytimetkin, — tahtooko se niitä itse?

Siihen ei nykyinen miespolvi kykene vastaamaan, vaan kentiespä jo nouseva.

1895.

AAMUNEN UNELMA.

Sanotaan, että mielialat vaihtelevat ilmojen mukaan, ja liekö niinkin, vaan vaihtelevat ne vuorokaudenaikojenkin mukaan. Jos tapaa mielensä aiheettomasti alakuloisena ja sairaloisena, jos mietteet kulkevat surunvoittoiseen suuntaan ja mielikuviutus luopi tummahtavia kuvia, silloin tietää niiden mietteiden olevan iltamielen merkkejä, väsyneen, teränsä ja pirteytensä kuluttaneen sielun apeita mielialoja. Niitä ei aamu tunne, tuo terve, selväjärkinen, kirkaskatseinen aamu. Se unhottaa öiset uinailut ja raittiiseen työhön kehottaen hymähtelee se illan pehmeämielisille, kivuloisille tuumille.

Mutta ei aina. Jos mieli joskus — tapahtuuhan sellaista — syystä tai syyttä kotvemman ajan on asustanut raskaana, voi sattua, että vielä aamulla levottoman unen nukuttuani herään niihin samaisiin iltaisiin tuuliini ja näen yhä tapahtumat illan riutuvassa valossa. Herään mielipahalla heräämisestäni, ilotta ajatellen alkavaa päivää ja halutta nousta sen töihin puuttumaan. Mielessäni on sama nolostunut välinpitämättömyys kaikkea kohtaan. Minusta on yhdentekevää, nousenko siitä vain makaanko, yhdentekevää, ryhdynkö töihini väkisin ponnistamaan jotakin, josta ei kumminkaan mitään synny, ja joka ei huvita ei hyödytä, ei minua eikä muita, — vai heitänkö kaikki ja herkeän aatteettomaan, autioon tylsyyteen; se ainakaan ei rasita, jos ei innostakaan. Yhdentekevää ylipäätään koko olemuksenikin ja sen suhteet: mitä, miten ja mitävarten minäkin olen — ykskaikki.

Siinä makaan, ja katseeni siirtyy sieluttomana verkalleen pitkin seinäpaperien suoria saumoja ikäänkuin etsien jotakin pistettä, joka hetkeksi kiinnittäisi huomion ja keskittäisi ajatukset. Vaan sekään ei löydä mitään, eikä raukeassa sielussani synny yhtään ajatusta, joka virittäisi sen launneet kielet. Yksitoikkoista, elotonta, harmajata, — kaikki! Ja minä ummistan silmäni ja vaivun hervottomana veltoon vetelyyteen, jossa en näe mitään enkä kuule, ja minä tahtoisin samoin sulkea ajatukseni ja tunteeni ja jäädä siihen lepäämään tiedottomana, tajuttomana, tahdottomana, jäädä hievahtamatta siihen, kunnes aika ja uudistusta vaativa luonto hitaasti näivennyttäisi jätteetkin elämän itua ja oleminen hukeneisi täydelliseen olemattomuuteen.

Käsitän kyllä että tuo tilani on sairaloista, vaan — sekin on yhdentekevää.

Kuulen silloin eteisestä seinän takaa, miten naapurini poika hankkiupi hiihtämään, kalistelee suksia ja sauvoja ja työntyy ulos.

Terotan korvani, kuuntelen. — Lähtisinkö hiihtämään minäkin? Se ainoa terve ajatus kokoaa äkisti mieleni katkenneet langat ja rasittava painajainen syrjäytyy sen alta. Ulos, väljälle hangelle, jossa on ilma raitista huoatakseni ja tilaa kyllin synkille tuumille!

Vaatteet ylle, pieksut jalkaan, uumoille vyö, — minä kiirehdin kuin paeten painajastani —, sukset hangelle ja niin ponnistamaan kohti kaupungin laitaa, josta ulapan selkä leviää puhtaana eteeni. Potkin tanakasti ja luistan kohta yksin vapaalla aavikolla. Pakenen tiepaikkoja, vältän toisten aukomia valtalatuja, ja vasta kun yksin olen kuulumattomissa kaupunkiräihinän, hiljennän vauhdin ja harppaan harvaksen, pitkillä luikumilla, ja lasken irti mietteet vapaasti vaeltamaan.

Ne vaihtelevat jo vilkkaammin, kepeämmin kimmahtavat laidasta toiseen. Ne sulavat ja pehmenevät samoin kuin ruumiskin. Siihenkin jo virtaa viehkeä lämpö, jäsenet vetreytyvät ja lihakset notkeutuvat, ja selvästi voin tuntea miten sakeoittunut veri lähtee sulavammin ja kuumemmin suonissani kiertelemään ja valamaan eloa hervahtaneisiin jäntereisiin. Lämpösesti huokuu henki ja virkistävästi hivelee viileä viima kasvojen kalvettunutta hipiätä.

Keli on hyvä ja sukseni liukkaat. Tuntuu kuin tiputtaisin edetessäni palottain hartioiltani raskaan kantamuksen jällelleni, niin keveten luistan merellepäin pitkin aamun kiinteätä hankea, ja niin täyteläästi saattavat keuhkoni vetää ilmaa sisimpiin sopukkoihinsa. Painan kohden selällistä saarennystyrää, joka toisia ulompana ja ylempänä siintää, ja kohta jo nousenkin luisua rantatörmää ylängölle.

Vastaani lehahtaa metsiköstä vilvakka henkäys. Aamuseltaan lepää näet vielä kosteahko sumu yli talvenvalkean maan himmentäen kirkkaimman kilon, ja sekeisen taivaan usvoittua hienonen, kylmänharmaja harso. Idästä nousee verkalleen päivä, vakavana, kylmän ja kaukaisen näköisenä, kuin talvinen aurinko ainakin, vaan sen säteet leikkivät vain aamusumun kanssa, viitsimättä tai jaksamatta tosiottosille ruveta.

Puitten lävitse saaren rinteellä eivät ne säteet koetakaan tunkea. Illalla sataneen lumen on yökylmä kangistanut puitten oksille hienoksi huurteeksi. Korkeat, tiheet kuuset seisovat raskaannäköisinä paksummassa kuurassa, vaan hoikkaset koivut kimaltelevat heleässä härmässä. Kallionkielet, kelot ja kannot kattaa korkea, mutta kepeä kerros nuorta lunta. Rinnettä kierrellen nousen verkalleen pohjoisen rannan ylimmälle töyräälle ja seisatun siihen huokumaan. Mieleni kepenee, ikäänkuin sulaisi keväiseltään, ja sydämmen täyttää outo riemu. Sauvoihini nojautuen seison siinä kauan ja silmäni mittailevat ihaellen tuota latvojen lomitse edessäni aukeavaa näköalaa.

Näen valkosen aavikon takaa asutut rannat, ihmishyöriän ja elämän vilkkaimman keskustan, tuon levottoman rientoilemisen pesän, jossa kilvoittelu ja kiista herkeämättä kihisee. Vaan tänne etäälle se ranta näyttää ystävälliseltä, sovinnolliselta ja somalta ja lempeämpi kuva painuu siitä nyt sieluuni. En näe siinä pienoismaailmassa nyt sydämetöntä ankaruutta enkä sortoa, se päinvastoin ajaa mieleeni toivoa ja intoa. Tunnen voimani paisuvan ja tahtoni saavan tarmoa. Näen edessäni taas aavan työalan ja voitettavia voittoja ja uskallukseni enenee. Ja minä ahmin täysin siemauksin tuota uutta tunnetta, tuota intoa, joka virkistää ja kohottaa, ja annan mielikuvitukseni ehonvalloin samoilla etäisyyteen ja muovailta rohkeita luomiaan tuosta vereksestä aineesta. Itse seuraan mukana, vastustelematta ja arvostelematta.

Onhan maailma niin kaunis ja sopuisa, leppoisena ja päiväpaisteisena näen siitä kappaleen edessäni, kappaleen talvista luontoa, kylmää ja karua, mutta kumminkin niin herttaisen ihanata. Miks'en minä siihen suostuisi, miksi iskeyn kiini synkkiin haaveiluihin, onhan elämä mullekin vielä vapaana edessä, koko avara maailma kilvoittelakseni ja voittaakseni. Ja vielähän on sielussani pirteyttä, jäsenissä voimaa ja tahdossani tarmoa. Tuossa edessäni koko kaunis elämä hedelmällisenä ja rikkaana kutsuen: tule ja ota. Miksi en menisi?

Pois mellot kaihot! Välinpitämättömään velttouteen en saa vaipua, en kuolettautua niinkauan kuin elinvoimaa on, en tapata kunis taistelua kestää, — ei, elämän riehuntaan vain uudella vauhdilla, luottamuksella ja katkeamattomalla tarmolla! Sitten nähtäne...

Jo on mielikuvitukseni luonut eteeni valoisan tulevaisuuden maan, jossa onni hymähtelee vastaani joka kuuraisen kuusen neulasesta ja kimallellen tervehtää koivujen härmän hienoista helpeistä, ja riemua läikkyy pitkin päiväpaisteisen tasangon lukemattomia kiiltäviä kiteitä. Se on kaunis maa, enkä säikähdä siitä, että se on unelmata. Mulla on vielä oikeus ja mahdollisuus päästä sinne isännöimään ja sinne tahdonkin päästä.

Minä nautin olemuksestani. Seison siinä kauan katsellen, en henno eritä siitä kuvasta, siitä loihditusta onnestani, vaan tahdon painaa sen syvemmälle mieleeni. Se on unelma, tiedänhän sen, mutta ei tuommoinen sairaloinen, vesivärinen iltaunelma, jonka synnyttää väsymys ja höltynyt tunne, se on rohkea, elävä ja terve aamu-unelma, joka lietsoo intoa ja elinvoimaa mieleen. Minun ei ole tarvis sitä särkeä, minä voin sen viedä muassani ja säilyttää eheänä ja elävänä.

Vielä kerran silmäilen ympärilleni, otan talteen viimeisen vaikutuksen, ja lasken sitten rohkeana alas tasangolle. Hiihdän ulommas, ja kiitollisena katselen etäämmältä vielä selällistä saarennystyrääni, josta sain niin virkistävät vaikutukset lähtiessäni päiväsiin töihini. Katselen sitä myöskin kaipauksella, sillä tiedän, että en milloin tahansa saa sieltä käydä hakemassa nykyistä mielialaani, tällainen ihana aamu-unelma on liian arvokas, ollakseen tilauksen mukaan saatavissa.

Päivä on jo noussut ylemmäs, sulattanut päällimmäisen hankikerroksen ja siinä luistavat nyt sukseni tasasemmin ja vakavammin kuin aamulla, piirtäen jällelleen suoran, varman ladun. Ja niinpä varmemmin ja tasasemmin kulkevat nyt ajatukseni suunnaten suoremmin ja päättävämmiin yhtä pistettä kohden. Ja mieleni on rauhallinen ja luottamusta täynnä.

Käyn työhöni, kuin pyhäpäivänsä rauhassa viettänyt maamies, joka jo on unhottanut menneenviikkoiset väsymyksensä ja vaivansa, ja nyt menee uusilla voimilla raatamaan, varmasti luottaen töittensä tuloksiin.

1892.

SYYTINKI-VAARI.

Talon nimi oli Yläheikkilä, sen muistan, vaan en muista enää missä kylässä se oli, joku se nyt oli kaukainen sydänmaankylä Pojanmaalla. Saavuimme, matkatoverini ja minä, sinne eräänä helteisenä sunnuntain iltapäivänä, kesällä tässä moniaita vuosia sitten. Oltiin mukamas muinaismuistojen keruumatkalla. Oli kävelty laukut selässä keskipäivän paisteessa jokivartta ylös toisesta kylästä, joten kovin oli vari ja väsymys, kun vihdoinkin päästiin istahtamaan Heikkilän pirtin portaille.

Talon rahvas vietti ettonetta, lepäillen miten makeimmin kukin osasi. Renkimiehet makasivat puolinukuksissa pihanurmella päiväpaisteessa mahallaan, lakit olivat he panneet väärinpäin takaraivolle suojaksi auringonsäteiltä, ja kaikki raajansa olivat he ojentaneet niin mukavan veteliksi kuin mahdollista. Tytöt ja piijat istuivat kylikkään aitan portaille, punasankirjavissa puvuissa, väljät valkoiset karttuunihuvit vedettyinä syvään silmille, niin että ahavoittuneita kasvoja ainoastaan

kipeneen ruskuaista näkyi solmun yläpuolelta. Pirtissä kuului joku naispuolinen kovalla äänellä lukevan virsikirjaa. Siimeksessä pirtin portailla istui isäntä paitahiasillaan imien piipunpunsää ja koettaen meidän kanssa panna vitkasten kysymysten muodossa alulle unista keskustelua.

Törmältä pirtin päätypuolelta kuului tuon tuostaankin naurunrämähdyksiä ja iloista ilvepuhetta. Siellä oli joukko poikaisia ja nuoria miehiä, jotka pitivät lystiä kiusatessaan muuatta vanhaa ryysyihin puettua ukonrähjää, joka kuumasta pirtinnurkastaan oli kömpinyt kauniille joen törmälle istumaan. Pojat keksivät toinen toistaan sukkelamman koiruuden ärsyttääkseen ukkoa tarttumaan tukevaan sauvaansa ja sillä hosasemaan ympärilleen. Silloin olivat pojat tyytyväiset, se oli heistä niin hullunkurisen näköistä.

Taaskin helähti törmältä hilpeä nauru, ja isäntä katsoi syytä olevan meille selitykseksi huomauttaa, että »pojat kuuluvat siellä taas härnäilevän syytinkivaaria, joka on jo vähän hassun hupakko. Ikälöppu rähjä, mutta niin äkänen ja sydämmikkö, että vähältä päälle työntyy jos vähänkään pistellään».

— Joko on vaari vanhakin? kysäsi toverini jutun jatkoksi.

— Kuka hänet niin tarkoin tiennee, johan se kaiketi kuinka läheltä sataa hiiponee. Tässä tuo on meidän ajan, kohta kymmenkunnan vuotta, tuommosenaan elää kitkuttanut, kauanko lie jo sitä ennen, eikä vain kuole, vaikka jo tuon tuntuisi olevan aika. Siinä vain elää retostaa muiden vastuksena.

— Ja tokko lie se eläminen enää huviksi itselleenkään.

— Miksi lie. Meidän ei olisi pakko sitä tässä pitääkään, vento-vierasta äijää, mutta on annettu olla, kun sillä tuntuu niin kova kammo olevan siirtyä tuonne Alaheikkilään, jonne tuo oikeastaan kuuluisi.

Ja isäntä kertoi sitten meille piippuaan imien, että syytinkivaari oli Alaheikkiläisen oma isä, oikein molempain Heikkiläin vanha isäntä, vaikka nyt oli tuommoiseen asemaan joutunut. Hän oli, kun rupesi vanhenemaan, jakanut maansa molempain poikainsa kesken ja tehnyt tingan eläkkeestä kuolinpäiväänsä saakka sillä tavoin, että hän saisi vuoroajoin asua kumpasenkin pojan luona, puolen vuotta Alaheikkilässä, toisen Yläheikkilässä, ja saisi riittävän hoidon, ruuan ja vaatteet. Ja niin oli hän elänytkin muutamia vuosia. Vaan Alaheikkilään tuli hänelle miniäksi pahasisuinen, ilkeä ja raakasuisen emäntä, joka kiusasi vaaria mitä pirullisimmalla tavalla, ei antanut ruokaa kuin kypeneen jätteitä, ei vaatteita, ei huonetta kunnollista, vieläpä löikin vanhusta ja aina marisi kaikille ihmisille, että joutaisi jo kuolla mokoma ikäheitto. Ja poikakaan ei ottanut isäänsä puolustaakseen, ei voinut eikä uskaltanut eukoltaan.

Vaari suivausi siitä niin, että hän kerran myötyriksi muutti pois Alaheikkilästä toisen poikansa luo Yläheikkilään, jossa kohtelu oli parempaa, ja vannoi pyhästi, ettei hän koskaan enää palaisi takaisin. Vaan Yläheikkilästä kuoli isäntä, talo tuli myötäväksi ja uudet asukkaat asettuivat sinne, isännäksi talon nykyinen isäntä. — Ja kun se niin vastenmieliseltä tuntuu vaarista lähtö sinne ilkeän miniänsä kynsiin, niin tässä tuo on sitten yhtämittaa saanut olla, vaikkei leipää ole aina liiaksi omallekaan väelle, lopetti isäntä jotenkin itseensä tyytyväisen näköisenä.

— Eikö siitä vaarista talonkaupassa mitään ehtoja tehty?

— Ei sanaakaan puhuttu. Pakostahan sen olisi tästä lähteä milloin tahansa, kun vain lähetettänee, vaan en ole minäkään viitsinyt... Jos milloin ottaa vaikka piloillaankin puheeksi, että eiköön vaarin olisi jo aika siirtyä tästä Alaheikkilässäkään käymään, niin se panee sen niin pahakseen, että se siitä oikein metelin nostaa, kiroo taivaat ja maat ja sitten kätkeytyy uunille eikä näyntyä pariin päivään. Vaan nuo pojat häntä aina toisinaan koiruuksillaan huvikseen kiusottelevat, että nyt muka vaari veneeseen ja Alaheikkilään, ja nauravat sitten, kun ukko harmissaan ihan karahkaan tarttuu, vaikkei rähjä kunnolleen enää jaksa pihan yli kävellä.

Taas kuului naurunrähäkkää törmältä, ja kun meistä vaarin kohtalo jo hiukan oli käynyt sääliksi, nousimme ja kävelimme lähemmäs. Joku poikaviikareista oli tempassut vaarin päästä vanhan lammasnahkanaapukan ja hiivannut sen törmältä jokeen. Toinen onki sen sieltä kepakon nokkaan ja toi vesilikomärkänä vanhukselle, joka seisoi vihasta vapisevana kärrylavoihin nojaten ja synkän näköisenä heristeli kyhmysauvallaan. Ja kun me astuttiin lähemmäs, keksi yksi nuorista miehistä taas uuden koiruuden vaaria kiusatakseen.

— Nyt ei auta enää vaari, jo tuli lähtö Alataloon. Ka tässä ovat herrat, kuvernöörin lähettämät, joilla on kirjat taskussa viedä vaarin oikeaan olopaikkaansa. Eikös olekin herroilla semmoiset kirjat...?

Viekkaan näköisenä ja keksinnöstään ylpeänä tuli nuori mies meille hiljaa supattamaan, että sanokaa vainkin olevanne kuvernöörin lähettämiä, niin saadaan nähdä minkälaisen elämän se siitä nostaa.

Vaan vaari katsoi meitä hetkisen tuikeasti, siihen katseeseen näyttivät vuosikymmenien katkerain kärsimysten ja nöyryytysten vihat keskittyneen ja hänen kuihtuneissa kasvoissaan pullistui joka suoni ja

pingoittui joka jäntere kauhistuksesta ja kammosta. Harvat, harmajat hapsat lepattivat tuulessa ja karkeasänkinen leuka lähti suonenedontapaisesti värähtämään ja nyrkkiin puristettu koura kohosi ilmaan. Kotvaan aikaan hän ei saanut sanaa suustaan, sitten lähti kirkuva, täräjävä, intohimoinen ääni tunkeutumaan hänen vihan voittamasta rinnastaan ja hän huusi niin että joentakainen törmä kamalasti kaikui:

— Tappakaa minut rähjän, te sydämättömät elukat, en jaksa enää itseäni tappa. Mutta te kirotut konnat ja kyykäärmeen sikiöt, vielä koituu teillekin kauhean koston päivä, koituu varmasti, ja muistakaa silloin minun sanani, te herrat ja pirut ja kuvernöörit te, te... — Hänen ruumiinsa nytkähti hermostuneesti, rinta korisi ja sulki äänen tien; hän teki vain kädellään kiukkuisen liikkeen. — Lähden minä, jatkoi hän sitten käheänä, lähden nyt vaikka helvettiin, viekää minut, eipähän mulla lie puolta, mutta hengissä te ette minua Alataloon vie, ette vie... Vielä tekin vanhenette kirotut kakarat...

Horjuvin askelin lähti vaivainen vanhus hoipertelemaan pirttiin päin, kädessä likomärkä lakin reuhka, ainoa mikä hänellä enää oli omaa tässä elämässä. Hän puhua porisi mennessään sekavata sopotusta, ääni oli jo ukolta huutaessa murtunut, eikä hän enää jaksanut riehua. Vaan kauheat olivat ne katseet, joita hän syrjästä meihin heitti.

Me koetettiin selittää minkä osasimme, ettemme me vaarille mitään pahaa tahdo, koetimme vakuuttaa, että saa hän nyt kuolinpäiväänsä tässä talossa elää. Mutta hän ei näyttänyt meitä ymmärtävän, ei kai kuullutkaan, sillä ei rahtuakaan lauhtunut ankara viha hänen kuihtuneilta kasvoiltaan ja synkän kirouksen pudotti hän vielä portailta päällemme horjuessaan pirtin ovesta sisälle.

Tämä vaarin vihanpurkaus näytti nyt vähän nolostuttaneen talonväetkin, jotka niihin olivat tottuneet, pojat vetäysivät häpeissään takapihalle ja turhaan se samainen nuori mies koetti nauraa ja naurattaa muitakin. Meillä mieli omituisesti masentui. Syyttömiähän me tosin oikeastaan olimme siihen mielen harmiin, jonka olimme tuottaneet kovaonniselle vanhukselle, mutta tuntui se kumminkin siltä, kuin osa hänen sadatuksiaan ja hänen tuskansa oikeutettuja ilmauksia olisi raskaasti langennut meidänkin päälle. Vuosikymmeniä oli vanhus saanut kärsiä pahinta, mitä ihminen kärsiä voi, lastensa kiittämättömyyttä, saanut kalliisti maksaa sen ajattelemattomuutensa, kun isällisessä hyvydessään liian aikasin luovutti omansa pois ja jättäisi tyhjänä, elämään tylyjen ihmisten armoille, joutuen syömään niukkaa ja katkerata armon leipää elämänsä ehtoolla ventojen pöydältä.

Nyt hän odotti ainoastaan kuolemata, mutta sekin vitkasteli, ikäänkuin kiusallaan kukkuroidakseen hänen kurjuutensa täyttä mittaa. — —

Ryypäsimme vielä kulauksen sinukkaa kiposta, nostimme reput selkäämme, sanoimme isännälle kylmät jäähyväiset ja lähdimme laskeutumaan joenvartta alaspäin polkua pitkin. Kun pirtin nurkan taaitse käännyimme, näkyivät pienessä karsinaikkunassa harmajat, ryppyiset kasvot, joissa vielä lepäsi äskeisen kauhun ja katkeruuden leima, ja se katse, joka meihin singahti jäähyväisiksi syvälle vajonneista, punakoista silmistä, oli täynnänsä inhoa ja kirousta.

Vanhus parka! Syyttömiin hän silloin iski vihansa, vaan emme osanneet moittia häntä siitä, hän oli aikojen kuluessa saanut niin paljo syytä kärsiä, ettei hän enää voinut antaa anteeksi kenellekään, jonka hän oli sortajakseen oppinut käsittämään.

1892.

HEI-JUU!

— — — »Hei-juu, hei junttana poo.

Hei! nostakaa ylös ja laskekaa jo-o-oo...!»

Juntta nousee ja laskee säännöllisesti, verkalleen, edestakaisin laulun tahdissa. Se on vanhanaikainen käsijuntta, jota köysillä kiskotaan, kiskotaan miesten voimalla, kunnes saadaan tuo jykeä painonmöhkäle hinatuksi aina kappaleen ylös, solahtaakseen taas siitä alas ja jymäyttäkseen raskaan iskun paalun päähän, painaen sitä tuuman verran kerrallaan sakeaan savimaahan. Siinä nykitään ja nykitään, kiskotaan hartiovoimalla herkeämättä ja huokasematta. Juntta nousee ja laskee tasasesti edestakaisin, ja miesten kaikuva, hiukan surunvoitoinen ja ponnistusta kertova laulu säestä katkeamatta tuota yhtämittaista työtä.

»Hei-juu, hei junttana poo. Hei! nostakaa ylös ja laskekaa jo-o-oo!«

Se alkaa venytellen matalasta rintaäänestä, kiihtyy vähitellen joka tahdiltaan, kunnes tuo keskimäinen »hei» kajahtaa kimakkana, innostavana, ponnistusten keskittyvänä huippuna. Sillä paikalla joka mies pamauttaa nostoköyttä koko ruumiin voimallaan ja raskas junta kohahtaa, hypähtäen hyvän kappaleen ylös. Ja yhteen painoon kestää sitä vauhtia vielä pari tahtia, kunnes ääni taas heikkenee ja talttuu ja juurikuin rauhoittuu lepäämään kohta alkavaa uutta yritystä varten.

Se tahdikas laulu ikäänkuin kokoo miesten voimat yhteisiin pisteisiin ja innostaa joka miestä köytensä päässä painamaan uudelleen ja uudelleen.

Äänenantaja, jolla kurkku on kirkkain ja ääni kovin, alkaa yksin laulunsa ja toiset yhtyvät siihen toisessa tahdissa, mikä täyteläämmällä äänellä, mikä vain katkonaisesti ynähtäen joka nykäsemällä. Niinkuin verkkaan kulkeva vipukiikku kohoo ääni ja laskeupi — ylös ja alas — ja junta tekee samaa tempua. Päälaulajan ääni kaikuu yhtämittaa ylimpänä. Hän ikäänkuin johtaa jonkinlaista hillittyä, raskasta hartaustanssia, joka säännöllisesti kiihtyy ja talttuu, kiihtyy ja talttuu, herkeämättä. Eikä hänen äänensä väsy eikä nuottinsa sekaannu. — —

Mutta tässä eräänä aamuna ei Paavon — päälaulajan — ääni kulkenut oikein puhtaasti. Se häkelteli kotvasen kurkunpäässä, ennenkuin lähti selvänä soimaan, lähti silloinkin toisinaan tavallista matalammalta sorahtaen, ja sen pohjasävelessä tuntui soivan entistä enemmän alakuloisuutta. Välin se sävel juuri parhaallaan alkaessaan saattoi katketa kokonaan, työkin katkesi tietysti samassa ja koko vauhti ja laulu oli alettava alusta. Siitä tuli pelkkää sekaannusta.

Toverit katselivat kulmainsa alta kummissaan tuota outoa ilmiötä, vaan alkoivat aina keskeytyksen jälkeen nurkumatta vauhdin uudelleen. Mutta köydet soluivat nyt tavallista kankeammin vetorattailla, junta ei tuntunut olevan entisissä liukkaissa rasvoissaan, se kangerteli ja takerteli. Miehet kiskoivat epätasaisesti, yksi silloin, toinen tällöin, raskasta oli jokaiselle, ei tullut tahtia.

Laulussahan se oli vika, sen huomasivat kaikki, vaikkeivät viitsineet sitä mainita, katsoivat vain kummissaan Paavaa, että mikä sillä nyt on, kun siltä noin katkonaisesti ja häkeltelemällä lähtee ääni. Ei tuota koskaan ennen oltu kuultu. Työ oli kahta raskaampaa, täytyi levätä kesken kaiken ihan alkuaamusta.

Seisottiin piirissä juntan ympärillä, huokastiin ja toisiaan katsottiin. Syrjin toisiin seisoivat Paavo köytensä ääressä kasvoiltaan alakuloisena, katseet maahan luotuina. Toiset eivät hennoneet häntä juuri moittiakaan, muuan vanhemmista vain virkahti noinikään leikkisästi:

— Missähän se Paavo lie menneen yön seudussa nuottinsa pilannut ... niin rämisee ääni juurikuin ei kurkusta lähtisikään.

Paavo oli kotvasen vaiti.

— Koetetaanhan uudelleen, ehkä se siitä vielä paraneekin, virkahti hän sitten.

Koetettiin uudelleen.

»Hei-juu, junttana poo...»

Ei apua. Pari kertaa se sujahti kutakuinkin, mutta sitten taas lähti laulu katkeilemaan ja kertailemaan ja ääni pärisi pahasti juurikuin itkevän kurkusta. Jo Paavo viskasi äkkiä köyden luotaan ja kuiskahti melkein kuin häpeissään.

— Laulakaahan muut, ei minusta ole tänä päivänä.

— Ei näy olevan, ihme, kumma. Mikä miehen masenti? Sairasko olet vai muutko surut painavat?

— Enpähän sairaskaan, vaan eihän tuota aina... Laulakaahan pois.

— Vielähän sinä eilen heläytit täydeltä emätiltä, mikä sen nyt tukki. Sinun ääntäsihän tässä on totuttu kuuntelemaan.

— Vaikka ... tänä päivänä ei sydän laulata.

— Onko joukostasi joku kuollut, lapsistasi...?

— Eikä...! Kun kuoliskaan joku, niin vielähän sen joukon kanssa ehkä toimeen tulisi. Mutta kun syöjäin luku yhä kasvaa ja leivän saanti huononee, niin sitä laumaa et jaksaa enää elättää, et jaksaa. Pakostakin masennut.

— Onko eukkosi taas tehnyt lapsen?

— Kaksoiset teki menn' yönä, viisi oli heitä entistä.

Paavo vaikenä ja ummessa pysyi toistenkin suu. Ei leikintekokaan tuntunut nyt olevan paikallaan, eivätkä he osanneet paljoa muutakaan virkkaa. He rupesivat jo ymmärtämään, että Paavon huonoon äänenkulkuun oli ollut aihetta kyllin. Työpalkat olivat kovin pienet, sittenkin kun työtä oli ruvennut paremmin saamaan, ei kannattanut naimattomainkaan miesten paljo rehennellä ja perheelliset miehet, vaikka joukkoa oli vähemmänkin ja vaikka vaimokin aina apuna ansaitsi, jaksoivat tuskin tulla toimeen. Siitä he käsittivät, miten tuo perheen arvaamaton lisääntyminen saattoi tuottaa uusia huolia Paavolle, — ja he vaikenivat.

Hetken äänettömyyden jälkeen virkahti muuan joukosta ikäänkuin tulkiten yleistä mielialaa:

— Mikähän se köyhälle aina siunanneekin sitä lapsilaumaa niin runsaasti, — eipähän rikkaille synny, vaikka olisi varoja useampiakin elättää.

— Mene tiedä, puhui Paavokin, jolle jo näkyi käyneen tarpeelliseksi purkaa ylen täyttä sydäntään, — mene hänet, tiedä! Raatelet ja raatelet minkä suinkin vaikkua riittänee ja näppiä nuolten siinä jaksat talven yli pysyä hengissä akkonesi ja kakaroinesi. Tulla tupsahtaa sitten yhtenä yönä kaksi suuta lisää leipää huutamaan — minkäs teet siinä? Työlläsi et heitä elätä. Tapatko nälkään vai varastatko?

Vankka mies heltyi jo huolitaakan alle. Hän lyyhähti istumaan juntan kylelle ja vesikarpalo kierähti luomen alta karkealle poskelle. Toiset seisovivat ympärillä vakavakatseisina, he tiesivät omasta kokemuksestaan, että tuosta on leikki kaukana. Joku koetti lohdutella, vaikka huonolla menestyksellä.

— Elähän masennu mies, annahan kun työpalkat taas kohoovat ja eukkosikin pääsee tienailemaan... Ja vielä ne siitä lapsetkin kasvavat ja alkavat isän avuksi ansaita. Ja koettaahan sitä täytyy, niin kauan kuin kynnelle kykenee.

— Eipähän ilman, mutta ei se tuommoinen lahja laulata...

Sillä välin toiset työtoverit syrjemässä supattivat keskenään. He tiesivät, että pieninkin lohdutus hädän hetkenä rohkasee mieltä, ja rupesivat keskenään keräämään pikkurahoja Paavolle ensi kiireeseen. Mikä pani viiskolmattapennisen, mikä koko puolenmarkkasen, mikä tipautti vaskilantin, — ei ollut heilläkään suuria annettavia. Mutta siitä keräysi kumminkin miesjoukossa viismarkkanen ja ylikin. Vaatimattomasti, mutta kumminkin tuloksestaan iloisina tarjosivat he roposensa Paavolle, joka siinä yhä istui jäykkenevin piirtein maahan tähytellen.

— Otahan tuosta, kerättiin tässä hiukan edes hammasrahoiksi kaksoisillesi. Elähän mitä ujostelee, ota pois, ja jos kerran kovin tiukka tulee, niin ehkä saadaan enemmänkin kokoon.

— Kii-kiitoksia, siunatkoon teitä...

— Elä siunaile, pitäähän auttaa miestä mäessä ... sattuuhan se tiukka eteen kelle tahansa.

Paavo piteli kauan aikaa lanttiläjää kouransa silmässä, ja hänen katseensa kirkastuivat vähitellen; jäykät piirteet sulivat, ja leppeä hymy laskeusi noille äsken niin murheellisille kasvoille. Olihan tuo lahjakin jo hänelle hyvin arvokas, mutta vielä enemmän lämmitti hänen sydäntään työtoverien hellyys ja sääli, noiden melkein saman kohtalon alaisten, mutta jotka kumminkin olivat auliita vähästään antamaan osan hätääntyneelle. Eihän maailma olekaan pelkästään tyly ja kova, niinkuin hänestä äsken oli tuntunut, hyvään ihmisten avulla siinä ehkä vielä jaksakin toivoa ja kamppailla...

Hän ei kiitellyt enää, katseli vain vuoroin tovereitaan, vuoroin lanttejaan. Tunki sitten rahat taskuunsa, nousi ylös ja virkahti reippaasti:

— No miehet, jokohan ruvettaisiin työhön, johan tässä tulikin kotvanen levätyksi. Ehkä se nyt luistaakin liukkaammin.

Kukin tarttui köytensä päähän ja rupesi taas hartiovoimalla painamaan. Köydet liukuivat kepeästi ja raskas junta kohosi hypähdellen riukuja myöten ylös ja Paavon ääni kaikui ylinnä heleänä ja kirkkaana, kun hän johti junttalaulua:

»Hei-juu, junttana poo. Hei! nostakaa ylös ja laskekaa jo-o-oo!»

Se soi taas entisellään uudelleen ja uudelleen herkeämättä koko rupeaman, nousten ja laskien tasaisessa tahdissa. Ja siinä äänessä saattoi nyt kuulla helähtelevän koko joukon kiitollisuutta ja luottamusta ja rohkeata toivoa, — jos sitä ymmärsi sillä korvalla kuunnella.

SÄÄSTÄ!

Keppiinsä varaten, horjuvin, vaivaisin askelin taivalsi vanhus katua ylöspäin. Takki oli hänellä nukkavieru päällään ja siitäkkin olivat enimmät napit jo ajan kuluessa kirvonneet pois, niin että hän sai sitä toisella kädellä vatsan kohdalta kiinni pidellä. Toinen jalka laahusti raskaana perässä ja pään kiero asento osotti, että tauti oli häneltä halpaissut ruumiin. Mutta siitä huolimatta koetti hän asennoiltaan ja astunnaltaan näyttää arvokkaalta, vieläpä reippaaltakin, ja jos joku vastaantulija joskus ihmeeksi sattui häntä tervehtimään, vastasi hän kohteliaasti, mutta aivan ilman nöyryyttä, niinkuin ainakin oman arvonsa tunteva mies.

Verkalleen hän kulki eteenpäin napsutellen kepillään kivikatuun, pysähtyi joskus minuutin ajaksi levähtämään, mutta näöltään ikäänkuin miettimään jotain äkkiä mieleen johtunutta asiata. Niin hän pysähtyi nytkin, pysähtyi tavallista äkimmin. Seisoi miettivän näköisenä, mutta silmäili kumminkin tarkasti eteensä ja taakseen, näkyisikö jotakin vaarallista näkijää. Ei näy, ei kun muutamia katupoikia. Silloin vanhus liukkaammin siirrähtää katuojaa kohden. Hän on nähnyt siinä jotakin. Hän vilkasee vielä kerran ympärilleen, koukistuu sitten varovasti keppinsä nojassa ottaakseen — paperossinpuoliskon katuojasta. Mutta vaivaloista on koukistuminen, se käy hyvin hitaasti, selkä on kankea, jäsenet tönköt ... hän on juuri saamaisillaan paperossin hyppysiinsä, kun hän horjahtaa ja kaatuu suulleen kadulle.

Siinä hän makaa terveemmän kätensä päällä, tukala on päästä ylös. Hän öhkii, koettaa vääntäytyä kyljelleen, koettaa kiiresti nousta... Katupojat rientävät siihen hoilaten, luulevat juopon kaatuneen katuränniin, pilkkaavat, nykkivät takinliepeestä. Vanhus ponnistaa viimeiset voimansa, vääntää käppyrään sairaan ruumiinsa ja pääsee vihdoinkin polvilleen ja siitä sauvansa nojassa, ankarasti läähättäen ja tutisevin jäsenen, jaloilleen. Mutta hän ei malta henkästä eikä levähtää, — siihen on jo keräytynyt muitakin utelijaita —, niin nopeasti kuin suinkin voi, kääntyy hän selin ja kävellä köpittää takasin katua alas, poikaparven nauraa rähättäessä. Hänen täytyy pelastaa arvokkuutensa tähteitä niin paljo kuin voi. Luita kolottaa ja ruumista pakottaa, vaan eniten kirvelee mieltä kumminkin se, että se paperossi sittenkin jäi siihen katuojaan. Olisi tehnyt niin turkasesti tupakkaa mieli, mutta ei pitänyt enää jaksaa saada.

Kotiportilleen hän astuu ja pyörähtää siitä sisälle, heittää koko kävelyretkensä sikseen. Pari ylioppilasta, saman talon asukkaita, seisoo siinä portilla naureskellen, — vanhus arvaa, että hekin ovat nähneet koko hänen onnettomuutensa ja nauravat hänelle, ja kävellä köpittää sen vuoksi silmiään kääntämättä, pää pystössä, ohi. Mutta toinen ylioppilaista tervehtii ystävällisesti vaaria ja tarjoaa nauruisena paperossin. Ukko kääntää päänsä ensiksi vihasesti kohti, harmia liekkivät hänen silmänsä, hän tuntee itsensä syvästi loukatuksi... Mutta paperossilla on vetovoimansa, vihan piirut sulavat vähitellen pois hänen kasvoiltaan ja hiukan katkeransekaisesti hymähdellen ottaa hän tupakan.

— Tapahtuuhan vahinko vanhalle, mitäs vaari siitä häpee, lohduttelee nuorukainen, repästessään samalla tultakin ukolle ja pistäen itsekin tupakan.

— Hävettääpä hän ja suututtaa, kun vanhaksi pitää elää eikä siltä pääse irti mieliteoistaan, sehän se pistelee, mutta minkäpä sille luonnolleen tekee.

Vanhus asettaupi istumaan tikapuiden nojaan, vetelee siinä maukkaasti henkisavuja. Ylioppilaillakaan ei näytä olevan kiirettä, hekin istahtavat kaadetun ammeen pohjalle tupakoimaan ja tarinoimaan vaarin kanssa.

Hänet he tuntevat jo kuulopuheilta ennestään, ovat kuulleet, että hän on aikoinaan ollut hienokin herra ja nuorena sitäpaitse lahjakas, toivorikas, niinkuin nyt itse tietysti luulevat olevansa. Hänessä oli aikoinaan runolijan vikaakin, he olivat vielä nytkin jossakin vanhassa sanomalehdessä tai albumissa huomanneet hänen nimimerkkinsä ja joku hänen laulunsa oli aikojen kuluessa muuttunut yleiseksi kansanlauluksikin, vaikka siitä hyvin harvat tiesivät. Mutta ukko ei suonutkaan, että kukaan enään hänen valoisampaa entisyyttään muisti, sillä jos joku hänelle siitä mainitsi, tapahtui se vain säälistä, ja se tuntui hänestä sitä katkerammalta. Aika oli rientänyt hänestä ohi, hänen loistokautensa oli ollut lyhyt. Hänkin oli unelmoinut ja haaveksinut suuria, vaan hän ei ollutkaan mennyt paljo unelmoimista pitemmälle ja se oli hänen turmionsa. Nyt olivat kuluneet kymmenet vuodet jo latoneet unhotusta ja kurjuutta ja kärsimystä kuormittain hänen unelmainsa päälle. Hän oli tahtonut laulaa ja intoilla ja niittää laakereita, vaan hänen laulukautensa oli loppunut pian.

Hän oli sortunut, sortunut pahimmalla ajallaan ja kun hän siitä vihdoinkin vähän virkosi, oli aika jo rientänyt hänestä ohi, itse oli hän ehtynyt ja kuivunut, hän jäi iäkseen murtuneeksi voimaksi, joka nyt jo oli henkisesti loppunut, vaikka ruumiissa vielä kyti vaivainen kipinä.

— Katkerata on elää hengellisesti haudattuna, huokasi hän usein, vaikkei hän muuten suvainnut, että

hänen entisyydestään paljo puhuttiin.

Nyt oli hän mielenkiihkosta ja suuttumuksesta kenties vasten tahtoaan vähän avonaisemmalla tuulella ja jutteli siis nuorukaisille vapaammin kohtalostaan ja katsantokannastaan.

— Ei tuo parane valittamalla eikä nurkumalla, puheli hän, mutta katkeraksi käypi mieli, kun ajattelen minäkin nuoruuttani, jolloin olin teidänlainen keveä ja hilpeä nuorukainen. Ei tarvinnut poimia paperosseja katuojasta, ei hävetä huonouttaan, maailma oli auki joka kulmalta ja tulevaisuus hymyilevänä edessä. Eikä sekään sentään niin kaivele, että sortunut olen, vaan että täytyy elää sortumisensa jälkeen, se on raskasta. Sitä en aikoinani ottanut lukuun, silloin kun ihmiset kykyäni kehuivat ja ylistivät lahjojani... Täytyy elää, vaikkei kykene mihinkään, ei nostamaan sauvaansa laattialta, tuskin kerjäämään leipäpalaa. Ja sittenkin vielä täytyy taistella intohimoja ja mielentekoja vastaan, joita ei voi tyydyttää, ja jotka eivät sammu. Ajatelkaas, minunlaisen tekisi vielä mieli hyökätä elämäntaisteluun, iskeä, voittaa; minä olen yrittänytkin, vaan nyt olen jo vanhuuteeni kiinni kasvanut. Tämä vanhuus on kamala rangaistus. Ukko vaikenä hetkeksi, katseli maahan ikäänkuin häveten liian kiivasta tunteenpurkaustaan. Hän veteli ahnaasti paperossista viimeisiä kuumia loppusavuja, viskasi pätkän luotaan ja kysäsi äkisti nostaen päänsä:

— Aijotteko te valtion virkamiehiksi?

Nuorukaiset hämmästyivät hiukan ja selittivät, että niinpä on heillä tarkoitus.

— Se on hyvä teille, jos siksi kerran pääsette. Silloin teille on yhdenlaista, elättekö vanhoiksi vai kuoletteko ajoissa, teille on olemisenne turvattu ja voitte vaikkapa säästäinkin tyydyttää pieniä intohimojanne. Vaan jos työstänne aiotte elää ja hetken voimistanne ja kyvyistänne, niin silloin varokaa vanhuutta. Muistakaa kokeneen ja kärsineen sana, rukoilkaa isämeitänänne myötä ja joka päivä: säästä meiltä vanhuus!

Kummissaan katsoivat ylioppilaat tuota intoilevaa, raihnaista ukkoa, jonka silmät nyt kiiluivat tulena. Vaan tämä jatkoi vieläkin:

— Minä en sitä älynnyt, ja sitä saan nyt raskaasti maksaa hautaani saakka. Ei sen vuoksi, että nälkää näkisin ja vilua kärsisin. Ei, vaan sen vuoksi, etten ole voinut päästä intohimoistani erilleni, en ole voinut tappaa mielitekojani enkä unelmiani, ja nyt en niitä enää voi tyydyttää. Se se on vanhuudessa niin katkerata, niin kalvavaa, se tekee joka askeleen kahta raskaammaksi ja joka ajatuksen tukalammaksi. — En luule, että muuttaisin elämän uraani, enkä rupeaisi varovammaksi, jos saisin alkaa elämäni uudelleen alusta, sillä minä sain siitä nauttia niin paljo, paljo enemmän kuin te, jotka purjehditte tyneitä vesiä. Vaan silloin minä kauhulla ajattelin vanhuuttani ja mieltisin keinoja siitä päästäkseni ja rukoilisin joka päivä tuskalla ja hiellä: säästä, säästä multa vanhuus!

Ukko oli innostuksissaan noussut tikapuulta istumasta ja kiihkoisesti ojenti hän laihat nyrkkinsä eteenpäin tuota melkein huutamalla puhuen. Hän oli nyt kerrankin saanut puhua oikein katkeran sydämensä pohjasta ja intohimoisesti hän nosti sauvaansa sillä muka lyödäkseen pirstaleiksi vihattavan vanhuutensa. Vaan hän intoili turhaan, sauva hervahti kädestä ja jäsenet laukesivat pingoituksestaan. Hän oli nyt kerran sortunut vanhaksi, ja hänen täytyi kärsiä se rangaistuksensa loppuun asti.

Oudoksuen häntä ylioppilaat katselivat, he eivät voineet täydellisesti ymmärtää mitä hänen mielessään liikkui ja hänen puheensa oli heistä jumalatonta puhetta vanhalta mieheltä. He nousivat sen vuoksi ammeensa päältä sanaa puhumatta lähteäkseen. Vaan vielä tarjosi toinen heistä erojaisiksi vanhukselle tupakan. Tämä mielti hetkisen, ottaisiko vai hylkäisikö, tuntui melkein alentavaiselta ottaa noilta, jotka eivät häntä kumminkaan voineet käsittää. Vaan hän hillitsi uppiniskaisen luontonsa, pisti paperossin taskuunsa säästymään vastaisen halun varalta ja lähti hänkin köpittämään pihan perälle asuntoaan kohden.

1892.

MÄTÄKUUNJUTTU.

Leveä, autio kivikatu näytti melkein höyryävän, niin kuumasti paahteli sydänkesän täydeltä terältään siihen keskipäivän helottava aurinko. Asfalttikäytävä näytti melkein punertavalta säteilevän ja ruutikuivista seinistä heijastava hohde tuntui polttavan kuumasti vielä kappaleen matkan päähän. Puut

ja pensaat Esplanaatipuistossa riiputtivat hervottomina alaspäin tomuttuneita, elottomia lehtiään, ja ahnaasti imivät nurmipenkereet sisäänsä vettä, jota joku uninen ruiskuniekka säästään sirotteli hienona sateena pitkin kenttää.

Liike näytti loppuneelta. Yksi ja toinen väsynyt vaeltaja maleksi velttona pitkin pääkatua, jäsenet hervottomina, pää nuokkuen alaspäin, silmät tylsästi tähdättyinä maata kohden. Pois, pois, katveen puolelle koetti kukin pyrkiä, huohti kepeämmin kun nurkan taa pääsi ja kiirehti puikahtamaan jonkun viileän portin kautta varjosiin huoneisiin. Issikkahevokset nukkuivat nurkassa seisallaan ja ajajat koettivat lymyitä kärryn vilttien alle suojellakseen edes päätään paahteelta.

Siinä helteessä astelin yksinäni vetelänä ja haluttonna pois päivällispaikastani, tietämättä oikein minne käveleisin ja minne tekisi mieleni mennä. Mielelläni tunsin tuota samaa uuvuttavaa ja elotonta poutaa, eikä ajatukseni tavannut ainoatakaan siimeksen sijaa, jossa se olisi viitsinyt kotvemmin viivähtää. Se harhaili sekavana sinne tänne ja katkonaisia, hapraiksi kuivuneita mielikuvia liiteli editsemiä pysyvämmin tajuntaan tarttumatta.

Katselin väsyneesti eteeni, näin etäältä himmentävän autereen lävitse ihmisparin astuvan vastaan. Terotin katseeni, tähystin tunteakseni ja tunsinkin vanhan ylioppilastoverini Ollin, tutkintoverini, jonka kanssa noihin aikoihin ja myöhemminkin oli oltu hyviä veljiä. Niin, hänhän kuuluu menneen kihloihin, muistin, tuossa siis on toinen puolisko. — Katselin kasvavalla uteliaisuudella tulijoita ja mielikuvitus poikkesi heti sinne tekemään pikaisia huomioitaan ja arveluitaan.

He kävelivät kynkitysten kuin kihlatut ainakin, kävelivät verkalleen eivätkä näyttäneet puhelevan paljoa, — no, ei kummakaan siinä helteessä. Olli käveli noin puolta askelta edellä, suorana ja jäykkänä, niinkuin hänen tapansa oli. Tyttö näytti melkein riippuvan hänen käsivarressaan ja hänen silmänsä olivat herkeämättä tähdätyt sivulta sulhon kasvoja kohden ja erinomainen intohimo tuntui hänen katseissaan liekitsevän... Tai uupumustako se lie ollut... Hän ei ollut juuri kauniskaan, — liian karkealuinen hän oli, vankka alaleuka teki kasvot ankaran ja päättäväisen näköisiksi, ja hieman harmahtava hipiä osoitti, että nuoruuden ensi tuoreus oli paennut. Mutta kumminkin oli hänessä, hänen säteilevissä silmissään, hekkumallisissa huulissaan ja rohkeassa otsassaan jotain vastustamatonta, jotain tempaavaa, — en tiedä mitä. Vartalo oli sokea, ohkanen kesäpuku katti kauniisti leveät lanteet ja hänen ulkoneva astuntansa oli reipasta ja uhkaavaa.

Olli katseli alaviistoon enkä hänen kasvoissaan huomannut mitään erityisiä vilkkaamman tunteen merkkejä. Näytti melkein kuin hän olisi välttänyt katsoa morsiantaan, olisi karttanut hänen kasvojaan. Piirteet suun ympärillä olivat väsyneen näköiset, puoleksi suljetut silmät melkein unisen sameat ja otsalla oli uupumuksen varjo. — No, hänkin kai oli väsynyt, olikin ehkä kävellyt kauan siinä raskaassa, tuulettomassa paahteessa, ja se oli todella luontoa lamauttavaa.

Jo tulivat kohdalle, minä tervehdin, nostin hattua morsiamelle, vaikka en ollutkaan koskaan esitetty. Tämä nyökäytti päätään vilkkaasti. Olli huomasi minut vasta juuri ohimennessäni ja tervehti silmillään melkein säikähtäen. Käveli pari askelta, kääntyi ympäri ja virkkoi: »terve, terve», ikäänkuin aikeessa jotain enempiä puhua, mutta jatkoi samassa matkaansa.

Minä kävelin nurkkaan asti ja pyörähdin siitä takasin. Tuo nuori pariskunta oli yhenäkin kiinnittänyt hitaat ajatukseni puoleensa, minun täytyi saada sitä vielä hiukan tarkastaa jos takaapäinkään. Seurasin etämmältä. Olli käveli jäykkänä ja suorana kuin äskenkin, kääntämättä kertaakaan päätään morsiamensa puoleen. Ei niillä näyttänyt olevan paljoa puhumista. Tyttö vetäysi sulhonsa käsivarteen kiinni niin lähelle ja niin kiinteälle, kuin olisi hän tahtonut osottaa sulholleen ja koko maailmalle, ettei mikään voima voi häntä reväistä irti siitä pitimestä, johon hän kerran oli päässyt tarttumaan.

Teatterin nurkkaan he pysähtyivät hetkeksi, näyttivät neuvottelevan minuutin ajan ja jatkoivat sitten taas entiselleen matkaansa puiston poikki viistoon ylöspäin.

Puistossa teatterin alla näin raidan siimeksessä joutilaan istuimen, poikkesin sinne lepäämään. En viitsinyt kotiini taivaltaa, tunnin, parin perästä kun taas oli työpaikkaan lähtö. Nojausin mukavasti selkäkenoon, sytytin paperossin. Ajatus viipyi yhä vielä nuorten kihlattujen parissa.

Ollia en ollut tavannut pariin kuukauteen, en sittenkuin keväillä kuulin hänen kihloihin menneen. Enkä tuota ihmetellytkään. Onhan se vanha juttu, että kihloihin menneet toverit aina säännöllisesti häviävät tuttavain piiristä kuin umpeen sukeltaneina, eivätkä ilmesty sinne takaisin, ennenkuin oltuaan jonkun aikaa onnellisina aviomiehinä, — taikka kihlausten purettua. Mutta Olli oli minusta melkein karttanut entisiä tovereitaan. Miksi? Eikö hän olisi tuntenut itseään aivan varmaksi, vai olisikohan hän niin perin syvälle pikeytynyt tyttöönsä...?

Tätä en tuntenut lähemmin. Helsingin lapsia hän oli, sen tiesin, vaan vanhemmat eivät mahtaneet enää elää, koska hän kuului yksikseen asuvan ja elävän, — ansaitsi toimeentulonsa palvelen jossain

pankissa tai konttorissa. Muutamia vuosia sitten oli usein iltamissa ja kaduilla mielihyvällä katseltu hänen reipasta käyntiään ja rohkeata käytöstään ja joku tuttava oli kehunut jossain naamiohuveissa viettäneensä hänen seurassaan hauskan illan — samppanjalasin ääressä. Olin hänet aivan unhottanut, kun kuulin hänen joutuneen Ollin kanssa kihloihin.

Eikähän siinä kihlautumisessa mitään ihmettä ollut. Olli oli vasta saanut sievosen viran, oli nuori mies, ei pahasti veloissakaan, — mikäs oli hänen mennessä kihloihin ja naimisiin, kun tapasi sopivan toispuolisen, ja tottapa se nyt on onnensa tavannut. En olisi sitä huomannut syvemmin ajatellakaan, ellei minusta tuossa välissä olisi ollut jotain outoa, omituista. Miksi näytti Olli niin nololta, tyttö taas niin kiihkeältä? — siinä tuntui olevan jotain luonnotonta, — vai olisinko ihan erehtynyt huomioissani? Arvatenkin, mitäpä johtopäätöksiä voisikaan tehdä ihmisten ulkomuodosta kadulla kerran näkemällä, — nuo mietelmäni olivat epäilemättä uuvuttavan helteen synnyttämiä sairaita mielikuvia.

Niitä mietiskellen ja puoliuneen vaipumaisillani istuskelin lehtipuiden siimeksessä, kun kuulin askeleita takaapäin ja näin Ollin astuvan editseni käytävätä pitkin, astuvan yksin ja nyt kiireisin askelin.

— Olli!

— Ka, siinäkö istut, terve. Sinua juuri lähdin tapaamaan, arvelin Kappeliin menneesi.

— Istuhan alas siihen rinnalleni. Ja tuossa kypälä: onnea uusille tuumillesi! Mihin jätit toispuoliskosi?

— Meni asioilleen, saattelin häntä. — Niin, tuota, siitä onkin jo pitkänlainen aika kuin me tavattiin. Olen ollut tästä maallakin vähän ja töitäkin on ollut paljonlaisesti.

— Niin, ja lemmpauloissa mies sitäpaitse kiinni kuin solmussa, — kyllä käsitan.

Hän ei vastannut leikinlyöntiini mitään ja kotvasen istuskelimme niinikään ääneti. Taas olin näkevinäni saman unisen sameuden hänen silmissään ja väsyneen juovan suun kupeella, kun hän maahan tähtäillen kepillään koputteli saappaansa kärkeä. Ja minulla lähtivät ajatukset taas tahtomattani kulkemaan äskeiseen suuntaan ja niiden vaikutuksesta kysäisin hetkisen kuluttua:

— Olitko sinä vanhastaan tuttu morsiamesi kanssa, vai uusi tuttavuusko se oli?

— Uusi.

Hänen ei näyttänyt oikein tekevän mieli pitkittää keskustelua siitä kohden; tai oikeammin, hän ei näyttänyt tietävän, puhuisiko hän jotakin, jota mieli teki puhua, vai eikö. Taas istuttiin äänettöminä ja siitäkin hän näytti kärsivän. Yritti pari kertaa jotain virkkaa, katkasi taas ja heittäysi hermostuneesti ja kiusoittuneen näköisenä selkänöjaan istumaan. Minä otin hatun päästäni vilvoitellakseni sitä ja aijoin juuri ruveta puhumaan kuumista ilmoista, kun hän äkkiä jatkoi:

— Niin, se tahtoo sanoa, me tavattiin mennä kevännä Annin kanssa pari kertaa, tutustuimme oikeastaan eräänä aamuna Alppilassa. Hän oli siellä kävelyretkellä parin tuttavani kanssa, kun satuin sinne minäkin.

— Ka niin se salliman oikku ohjailee ihmisonnea pikkusattumain kautta. Teillä iskivät sydämmet heti tulta, vai miten?

Koetin näin heittäytyä leikilliseksi, saadakseni tilaisuutta häntä paremmin tarkastaa. Mutta siitäkään hän ei näyttänyt pitävän, kohotteli vain hartioitaan ja suori levotonna tukkaansa.

— Niin ... tai ei, me satuttiin sitten useamminkin yhteen, tavattiin aina vähäväliä. Ja niin se sitten kävi ... en tiedä itsekään miten. En voinut pysyä hänen läheisyydestään kauemmin poissa, en jos olisin koettanutkin...

— Kussa kipu, siellä käsi, tiettyä se, säestelin, mutta katselin kummissani vanhaa toveriani, jonka mielentilaa ja tarkoitusta en voinut käsittää.

— Niinhän sitä sanotaan, mutta minä tarkoitin toisin... Ei, antaa olla, sinä ymmärsit väärin...

Hän nousi äkkiä ravistellen päätään ja virkkoi sitten hilpeämmin:

— Lähtään taas vähän liikkeelle. Minua oikeastaan janotti tavattomasti, ajattelin mennä siemasemaan kupillisen kylmää olutta. Tule!

Jo oli hän ehtinyt moniaita askeleita kävellä ennenkuin minä siitä ennätin jaloilleni ja hänen rinnalleen.

Kappelissa saatiin seidelit viileän katoksen siimeksessä, istuttiin ja katseltiin liikettä satamassa, jossa laiva tuli, toinen meni ja väkiliuta myötään vaihteli. Olli kyseli jostakin yhteisestä tuttavastamme, mutta ei näyttänyt kuuntelevan vastaustani ja hänen kasvoillaan lepäsi taas tuo vanha väsymyksen varjo. — Mitähän lie siinä miettinyt. Mullakin jo loppui puhehalu, tuumasin maksaa ja lähteä, vaan en malttanut kumminkaan vielä olla kerran koskettelematta kautta rantainkaan äskeistä puheainetta:

— Milloin teillä on aikomus viettää häänne?

— Häätkö ... niin, vihitytämme kai jo syyskuussa itsemme.

— Mitäpä siinä todellakaan vitkastelee, kun kerran on tilaisuudessa perustamaan kodin ja kaikki on selvillä.

Hän kääntyi tutkivin katsein puoleeni.

— Siltäkö sinusta tuntuu? Niin se tuntuu enimmäkseen minustakin, vaan toisakseen ikäänkuin epäilyttää, pelottaa. Se on niin outoa, ja se on kaikki tapahtunut niin äkkiä, — minä en kykene oikein selvästi ajattelemaan enkä arvostelemaan kaikkia, tuntuu joskus kuin olisin hypnotiseerattu. Elä ymmärrä minua väärin. Minussa tuntuu väliin, — se on naurettavaa —, olevan kaksi olentoa, jotka eivät asu sopusoinnussa ... taikka tuntuu kuin väliin katseleisin kihlaustani ja häitäni ja kaikkia näitä tapahtumia toisen silmillä, väliin toisen...

Hän puhui tavallista vilkkaammin, joi sitten oluensa pohjaan ja tilasi uutta ja näytti rauhoittuvan. Mahtoi katseissani vasten tahtoanikin olla jotain ihmettelyä, koska hän naurahti:

— Sinä pidät minua varmaankin mielivikaisena, vaan ajatteles, kaikki meni niin äkkiä ja niinkuin huminassa, että olisitpa itsekin sijassani, niin olisit sinäkin pyörällä. Tietysti minä siitä olen iloinen, ... vaan kuulehan kun kerron, niin käsität paremmin:

Menin kerran kohta jälkeen ensi tutustumisemme Annin luo, aivan sattumalta viemään muuatta kirjaa, josta oli tullut puhe. Ja sinne jäin koko iltapäiväksi, — en käsitä miten se oli mahdollista. Kaikki hänen luonaan oli niin miellyttävää, niin kodikasta ja korutonta, ja hän itse niin luonnollinen ja sydämmellisen hilpeä, että en lähtöä muistanut ensinkään, — eikä hänkään näyttänyt viipymistäni huomaavan. Siellä tuntui niin hauskalta ja helpolta, muualla en olisi tahtonut ollakaan. Jo parin päivän perästä menin sinne ihan asiatta uudelleen, menin melkein kuin jonkun väkinäisen voiman vetämänä ja — se merkillistä! — minusta tuntui, että hän juuri oli minua odottanut, niin luonnollinen näytti tuloni hänestä olevan. Siellä istuttiin iltakausi — en tosiaankaan katsonut kelloa, sillä silloin en enää välittänyt ajasta enkä paikasta, — puhuttiin ja innostuttiin, en muista mistä ... en yleensä tiedä mitä tapahtui ja miten kaikki kävi, ennenkuin...

Olli katkasi puheensa ikäänkuin itsekin siitä hämmästyen, loi alas katseensa, tarttui olutlasiin vaan laski sen taas kädestään ja kääntyi ikkunaan. Hän näytti siihen lopettaneen, mutta kun minä halusin sekä kuulla enemmän että koettaa käsittää asian luonnolliselta kannalta, niin kysäsin:

— Ennenkuin...?

Olli kääntyi taas tarkastavin silmin puoleeni, ja lausui verkemmin:

— Ennenkuin hän kysäsi, tahdoinko että kihlausemme jo kohta julastaisiin. Minä tietysti tahdoin sen, olisin arvatenkin itse kohta ehdottanut samaa, mutta se kysymys minuun vaikutti niin omituisesti, minä ikäänkuin hetkeksi heräsin jostain huumauksesta, johon taas heti vaivuin takaisin. Ja vielä jällestäkäsinkin on tuntunut siltä, kuin väliin heräisin ja taas vaipuisin... Niin, no, eihän se tietysti ole muuta, kuin että tuo kaikki, päätökset ja muut, tapahtuivat niin äkkiä, pitemmältä miettimättä, etten oikein ole ehtinyt selviytyä, mutta se epäselvyys vaivaa joskus vieläkin mieltäni.

Nyt näytti Olli melkein ujostelevan tuota kaikkea, mitä oli kertonut. Mutta minä en sitä kovinkaan kummeksunut, olin sen ikäänkuin aavistanut ja jotain tuontapaista miettinyt äsken puoliuissani tekemäini havaintojen nojalla. En tosin vieläkään käsittänyt hänen mielentilaansa, vaan selitin hänelle kumminkin rauhoittavasti ja luonnolliselta kannalta, miten se muka on tunnustettu psykologinen ilmiö, että äkilliset, voimakkaat tunteet vaikuttavat hiukan ikäänkuin huumaavasti, — mitä lienen selittänyt koettaessani asettua hänen kannalleen.

Mutta nytkään hän ei näyttänyt minua kuuntelevan, tähysti vain ulos, näytti ajattelevan jotain toista. Vaa äkkiä hän virkahti:

— Niin, se on tietysti jonkunlaista joutavaa arkuutta, lapsellisuutta, kun puuttuu toimintavoimaa uutta uraa alkaessani. Enkä sitä usein tunnekaan, — joskus mietin sitä ihan omaksi kiusakseni. Pisti vain päähäni jutella tuossa tavatessani sinut, jonka kanssa me tällaisista tunne-elämän ilmiöistä ennenkin

keskusteltiin, — mistä ne kummalliset mielenjohteet aina tullevatkin!

Minusta tuntui, että hän nyt koetti pyyhkästä jäniksenkypälällä äskeiset sanansa, ja niinpähän olikin, koska hän jatkoi väkinäisellä levollisuudella:

— Niin, kuten sanoin, meillä on aikomus tässä syyspuoleen pitää vihkiäiset, varsinaisia häitähän niitä meillä tietysti ei tulekaan, ei ole paljo sukulaisia eikä muita.

Ja taas keskustelimme vanhoina toveruksina tavallisista asioista. Mutta vielä kerran näkyi häneltä keskustelu unhottuvan ja hän vaipui omiin mietteisiinsä ja vasta kotvasen kuluttua huomasi hän itse, ettei ollut kuullutkaan mitä minä siinä puhuin.

Ja silloin hän äkkiä nousi.

— Niin, terve nyt, minun täytyy rientää.

— No odotahan, mihin se semmoinen kiire, otit kai lomaa toki pitemmäksi aikaa, kun lähdit vanhaa tuttua tapaamaan.

— Lomaa ... mitä lomaa minä tarvitseisin, ei ... muistui vain tuossa mieleeni eräs asia...

— Istuhan toki, maksetaan nyt edes.

— Jaha, sekö vielä. Ottakoon tuosta. Ja terve nyt, minun täytyy todellakin joutua. Kai sitä taas tavataan...

Viimeiset sanat hän virkkoi jo portaita alas juostessaan ja kun minä rahat maksettuaani ulos ehätin, mennä viiletti hän jo kappaleen matkan päässä pitkin esplanaatia ja ohjasi kulkunsa sinne teatterin puistoa kohden, josta hän äsken oli tullut.

Katselin nurkassa hetken sitä hänen menoaan. »Olen kuin hypnotiseerattu», oli hän sanonut. Tuo näytti todellakin vähän siltä.

— Hm..., minä löin leikiksi syvälle pyrkivät mietteeni. Sitä näkyy voivan olla hypnotiseerattuna monella tavalla...

1892.

KOTIONNEA.

Käveltiin sunnuntiaamuna huhtikuussa Alppilaan päin, verkalleen asteltiin aamukylmässä muitten retkeilijäin joukossa pitkin itäistä viertotietä, eikä siinä käveltäissä paljo puhuttakaan pidetty.

Kappaleen oli soluttu ohi Hesperiaasta, kun toinen tovereista osoitti meille muuatta kauppaapuotia tien varrella olevassa talossa ja virkahti:

— Tuosta puodista voisin kertoa tarinankin, jos tahtoisin.

— No anna tulla, jos se ei ole pitkä. Joutaisihan tässä nyt jotain lorua kuulemaankin matkan ratoksi.

— Enpä tiedä kannattaneeko. Se on hyvin tavallinen tarina yhdestä nuoresta miehestä ja nuoresta naisesta, tavallinen tarina, hiukan naurettava ja hiukan surullinen.

— Siis tuohonkin rihkamapuotiin on sopinut jotain runollista, — sehän on jo lupaavaa sekin. Ja tietysti silloin myöskin oli kevätaamua ja päiväpaistetta ja sinivuokkoja ja sitäpaitse nuoruutta ja lempeä.

— Kaikki, ne saadaan mukaan kunhan maltat mielesi.

Siksiverran oli jo toverimme ehtinyt päästä kertomatuulelle, että hän mielisuosiollla jatkoi. Me toiset kävelimme ääneti siinä rinnalla, kuuntelimme minkä kuuntelimme, yleensä olimme tyytyväisiä kun saimme kuulla valmista, tarvitsematta itse vaivata leukojamme.

Se tarina oli tämmöinen.

* * * * *

Tuossa puodissa piti viitisen vuotta sitten kauppaa aivan nuori mies, vasta parinkymmenen korvissa oleva. Melkein liian nuori hän minustakin oli itsenäiseksi kauppiaksi, mutta ei se hänen kauppaliikkeensääkään sentään sen suurenmoisempaa ollut, kuin että hän siinä itse myöskenteli tupakkaa ja saippuaa ja rautanauvoja ja sen semmoista pikkurihkamaa ohi ajaville maalaisille ja lähiseudun työväelle. Ja muuten oli mies vuosikseen sangen toimekas ja ymmärtäväinen nuorimies, — me kutsuttiin häntä aina kauppaneuvokseksi ja ennustettiin hänelle suurta tulevaisuutta.

Minä tutustuin häneen näet siinä perheessä, jossa tuona talvena asuin, — hän kävi siellä aina säännöllisesti sunnuntai-iltasin, oli jotenkin päässyt perheen tuttavuuteen ja viljeli sitä tuttavuuttaan hyvin ahkerasti. Muuten hän ei ollut mitään n.k. sivistystä saanut, — se huomattiin hyvinkin usein —, oli maalta suutarin poika luullakseni, oli ollut kauppapalvelijana jossakin nurkkakaupassa, mutta siitä jotenkin entisen isäntänsä avulla ja välityksellä saanut hoitoonsa tuon rihkamakaupan, josta sen entisen omistajan oli täytynyt luopua. Eihän se tainnut »kauppaneuvokselta» aivan omakaan kauppa olla, mutta sillä nimellä se nyt kulki.

Ja hän näytti tuntevansa itsensä hyvin onnelliseksi ja olikinhan onni ollut hänelle harvinaisen suotuista. Aina oli hän erittäin reipas ja iloinen, kehahteli joskus kaikessa vaatimattomuudessaan kaupoistaan ja pikkukepposistaan eikä ollut milläänkään, jos hänen kömpelyydelleen ja suorapuheisuudelleen joskus naureskeltiinkin. Nauroi mukana.

Siellä samassa perheessä asui kaksi neitostakin, — niin, niin, nyt vasta tulee puhe toisesta päähenkilöstä. Mutta ei tule pitkää puhetta. Ne olivat semmoisia kuin Helsingissä elämänuralle valmistumassa olevat neitokset nyt yleensä ovat, toinen mustaverinen ja pyöreänpyllykkä, toinen valkea ja kalpea ja hoikkanen. Ja »kauppaneuvos» rakastui mustanpulleaan, sanon sen heti, ettei tulisi väärää käsitystä.

Me pelattiin »knorria» yhdessä päivällisten jälkeen, käytiin yksissä kansankonserteissa ja illoilla keskusteltiin maailman menosta niin syvällisesti kuin osattiin. Ja »kauppaneuvos» rakastui, kuten sanottu, mustaveriseen neitoseen, rakastui yhä syvemmin joka sunnuntai-ilta.

Eikähän se mikä kumma ollut. Sydänhän se oli hänelläkin ja nuori olikin vielä. Mutta tyttöjä se tuo huvitti, tietäähän sen, hehän olivat herrastyttöjä? He nauraa tirskuivat syrjässä kun »kauppaneuvos» heille kantoi rusinoita ja manteleita, mutta söivät niitä kumminkin; he pitivät pitkät ilveet, kun mustaverinen sai syntymäpäiväkseen kukkasen ynnä kauppaneuvoksen käsin koreasti kirjoitetun nimikortin, ja aina kun tämä knorrinpeluussa tai kahvia juotaissa tuli ilmaisseeksi hellempiä tunteitaan, iskivät he silmää toisilleen ja matkivat sitten jälestäkäsän. Vaan kumminkin antoivat hänen pikeytyä syvemmin joka sunnuntai-ilta.

Ja sitten tuli kevät ja päiväpaiste, — nuoruutta ja lempeähän oli ollut jo aikasemmin. Me kävelimme silloinkin sunnuntaiaamusta Alppilaan tätä samaa tietä, ja kauppaneuvos näytti meille ylpeydellä, että tuossa se on hänen puotinsa, siinä hän viikon uutterasti juoksentelee tiskinsä takana ja koettaa hyötyä liikkeestään, ja odottaa innolla sunnuntaita, jolloin hän pääsee viikon vaivoista nauttimaan elämää ja onnea. Ja hän lämpeni oikein kuvatessaan, miten hän aikoi laajentaa liikettään vähitellen ja sitten siirtyä keskikaupunkiin...

Hän oli nyt kerran rakastunut. Ja kun pääsiäinen tuli, jolloin on paljo pyhiä, kutsui hän meidät kerran luokseen käymään, hänen pientä pesäänsä katsomaan, kuten hän sanoi. Ja tytöt lupasivat tulla, ja »kauppaneuvos» oli ihmisistä onnellisin valmistaessaan vastaanottoa ja uneksiessaan sen seurauksia. Sillä hän uneksi, vaikka olikin kauppias. Mutta hän oli niin nuori...

Ja pääsiäispäivänä aamupuoleen kävelimme niin Töölöön päin, tytöt ja minä. Tyttöillä oli harvinaisen lysti, he kertoivat toisilleen puolinaisia lauseita ja purskahtivat nauramaan, ja se mustanpullea osti kulkukauppiaalta kymmenellä pennillä vihkosen sinivuokkoja viedäkseen ihailijalleen. — Minusta se jo silloin tuntui vaaralliselta pilalta, mutta tunnettuahan se on, että juuri tytöt, nuo tunteelliset ja hellät, ovat kaikkein julmimmat, kun tulee toisen tunteista puhe. —

»Kauppaneuvos» oli meitä jo portilla vastassa ja hän saattoi meidät huoneeseensa, — yksi se hänellä vain semmoinen olikin paitse puotia, ja sekin yksi ainoa oli tuommoinen matala ja pieni porstuakamari, melkein pimeä ja kosteanummehtunut. Mutta siitä omasta kodistaan oli hän kumminkin ylpeä, hän osotti sitä meille vilpittömällä riemulla, osotti kauppakirjojaan ja laskukirjoja ja kuittitukkuja, joita oli kirjoituspöydällä ja seinällä naulassa, pyysi istumaan pienelle sohvanpahaselleen ja laittoi eteemme viinilasit ja pussillisen namusia. Hän oli siistinyt kotinsa miten parhaiten osasi, koristanut mustuneita seiniä tuoreilla pajunoksilla ja peittänyt vuoteensa puhtosella liinalla. Hän aikoi, — sanoi hän — syksystä vuokrata yhden huoneen lisäksi, jos tarvittaisiin. Ja hän hää räsi siellä toimeliaana ja hilpeänä kuin nuori emäntä talossaan ja silmäili aina väliin sanomattoman onnellisilla katseilla sitä sinivuokkovihkosta, jonka hän oli saanut ylimmän nappinsa läpeen pistetyksi.

Hän tunsii itsensä voittajaksi ja elämä näytti hymyilevän hänelle ruusunpunertavassa valossa.

— Tämmöinen pieni ja koruton kodinkömmäköhän minulla vain on, mutta tässä sitä kumminkin voipi elää niin onnellisena ja tyytyväisenä kuin konsaan missäkin, puheli hän ja joka liikkeestä näytti sitä onnea ja toivoa säteilevän.

— Miks'ei, myönsivät tytöt, eihän onni ole riippuvainen suuruudesta eikä loistosta.

— Niinkö uskotte tekin, uskotteko todellakin niin? kyseli »kauppaneuvos» innokkaana ja katseli rohkeana sitä tummempaa hänen tummiin silmiinsä.

— Tietysti, näkyhän se teistä, jos en sitä muuten tietäisikään.

Aivan houkuttelevalta se koti ei kumminkaan mahtanut tytöistä tuntua, siksi se oli liian pimeä ja liian musta. Ja sisältä kauppapuodista tunki huoneeseen seisoneiden ruokatavarain, lamppuöljyn ja lehtitupakan katkera haju, ja näinpä tyttöjen epäillen koskettelevan kirjoihin ja laseihin, jotka eivät olleet ihan puhtaan näköiset. Mutta isännälle he imarrellen kehuivat toisin, — sehän on tyttöjen tapa.

Kauppaneuvos oli hurmaantunut, hän luuli jo toiveensa toteutuneen, katsoi asian olevan selvillä, ei muuta kuin hiukan rohkeutta vain. Huomasivatko tytöt tuon, en tiedä, eivät ainakaan tehneet mitään häntä jäähdyttääkseen.

Käveltiin puotia katsomassa, hän näytteli meille tavarapaikkojaan ja säkkejään. Ikkunan luo jäivät kauppaneuvos ja mustaverinen kahden juttelemaan, kun me toiset, kierroksen puodissa tehtyämme, siirryttiin kamariin. Sieltä kuului hetkinen kuiskausta sisältä, samassa tyttö siellä rämähti nauramaan ja tuli kohta ulos punakkana ja hohteissaan.

Me sanottiin melkein heti jäähyväiset. Kauppaneuvos oli nyt yhtenäkin käynyt kalpeaksi ja vakavaksi, kylmä, lannistuneen mielen leima oli hänen kasvoillaan, katseensa loi hän maahan eikä sanaakaan saanut suustaan.

Me lähdettiin pois, käveltiin sanaa puhumatta kaupunkiin päin, kauppaneuvos jäi yksin seisomaan avopäin huoneensa ovelle. Eikä hän tullut sinä sunnuntai-iltana meille kahvia juomaan eikä »knorria» pelaamaan, eikä tullut enää koskaan.

Niin, se poikaparka oli siinä ikkunan ääressä kosinut, ymmärsin sen pianikin tyttöjen puheesta. Oli tunteittensa valtaamana ja varmallalla toivolla tarttunut tytön käteen ja pyytänyt tätä jakamaan hänen kanssaan hänen suuri onnensa tuossa pienessä kodissa. Kömpelösti se oli mahtanut käydä, en tiedä, tyttö oli vaan purskahtanut nauramaan ja juossut pois...

Ja naurettavahan se olikin koko tuo tapaus, tuon poikaparan maailmankatsanto oli niin naurettavan lapsellinen siksi, että hän naiivisuudessaan oli nähnyt kaikki niin valoisana ja toivorikkaana. Mutta oli se toisakseen minusta vähän surullistakin, onhan aina surullista, kun näkee ihmisten suurten ja ihanain elämäntoiveiden äkkiä hajoavan pirstaleiksi.

Tytötkin kertoivat jälestäkäsän katuneensa menettelyään, se mustanpuhuva kehui itkeneensä pilantekoaan koko puolen yötä. Mutta aina sekaan he nauroivat.

Ja kesemmällä oli jo tuossa puodissa toinen isäntä, enkä »kauppaneuvosta» tavannut ennenkuin seuraavana syksynä, jolloin hänet näin soturin vaatteissa kerran kadulla marssivan. Hän ei ollut tuntevinaan minua, käveli vain ohi, vaikka minä tervehdin. Ehkäpä ei tuntenutkaan. Kuulin sittemmin, että hän oli jo heti keväillä aikonut matkustaa Ameriikkaan, mutta ei päässyt, kun oli sotapalvelus vielä edessä. Silloin hän heitti kauppansa ja tuon onnellisen kotinsa ja meni vapaaehtoisena sotaväkeen. Liekö sittemmin mennyt Ameriikkaan, sitä en tiedä, mutta toiset isännät ovat hänen puodissaan senjälkeen myöneet tupakkaa ja lamppuöljyä ja myöväät vieläkin.

* * * * *

Jo oltiin Alppilaan pääsemäisillään kun toverimme lopetti juttunsa, — silloin tuo jo oli aikakin lopettaa. Vaikka hän oli koettanut kertoa sen leikillisesti, oli hän paikotellen itse näyttänyt melkein liikutetulta sen surullisesta puolesta. Me kumminkin uskallettiin hieman epäillä tuota runollisuutta.

— Ja nekö rukkaset hänet saattoivat luopumaan tuolta lupaavalta kauppa-alalta, jossa hänellä oli ollut niin hyvä menestys ja onni?

— Mistä minä tiedän. Saattoipa kyllästyä muutenkin, tai ehkä ei kauppa vedellyt, eihän se kovinkaan voine tuommoinen kaupankäynti lyödä leiville. Eli vaikuttiko häneen niin musertavasti tuo nöyryytys ja pettymys ja sen tuottama lannistunut mieliala, — olisiko sekään mahdotonta? — mistä minä tiedän.

LEPOTUNTI.

Heitä asui toisessa kerrassa kokonainen puulaaki, viisi, kuusi nuorta miestä yhdessä hoidossa. He olivat hilpeitä, suruttomia, nuoria ylioppilaita, jotka huolista eivät tienneet eivätkä välittäneet ja joille koko hymyilevä tulevaisuus oli valoisen auki. Ja elämä puulaakissa olikin kepeätä ja rattoisaa; koko ilma oli helppoa hengittää kuin olisi ollut yhtenäinen kevätaamu.

Tehtiin työtä ja lepäiltiin: ei ollut rasitusta, ei juuri laiskuuttakaan. Kun oli tunti luettu, niin keräyttiin taas juttelemaan ja toisilleen kiusaa tekemään. Viulua vingutettiin, naurettiin, laulettiin, — tanssittiinkin milloin viitsittiin. Siunattuja olivat varsinkin nuo suloiset päivällisen jälkeiset lepotunnit, jolloin aina yhdessä istuttiin ja tupakin seurassa sulatettiin rasvaisia liharuokia kahvia odotettaessa tai juotaessa. Silloin jokainen levähdytti sieluaan ja ruumistaan niin mukavasti kuin suinkin. Kuka ehti, riensi anastamaan loikomapaikat sohvassa ja keinutuolissa. Toiset vetivät tuoleja alleen ja asettuivat niiden päälle virumaan selkäkenossa ja pitkälleen. Ja juttua lykättiin.

Vähänkään vakavammista asioista ei viitsitty keskustella; vatsa oli liian täysi, jotta ajatusta vähänkään olisi voinut rasittaa. Loruiltiin sentähden joutavinta, mitä milloinkin kerkesi kielen käreille, sanan tokasi yksi, toisen toinen, ja kun joskus erimielisyyttä sattui, niin ei siitä kauvan viitsitty riidellä, lyötiin kohta veikka, punsipullo väliin. Nämä unohtuivat tietysti yhtä usein kuin niitä lyötiin. Joskus lyötiin korttia, viittä lehteä, tyttö voittona, lyötiin laiskasti, melkein koneellisesti, viitsimättä tingata, jos joku joskus teki kälmin tikinkin.

Niin istuttiin nytkin päivällistuntia viettämässä. Siihen tuli silloin matami tuomaan kahvia, ja toipa vielä alakerrasta terveisiä, että herrat koettaisivat olla vähän laulamatta ja telmämättä, siellä juuri alla on kuoleva sairas.

— Alakerrassa, mitä se meihin kuuluu. Ei niistä ollut vuokrattaissa mitään puhetta — kuolevaisista.

— Käsivät kauniisti pyytää; tauti kuuluu olevan kova, ei se enää kauaksi jätäkään faktoria vastukseksi.

— Sekö peijakkaan faktori nyt kuolee, jolla on kaksi kaunista tytärtä.

Muistatko, Akseli, ne kaksi mustasilmästä?

— Nehän ne juuri pyysivät herroja hiljaa olemaan; rouva kuoli, jo syksyllä.

— No, tyttöjen tähden me olemme hiljaa kuin hiiret — jos muistamme.

— Ja jos viiltänemmekin viululla jonkun polkan, niin sehän vain sulostuttaa kuoleman; sävelten saattamana saa hän siirtyä suoraan taivaan enkelien tansseihin.

— Niin, niin, sitä tietähän meidän kaikkien on kulkeminen ... pataa pohjalla, tunnustakaa maata!

— Ja kuka pelissä?

— Faktorin tyttö... Vanhempi on Hilta niminen, sen minä voitan. »Ja Akseli ja Hilta, hänen morsiammensa...»

Palvelija sai mennä niine lohduttavine terveisineen alakertaan. Vaan yläkerrassa puulaaki joi kahvia, löi korttia, lauloi ja ilveili. Heidän keveää mieltä ei pystynyt painostamaan yksi kuolevainen, eikä päässyt pitkää hetkeä kulumaan, ennenkun he soittivat ja mellastelivat entisellään. Kun lie kuollakseen niin kuolkoon, jäävätpähän tytöt henkiin, nuo hoikkaset mustasilmät, vähät muista.

— Sanoinhan minä, että tänne se kaapataan!

— Oho, kolmesta poikki. Ei ne kaikki Hiltat sentään ole Akselinkaan Hiltoja.

— Tuossa käpälä, lyö veikka, enkelsmanni ei kinaa. Jos en kortissa voita, niin voitan sen muuten.

— Punssipullo... Ja miten sinä sen muuten voitat?

— Hentukseni, lohdutan hänen surupäiviään, kun isä kuolee.

— Risti valttia... Tulisin minäkin toisen varalle, vaan eipä se isä ole vielä kuollut, voipi elää vielä sinun ikäsi ja minun, etkä pääse ikinäsi tyttöjen pariin.

— Kuka pääsee sotamiehen yli... Jos kuolee, niin ne punssit juodaan hautaisiksi, tappasi kumpi tahansa.

Hämärähetki oli lopussa, lepäilijät nousivat tiloiltaan, telmivät siinä vielä hetkisen virkistyäkseen ja hajosivat sitten kukin omaan huoneeseensa muutamaksi tunniksi silmäilemään kirjan lehtiin jatkoksi siitä, mihin ennen päivällistä oli jäänyt. Lepotunnin mukana hävisivät sen tuumat ja mielialatkin, eikä kukaan enää muistanut veikkoja, punssipulloja, voittoja eikä tyttöjä. Ne palasivat mieliin ja keskusteluihin taas vasta kun ensi lepotunti joutui.

Muutamain päivän kuluttua ihmettelivät toverukset päivälliselle mennessään, kun heidän syrjäisen korttelinsa edustaiselle kadulle keräysi hevosia ja ihmisiä kadun täydeltä, ja kaikki näytti niin juhlalliselta ja tasaiselta. Vaan samassa huomattiin ruumisvaunutkin: sehän olikin ruumisvaatto, joka siitä oli lähdössä.

— Se on varmaankin faktori, joka nyt on kuollut.

— Jokohan tuo olisi näin pian kellahtanut. Sehän se on, näettekö, tuossa nousevat tytöt rekeen mustissa harsoissa...

— Kas vain. Eikö Akselin tee mieli lähteä ritariksi mukaan?

Sinä päivänä ei ollut päivällisenjälkeinen lepotunti niin hauska kuin tavallisesti. Kokoonnuttiin kyllä niinkuin ennenkin suurimpaan huoneeseen kahvia odottamaan ja hämärää viettämään, mutta tavallinen hilpeys ei päässyt valloilleen. Ei muistanut kukaan ehdotella korttipakkaa esille otettavaksi, ja viulu sai aivan rauhassa roikkua seinällä. Kepeät pilapuheet eivät luistaneet, melkein ääneti istuskeli kukin paikoillaan, mikä minkin ikkunan ääressä katsellen ulos, missä hämärä peitti talvisen maan ja hallavan taivaan yhä harmajammaksi ja väsyneemmän näköiseksi.

Matami toi kahvia. Hänkin huomasi, että mieliala oli puulaakissa vastoin tavallisuutta kankea ja raskas ja hän ihan ihmetteli sitä äänettömyyttä, mikä nyt vallitsi huoneessa.

— Saavat herrat nyt soittaa ja vaikka tanssiakin, ei ole enää kuolevaisista vastusta.

Mutta ei kukaan keksinyt yhtään sukkeluutta vastaukseksi tuohon lupaan, joka nyt tiesi mistä syystä melkein soimaukselta tuntui. Eikä ollut heillä matamin poistuttuakaan toisilleen mitään sanomista. Kahvit särvittiin äänettömyydessä ja tavallista varemmin nousivat miehet lähteäkseen taas kukin huoneeseensa.

— Kas, tuossa palaavat faktorin tyttäret haudalta.

Kaikki ehättivät ikkunaan. Hevonen pysähtyi juuri portin eteen ja sisarukset nousivat reestä, vanhempi kaivoi taskustaan kukkaron ja maksoi hevosen. Mutta he eivät kiirehtineet huoneeseen. He seisoivat hetkisen katureunalla ja katselivat sisälle asuntonsa ikkunoihin ja näyttivät vaihtavan pari sanaa. Katselivatko tyhjän, yksinäisen asuntonsa kolkkoutta ja pimeyttä, vai muutenko lienevät epäillen viivähtäneet. Nuorempi vei nenäliinan silmilleen ja vanhempi tarttui häntä käsivarresta ja veti muassaan sisälle.

— No, Akseli, nyt ovat tytöt yksin lohdutuksen tarpeessa. Muistatko nyt Hiltaasi ja veikkaasi?

— Niin, ja hautajaisissahan ne punssit piti juoda. Vai joko tunnustat tapanneesi, Akseli?

— Jo. Mutta niitä veikkoja ei juoda.

Akseli poistui ensimmäisenä huoneeseensa ja veti jälessään kaikki muut. Lepotunti oli taaskin lopussa.

1891.

KUOLEMAAN TUOMITTU.

Kuolemaan tuomittu!

Se tuntui katkeralta, sitä ei voinut oikein uskoa, mutta se oli totta. Lääkäri oli sen sanonut päättävästi ja peruuttamattomasti, oli todistanut sen päivän selväksi, ilmeiseksi. Siitä ei päässyt mihinkään; tuntuihan se sitäpaitsi ruumiissa, josta viimeiset voimat joka päivä vähenivät ja uhkasivat loppua, tuntuihan se hengityksestä, joka lyhyenä ja katkonaisena ja vaikeasti kulkevana läähätti, tuntui äänessä, josta sointu oli murtunut jotta käheä kuiskutus vain sai kuuluville. Ja kumminkin sitä oli vaikea käsittää, se tuntui toisinaan aivan uskomattomalta, naurettavalta, mahdottomalta.

Ja hän oli vasta viidenkoltmatta vuotias, elämän halu oli vielä kiihkeä, elämällä oli vielä niin paljon tarjottavaa, siinä oli niin paljon tekemätöntä, täyttämätöntä. Ja kuolemaan tuomittu!

Maisteri Eronen kulki edestakaisin huoneessaan, kulki väsyneenä ja masentuneena. Hänestä oli koko hänen olemisensa nyt niin omituista. Oikeastaanhan hän ei enää kuulunut elävien lukuun, hänellä ei ollut minkäänlaista sijaa eikä tehtävää ihmisten parissa. Keuhkot olivat loppumaisillaan ja niiden perinpohjainen häviäminen kiirehti päivä päivältä. Ohi keväästä — niin oli lääkäri vastannut rehellisesti ja suoraan hänen kysymykseensä — ei hän tulisi elämään, mutta sinne asti saattoi vankka ruumiinrakennus vielä pitää häntä hengissä, joskaan ei pystössä. Sillä nyt jo täytyi hänen levähtää aina kymmenen askeleen päästä ja väkisinkin veti pitkäkseen.

Ruumis oli riutunut, vaan henki oli vielä pirteä, sielu vielä elinvoimainen ja nuori. Ja juuri sen tähden se olikin niin vaikea sanoa jäähyväisiä elämälle, — mutta oikeastaanhan ne olivatkin jo sanotut. Hän oli nyt ainoastaan viivähtänyt vieras haudantakaisista maista.

Vielä oli hiukkasen aikaa jälellä.

Nyt oli syksy ja keväällä vasta oli lähtö. Vaan mitäpä tuosta kipineestä ajasta! Kitumista, riutumista, räikkäytymistä ja säännöllistä heikentymistä, kunnes vihdoinkin kaikki ihmisyyden katoa, liukenee pois kuin nukkuneen rukous. Parempi olisi jos voisi hävitä heti, kadota kerrassaan, niinkauvan kuin mielessä vielä on itsetietoisuutta, tahdossa tarmoa ja sielussa voimaa. Ja miks'ei voisi...?

Ei. Elämä on aina elämää. Se mitä lie jälellä, se on elettävä, ja elettävä niin hyvin kuin voi. Se on pakosta.

Yksi talvi vielä aikaa, seitsemän, kenties kahdeksan kuukautta. Siinä ajassa on moni ehtinyt suorittaa kokonaisen elämän työn, tehdä itsensä tunnetuksi, rakastetuksi ja kaivatuksi, jättää pysyvät jäljet olostaan elävien joukossa? — Mutta hän, — hän ei voinut. Voimia puuttui, kyky oli katkennut, tahto ei enää jaksanut pakottaa riutunutta ruumista eikä räikkäytyntä sielua mihinkään työhön.

Hänen elämänsä työ oli nyt päättynyt, hän oli vaikutukseltaankin kuin kuollut. Ja sen muassa oli hänen elämän ilonsakin loppunut, hänen elämästään ei ollut enää hyötyä kellekään, ei nautintoa rahtustakaan itselle eikä muille.

Se ajatus masenti hänen viimeisetkin riutuneet sielunvoimansa, hän ei uskaltanut sitä ajatellakaan. Ja, — se merkillistä, — hänen oli paljon hauskempi ajatella toisin, ajatella elämätöntä, työtä ja nautintoa, muistella tovereita ja ystäviä ja yhdyselämää heidän kanssansa, vaikka hän tiesikin, että se oli turhuutta, oli unta ja petosta.

Vaan oliko se unta ja oliko petosta?

Miks'ei hän voisi vielä, niinkuin ennen, voimainsa mukaan viettää hetkiänsä nuoruudenystäviensä piirissä, innostua heidän kanssansa, haaveksia ja kuvaila heidän seurassaan mailmaa kauniiksi ja elämää ihanaksi?

Olkoonkin se unelmata, eihän se siltä ollut rikollista. Miksi hän yksin istui ilottomassa kammiossaan lääkepullojen keskellä niinkauvan kuin hänellä vielä oli hiukkasen voimia päästä ihmisten pakinoille unhottamaan itsensä ja oman olemattomuutensa? Miksi ei hän kuluttaisi tuota tähteellä olevaa aikaa hauskimalla tavalla, miksei imisi vielä elämästä niitä viimeisiä pisaroita, joita hän kalman kylmentämällä huulillaan jaksaisi suuhunsa suudella? Miks'ei hän eläisi noita kuukausiaan niin, että tietäisi ne eläneensä?

Se oli epätoivon kiihkeä hengetär, joka vähän väliä kuiskasi hänen masentumaisillaan olevaan mieleensä noita elämän halun viimeisiä viekotuksia. Hän hymähti niille mietteilleen katkerasti, vaan ne koteutuivat häneen vähitellen, hän tottui niihin, hän omisti ne omikseen. Ja tietämättään päätöksestään oli hän piankin päättänyt elää niin hauskaasti kuin jaksoi ja taisi sen ajan, mikä hänellä vielä oli jäljellä.

Viime talvena oli Eronen aivan odottamattaan saanut pienen perinnön, kuusituhatta markkaa, erään melkein tuntemattoman tätinsä jälkeen ja oli siitä ensin ikihyvikseen ihastunut. Nythän hän saisi

toteuttaa nuo ainaiset unelmansa, pääsisi matkustelemaan, kauvas ulkomaille näkemään ja kuulemaan ja oppimaan. Vaan sitten tuli tauti, tärveli miehen perin pohjin. Mitäpä hän enää niillä rahoilla, oli hän silloin katkerasti ajatellut, mitä tekisi hän ulkomailla tai muualla, hän, jolle jo hauta melkein oli auki kaivettu?

Mutta nyt päätti hän käyttää ne hyväkseen, käyttää ne niin tarkoin kuin taisi viimeisen iltatuntinsa iloksi. Miksei hän niitä siihen käyttäisi? Ei ollut hänellä ketään, jolle hän olisi ollut velvollinen nuo roponsa lahjoittamaan, ja miksipä hän, jolle elämä niin säästään oli ilojaan tarjonnut, käyttäisi niitä muidenkaan elämän ilahuttamiseksi. Hänellä oli oikeus nauttia ne itse, ja hän tahtoi ne nauttia, — nauttikoot muut, joille elämän lankaa on pitemmälti leikattu, sen pituudesta, hän nauttii sen lyhydestä!

Omaisuuksensa jakoi Eronen tarkalleen kahdeksaan osaan, — kahdeksan kuukauttahan oli pisin määrä, minkä hän voisi elää. Seitsemänsataa markkaa kuukautta kohden, ei enemmän eikä vähemmän. Se oli koetettava kuluttaa parhaalla tavalla ja niin tarkoin kuin suinkin, mutta ei myöskään sitä enemmän. Sen, mikä summasta jäi tähteeksi, sen oli hän laskenut hautajaiskustannuksiksi, papille, arkun tekijälle ja kiven hakkaajalle.

Eikä hän säästännyt satojaan, — eihän noita nyt niin kovin monta ollutkaan, vaan hänen oloihinsa ja tapoihinsa nähden kylliksi. Hän piti huolta, että hänen pukunsa oli aina mallikelpoinen, asuntonsa hän järjesti hauskaksi ja maukkaaksi ja kutsui tuontuostakin vieraita luokseen. Ja kun ne siellä saivat hauskassa seurassa hyvän iltasen ja herttaisen kohtelun, tulivat he vielä toisenkin kerran. Isäntä ei paljokaan jaksanut olla muassa, kähisevällä äänellä puhutteli hän tovereitaan, mutta oli aina iloisena, aina pilapuheisena, vaikka hänen pitikin vähän väliä päästä pitkäkseen. Mutta ilta kului hänen vierailtaan hupaisesti ja häneltä itseltään vielä hupaisemmin nuorten, elinvoimaisten ihmisten parissa.

Ja hän liikkui itse ulkona; vaikka heikko olikin ja kuolevan ehdokas, nähtiin häntä kaikkialla, missä iloja pidettiin ja ihmisiä keräysi ja aina yhtä tyytyväisenä. Tapahtui toisinaan, että voimat loppuivat ja hän sai seinistä pidellen pyrkiä kotiin, ja että hyvät ihmiset saivat auttaa häntä rekeen. Mutta seuraavana päivänä oli hän taas matkassa.

Hän koetti tehdä elämän itselleen niin hauskaksi kun taisi, ja kuta enemmän hän sitä koetti, sitä enemmän se häntä miellytti. Ja mikä merkillisintä oli, voimat eivät näyttäneen siitään loppuvan, ei, ne melkein karttuivat. Hän jaksoi tänäpäpä istua ulkona, puhua ja nauttia yhtä paljon kun eilen, miltei enemmän.

Ja syksy tuli, jäähän menivät järvet ja satamat ja lumi peitti kaupungin ja maan. Tuli talvi, raitis, puhdasilmainen, tervehenkinen talvi, joka jääksi kangisti myrkköiset huurut ja verhosi vaippaansa tautisen maan. Tuli joulujoulu ja meni sekin ja päivä alkoi pidetä ja lyhetä yö.

Vaan kuolemaan tuomittu keuhkotautilainen kulki vieläkin ihmisten parissa, joitten luota hänen oli määrä kohta poistua, hoiperteli tosin heikkona hontelona, vaan kulki kumminkin. Eikä hänellä enää tuntunut muita huolia olevankaan, kuin ne, miten saisi aikansa hauskimmin menemään, miten saisi määrärahasensa tarkimmin ja nautintorikkaimmin käytetyksi, mutta kumminkin niin, että ne joka kuukauden kohdalle riittivät. Ja ystävät ja toverit olivat jo taas tottuneet näkemään hänet seurassaan joka päivä, olivat tottuneet nauttimaan hänen vierasvaraisuudestaan ja hänen suruttomista pakinoistaan. He tuskin huomasivat, että Erosen käheä, kuiskaileva ääni vähitellen kävi selvemmäksi, raikkaammaksi, että hänen kasvoilleen nousi hiukkasen terveempää väriä ja että hänen koukkuinen vartalonsa ilmeisesti oikeksi.

Eikä hän huomannut sitä itsekkään. Hän tosin ihmetteli, kun hän jo lepäilemättä jaksoi illoilla kotiin kävellä, kun yskä ei enää tuntunut niin pahasti henkeä tukkivan ja kun ei enää, niin usein vetänyt pitkälleen. Mutta hän arveli, että siihen oli mahtanut tottua, eikä hän muuta paljoa arvellutkaan, ei kun eli vain.

Kevät joutui. Päivä paistoi täydeltä terältä, räystäät tippuivat ja kinokset laihtuivat. Toisinaan tuntui Erosta silloin, että aika riensi liijan huimasti, hänen oli lähtöhetkensä kovin lähellä. Hän muisti sen väliin niin kuin jonkun ikävän, vaikean tehtävän, joka hänen oli suoritettava, jonkun koetuksen, jonka hänen oli läpikäytävä. Ja silloin hän säpsähti, meni vakavaksi, noloksi. Mutta samassa hän taas ajatteli, että tuotahan hänen juuri ei pitäisi muistella, sehän on yksi välttämättömyys, jota ei voi kiertää; nyt on vain tämä viimeinen hetki eletävä, nyt ovat jäähyväiset otettavat.

Ja hän eli edelleen, nautti elämänsä viimeisen iltatunnin viimeistä puoliskoa ja koetti olla surematta lähenevän yön tuloa.

Hänen perintöään ei ollut enää jällellä kuin kahden kuukauden osuus, vaan hän otti rohkeasti ulos toisen ja pani sen menemään. Kuta enemmän aika kului lähelle loppuaan, sitä kiireempi näytti potilaankin olevan, sitä innokkaammin oli hän liikkeellä, käyttääkseen hyväkseen jokaisen haihtuvan

hetkisen hauskuutta. Hän ei ajatellut enää muuta, kuin että päivää jatkuisi pitkältä aamusta iltaan ja lyhyesti illasta aamuun.

Mutta merkillistä, miksei ryvitä, miksei väsyttä, miksei ääni enää kähise eikä rinta läähätä. Ruumis mahtaa eronsa edellä vielä kerran ponnistautua näin pirteäksi, ikäänkuin tulen liekki roimahtaa koholle vielä kerran ennenkuin se tykkänään sammuu, sillä sammuaahan sen täytyy.

Olihan hän kuolemaan tuomittu jo aikoja sitten, ja järkähtämättä, peruuttamatta. Olivathan keuhkot lopussa, olihan hauta auki.

Lääkäriin hän ei enää viime aikoina viitsinyt turvata. Olihan se tarpeetonta ja ikävää.

Ja jo tuli viimeinen kuukausi.

Maisteri Eronen kutsui vielä kerran ystävät luokseen ikäänkuin jäähyväisille. Hän oli sitten päättänyt lähteä maalle, kauas kotipaikoilleen, lempimänsä luonnon helmassa vielä kerran nauttimaan kevään tuloa ja suven voittoa ja sinne kevääseen kuolemaan. Hän jätti jäähyväiset kaikille, järjesti asiansa loppuaan varten ja lähti. Olihan hänellä nyt kun junaan nousi se varma tieto, että hän lähti viimeiselle retkelle.

Hän lähti. Toverit puristivat kättä ja hymähtivät omituisesti, sillä heistä ei ystävä ollut enää ensinkään kuolemaan lähtevän näköinen. Rinta oli kohonnut, posket olivat jo paksunlaiset ja kun hän kättä puristi, niin puristi hän kuin mies.

Mutta hän oli kuolemaan tuomittu. Viimeiselle retkelleen lähtiessään viuhtoi hän junasta surunvoittoisesti kämmenellään viimeiset jäähyväisensä.

* * * * *

Eräänä päivänä syyskesällä ilmestyi Eronen kaupunkiin hiukan häpeissään ja saamatonna. Niin, hän ei ollut vielä kuollut, sitä hän itsekin ihmetteli, ja häntä oli ruvennut mietityttämään se seikka, että jospa hän ei kuolisikaan. Perintönsä oli hän syönyt kahdeksassa kuukaudessa elämänsä muka iltatunteja viettäissään, niin ettei muuta ollut, kuin hautausrahat jäljellä, ja se odotettu yö viipyi vieläkin, ja tiesi kuinka kauvan se viipyi. Hän oli siellä maalla käynyt terveeksi ja lihavaksi ja pulskaksi — niin, aivan luultavaa oli, että hän vielä edeskinpäin tulisi elämään. Mutta siinä tapauksessa — miten se oli mahdollista? Olihan hän jo melkein hautajaisensa viettänyt... Tuota pulmaa hän mietti asemalta kävellessään. Ja siinä tuli lääkäri vastaan.

— Mitä, sinäkö hengissä, ja noin pulskassa karvassa?

— Niin, sinä petit minut. Nyt olen joutavastaan syönyt loppuun perintöni, ja miten nyt kehtaan esiintyä...?

— Kiitä onneasi, että olet syönyt!

Elämää täytyi nyt ruveta ajattelemaan yhtä paljon kuin äsken kuolemaa. Eroselle oli ennen terveenä miehenä ollut pienoinen virka, vaan sen oli hän tautiin taipuessaan antanut pois, — mitäpä vainaja viralla. Ja nytkö hänen sittenkin oli hankittava takaisin se virka; työntekijää hänessä kyllä oli ... mutta ... mutta ... se tuntui niin omituiselta. Hän tunsu nyt itsensä jonkunlaiseksi palanneeksi varjoksi haudantakaisista maista, jolle tämä elämä tavallaan oli luvatonta leikkiä.

— Vaan leikitään nyt, ajatteli hän. Minä olen tosin syönyt perintöni ja viettänyt hautajaiseni, vaan jos sillä olen terveyteni voittanut, niin on se pääoma arvokkaampi entistä. Ja tuo kuolemanunelmakin, olihan sekin tavallaan hauska, rattoisa unelma...

... Hän eli vielä 50 vuotta...

1891.

KANALA.

Palkat pienet, perhe suuri, toimeentulo vaikeaa, elämä ilotonta, alituista säästämistä ja kieltäytymistä.

Niin nureksivat usein pikkukaupungin pikku virkamiehet keskenäisissä keskusteluissaan aina, kun heidän varojen puutteen tähden täytyi luopua jostakin toivotusta huvituksesta, komeammasta nimipäivän viettämisestä taikka aiotusta kesämatkasta kylpylaitokseen. »Ei kannata meidän pienillä tuloilla» valittivat varsinkin koulunopettajat, joilla ei ollut mitään sivuansiota eikä niinkuin muilla virkamiehillä tilaisuutta »sporttelein» nimellä verottamaan heitä tarvitsevaa yleisöä.

Tuo tuntui varsinkin masentavalta, kun he vertasivat oloaan ja asemaansa kaupungin vauraaseen kauppasäätyyn, noihin sivistymättömiin tervaporvareihin ja voisaksoihin ja nahkatehtailijoihin, joiden kannatti elää kuin ruhtinaiden heidän rinnallaan, asua komeissa rakennuksissa, ajella juoksijahevosilla, tehdä pitkiä ulkomaan matkoja ja pitää loistavia pitoja juuri heidän kiusallaan. Kaikenmoiset koulunkäymättömät karttuunin mittaajat ja raa'at parkin sekottajat, koristivat tilavain salonkiensa seinät taulumaalauksilla ja veistokuvilla ja joivat herkkuateriakseen Reinin viinejä tahkotuista laseista, silloin kun heidän, kaupungin intelligensin ja sen sivistyksen kukan, täytyi lapsilaumansa kanssa elää sullottuina ahtaisiin, ilottomiin laitakaupungin korttiereihinsä ja herkeämättömän säästäväisyyden pakosta kieltää itseltään vaatimattoman olutpuoliskonkin heikosti ravitsevan päivällisensä vahvikkeeksi.

Se oli vääryyttä, sen tunsivat he kaikki syvästi, vaikka eivät siitä paljo koskaan virkahtaneet toisilleen eikä muille. He koettivat näyttää tyytyväisiltä osaansa, niinkuin sopii odottaa heidän korkeammalta sivistyskannaltaan, heidän, joiden pyrinöt ja rikkaudet eivät olleet tätä maallista. Mutta mielen hiljaisia haluja ja taipumuksia ei riittänyt tyyntymään eikä lohduttamaan pelkkä tieto heidän henkisestä etevämyydestään eikä ajatus, että he aatteellisemmissä harrastuksissaan halveksivat mammonaa ja sen palvelijoita. Ei, ihmisiähän olivat hekin, ja siis myös inhimillisiä. Ja tuo kärsivän tunteesta katkeroitunut mieli purkautti toisinaan väkisin esin valituksina heidän keskinäisissä keskusteluissaan.

* * * * *

Niinpä istui heitä — kaupungin koulunopettajia — eräänäkin iltana muutaman virkatoverin ahtaassa työhuoneessa kymmenkunta imeskellen vetistä teelasia, ja keskustelu ohjauti taaskin ihan itsestään heidän taloudellisen ahdinkonsa seutuville. Väkinäisesti oli kyllä aluksi koetettu keskustella kirjallisuudesta ja politiikasta, vaan miten lie käännähtänytkään, kohta oltiin taas kiini palvelijain palkoissa ja kalliissa vuokran hinnoissa, ja toinen valitti tilaansa toistaan surkeammaksi.

— Suoraan sanoen, meidän tuloilla ei voi elää, ei ainakaan ihmisten lailla tässä kaupungissa, jossa on niin hyvinvoipaa porvaristoa, väitti lopuksi kolleega Terman, ja työnsi vaistomaisesti teelasin syrjemmäs pöydälle. Hän oli sivumennen mainiten tunnettu taipuvaiseksi lasia kallistamaan.

— Heidän poroporvarillisen pöyhkeilemisensä tasalle ei meidän tarvitse emmekä haluakaan pyrkiä, meidän harrastukset ovat siksi aivan erilaiset, selitti lehtori Timonen, tahtoen vieläkin saada huomautetuksi heikäläisten aatteellisempaa työalaa. — Mutta on se salliman oikku sittenkin omituista! Millähän nerokkuudella tietävät nuo taitamattomat ihmiset hankkia itselleen sen vakavan ja riippumattoman taloudellisen asemansa, jonka omistajana ollen todella valistunut mies olisi tilaisuudessa vaikuttamaan niin äärettömän suuria ja niin monessa suhteessa...

Niin, omituista se oli se salliman oikku, ei kukaan osannut sanoa muuta. Mutta itsekseen ajatteli jokainen, että se ei ollut ainoastaan omituista...

— Heillä on yritteliäisyyttä, mikä meiltä kokonaan puuttuu, huomautti Asp, äidinkielen opettaja, kaupungin tunnetuin puhuja, kirjailija ja tilapäärunoilija. — He ryhtyvät kaikenmoisiin puuhiin, koettelevat, uskaltavat jotakin ja voittavat. Jos heillä vielä olisi tietoja ja sivistystä ja nerokkuutta apunaan, niin ihmeitähän he tekisivätkin.

— Mutta miks'emme me koskaan yrittele mitään, emmekä ryhdy mihinkään puuhiin...?

— Niin miks'emme?

Ei ollut sitä kukaan tullut koskaan ajatelleeksi. He, joilla oli avarampi näkö-ala ja kehittyneempi arvostelukyky, joilla oli tiedon ja sivistyksen varma pohja apunaan, he jos ryhtyisivät jottain suurempaa yritystä, jottain laajempaa liikepuuhaa ajamaan, mikähän loistava tulos siitä syntyisikään. Miksi antoivat he toisten tyhmempään yksin puuhailla ja viedä voitot käsistään...?

— Vaan meidän täytyy ryhtyä johonkin liikeyritykseen meidänkin, yksissä tuumin, yhteisin voimin,

saneli Asp, runoilija. Miksi nukumme pois aikamme, kun meillä olisi tilaisuutta ja kykyä toimia, miksi elää kitkutamme puutteessa ja ahingossa, — hän viittasi ympärilleen, — kun me voisimme ansaita huolettoman elämän toimeliaisuudella ja yritteliäisyydellä? Meidän täytyy ryhtyä johonkin...

— Oikein, meidän täytyy... Mutta mihin...?

— Niin, mihin...?

— Pitää keksiä joku aate, joku toimiala, ja käydä siihen innolla ja tarmolla käsiksi, sitten kyllä kaikki menee kuin itsestään, kuin rasvatuilla rattailla...

Siitä olivat kaikki yksimieliset, ei ollut epäilystäkään, ettei heiltä yritys menisi, — kun vain tiedettäisiin mistä alkaa, mihin ryhtyä. Mistä saada se aate, se yritys, se hanke...? Kaikki istuivat ja miettivät puhki päänsä, vaan turhaan. Mistäpä sen aatteen noin äkkiä otti... Mutta ottipahan yksi. Lehtori Timonen astui juhlallisena ja aatelikkaan näköisenä esiin, hiveli partaansa, seisoi hetkisen miettiväisenä ja alkoi sitten matalalla, melkein ujolla äänellä kertomaan, että hänellä jo kauvan on ollut mielessään ajatus erääseen yritykseen, jonka hän luulisi tulevan kannattamaan ja kenties hyvinkin hyvästi, jos siihen miehissä ja innolla ryhdyttäisiin ja jos liike heti alusta saataisiin yhteisellä yritteliäisyydellä kohotetuksi jotenkaan mainittavaan merkitykseen. Yritystä semmoista, jommoista hän oli ajatellut, ei hänen tietääkseen ollut ennestään olemassa koko Suomen maassa, tuskin koko Pohjoismaissa kuin ehkä joku.

— Olen näet ajatellut, että pitäisi saada aikaan kanatalo, nimittäin suuremmissa laajuudessa, semmoinen varsinainen kanalaitos, jossa sopisi elämään tuhatmääriin kanoja. Olen ajatellut ja itsekseni laskenut, että olisi epäilemättä syytä ruveta kanan viljelystä liikkeenä harjoittamaan. Olen vakuutettu, että sellainen yritys löisi leiville. Ajatelkaas, missä tavattomassa hinnassa munat ovat meidän paikkakunnalla ja koko meidän maassa: eihän niitä kannata köyhän perheen syödä kuin pääsiäisekseen. Ja entä kananpojat: sitä herkkua ei saa muuta kuin hotelleissa suuresta rahasta. Entä höyhenet! Jos kanaliikettä alkaisi harjoittamaan suuremmissa määrässä, tulisi siitä epäilemättä lähtemään arvaamaton voitto. Sillä siellä, missä tuhat kanaa eläisi, siellä eläisi kaksi tuhatta, ja työvoimia siihen liikkeeseen ei kuluisi sanoiksi asti. Mitä se oikeastaan meille maksaa, että kanat munivat? Mutta me myömme munat ja kananpojat ja korjaamme rahat taskuihimme.

Uutuudellaan hämmästytti tämä tuuma ensin käytännöllisiin puuhiin tottumattomia koulunopettajia. Se pani heidät miettimään. Mutta useimmat mielistyivät siihen jo heti alusta. Kolleega Asp, runoilija, lämpeni siitä samansa tuokiassa, ja kehoitti kehoittamalla virkatovereitaan yhtymään tähän yritykseen, ja viivyttämättä, niin pian kuin mahdollista, ryhtymään aatteen toteuttamiseen. Se ei ole vaikea eikä mutkainen työ, kun yhdistetyin voimin ja vaivoja säästämättä ruvetaan puuhailemaan. Ja hän ehdoitti, että jo heti asetettaisiin toimikunta, arvoisa esityksen tekijä lehtori Timonen puheenjohtajana, valmistelemaan alkutoimia.

Toiset vielä hieman epäilivät, osaksi tosin ainoastaan nimeksi, ett'eivät näyttäisi kovin hätäisiltä. Heissä oli, varsinkin laulunopettaja Pekurissa, tiesi mistä jonkunmoinen epäluottamus kanasukua kohtaan eivätkä he olleet vielä oikein selvillä, miten tuo aate toteutettaisiin. Vastaan he kyllä eivät tahtoneet panna, vaan arvelivat tarpeelliseksi hieman punnita ehdotusta...

— Oikein, kannatti lehtori Timonen, asia on vielä liian uusi ja liian vähän valmistettu. Olen ajatellut, että pitäisi perustaa osakeyhtiö pää-oman kokoonsaamista varten ja että sitten jätettäisiin valitulle johtokunnalle ja toimeenpanevalle tirehtörille valta ryhtyä ohjesääntöjen mukaan toteuttamaan aijetta. Ehdotan sen vuoksi, että, koska muutamat virkaveljistämme, joita ehdotus kenties myös miellyttäisi, eivät nyt ole saapuvilla, pidetään erityinen perustava kokous, jossa minä lupaan seikkaperäisesti ja yksityiskohtia myöten selvittää aikeeni ja tuumani.

Se hyväksyttiin ja vähän väiteltään olivat kaikki yhtä innostuneet asiasta kuin Asp, runoilija. Siihen pyörähti kuin taivaasta totitarjotinkin ja ennen illallista oli suunnitelma noin yksityisesti jo harkittu valmiiksi. Tyytyväisyys ja salaperäinen päättäväisyys loisti kaikkien kasvoilla, ja rouvat ihmettelivät, että mitähän kummaa nyt lie tekeillä. Mutta rouville ei puhuttu mitään, — siitä oli sovittu, koska tiedettiin, että he eivät voi hampaittensa takana säilyttää mitään, — ja vasta kotona yöllä sai kukin erikseen mieheltään viekotelluksi tiedon tuosta uudesta hankkeesta ja siihen liitetystä toiveista.

Perustavassa kokouksessa, joka pidettiin lauantai-iltana koululla lukittuina ovien takana, kehitti lehtori Timonen, aatteen keksijä, seikkaperäisesti harkitsemansa suunnitelman. Oli ostettava maakappale lähellä kaupunkia, rakennettava tilava ja tarkoituksen mukainen kanatalo, jolle »Kanala» oli pantava nimeksi. Tähän oli ostettava kanoja, läheltä ja kaukaa, aluksi edes muutamia satoja. Erityisiä hedelmällisiä ja suurimunaisia kanalajeja oli tilattava ulkomailta, ja sieltä myöskin tilattava

uudenaikaisia hautomalaitoksia, joissa munat saataisiin pitemmittä mutkitta pojiksi haudetuiksi, ettei emäkanojen tarvitse keskeyttää mummistaan hautomista varten...

— Hitto, kun se on viisaasti ajateltu! huudahti väliin Asp, runoilija.
— Näkyy että tuuma on kypsynyt nerokkaissa aivoissa.

— Niin, se uusi aika keksii kaikkia, lisäsi vanha latinan opettaja Hemming, keksii munimakoneetkin!

Timonen kehitti suunnitelmaansa kaksi tuntia, ja silloin oli jo koko laitos ollut kuuntelijain päässä niin kauan valmiina, että se siellä alkoi vähitellen sekasin kiehumaan. Hän kertoi, kuinka pitäisi hankkia asiamiehiä ja välittäjiä ja näiden kautta levittää munia ympäri koko maan. Loppuponsi oli, että pitäisi perustaa osakeyhtiö, kahdentoista tuhannen markan pääomalla — heitä oli 12 miestä, — laatia säännöt, hakea vahvistus, valita johtokunta, määrätä tirehtöri...

Ah kun siinä yrityksessä sentään olikin paljo puuhaa! Asp, runoilija, ei olisi koskaan uskonut sitä noin mutkalliseksi. Mutta hän oli kumminkin vakuutettu, että kun jaettaisiin työt miesten kesken ja viivyttelemättä ryhdyttäisiin toimiin, niin vaikeudet häipyisivät kuin ... kuin öiset huurut aamuauringon koitteessa.

Niin luulivat muutkin ja siinä samassa jo kirjoitettiin osakkeet. Erimielisyyttä syntyi ainoastaan siitä, kuka tulisi johtokuntaan valituksi, sillä jokainen halusi siihen päästä, vaikka itse kukin vaatimattomuudessaan häntä ehdottaessa tahtoi kieltäytyä tuosta kunniatoimesta. Mutta uhraavaisuudesta yhteiseen yritykseen oli kumminkin jokainen taipuvainen siihen rupeamaan, ja vaikeus oli kohta siinä, kuka tulisi siitä syrjäytettäväksi. Lopuksi suoriuduttiin kumminkin siten että yksi — lehtori Timonen — pantiin tirehtöriksi, kuusi johtokuntaan, kolme varajäseniksi ja kaksi viimeistä tilintarkastajiksi. Siten oli jokaiselle määrätty hänen paikkansa ja jokaiselle hänen — palkkansa.

Ja jokainen oli tyytyväinen. Iltasta mentiin syömään lehtori Timosen luo, ja siellä purkausi yleinen iloinen mieliala hilpeimmilleen. Runoilija Asp piti innokkaan ja toivoa hehkuvan puheen, jossa hän kuvaili, mikä uusi työala nyt oli levinnyt heidän eteensä, mitä uusia toiveita heille oli ilmaantunut, ja hän lopetti puheensa ehdoittamalla: »eläköön Kanala!» — johon kaikki yhtyivät, niin että seinät kajahtivat ja ikkunat tärähtivät.

— Ja sitten, kun kesä tulee ja lumi sulaa, teemme yhteisiä huviretkiä Kanalaamme, joka tietysti rakennetaan luonnonihanaan paikkaan.

— Tietysti. Ja syömme munia mielin määrin kaikissa muodoissa.

— Ja kaupungin poroporvarit tulevat meitä piankin kadehtimaan ja oppivat antamaan arvoa meidänkin kyyville ja yritteliäisyydelle.

Iltaseksi tarjottiin munia ja kananpaistia. Sen oli tarkoitus olla jonkunlaisena vertauksellisena esimakuna siitä, mitä tuleman piti.

* * * * *

Ja talvi kului kevääseen ja johtokunta puuhasi tarmokkaasti. Kohta kohosi Laanilan kankaalle hirsikerros hirsikerroksen päälle ja uusi »Kanala» kiirehti valmistumisestaan; kesän tullen saattoi se jo ottaa kattonsa alle siivekkäitä asukkaitaan. Vilkkaassa kirjeenvaihdossa oltiin ulkomaiden kanssa ja ensi avovedellä saapui uteliaisuudella odotettuja hautomalaitoksia ja muita uudenaikaisia kanan munintakoneita.

Yritys lähenei toteutumistaan. Kaupunkiin levisi tieto näistä hankkeista ja sanomalehtiin kirjoitettiin, että uusi taloudellinen yritys on paikkakunnalla tekeillä, joka lienee ainoa laatuaan koko Pohjoismaissa. Ja jos sattui, että joku kaupungin liikemiehistä siitä hymyellen mainitsi, niin tiettiin kyllä mistä vaikuttimista se pilkka lähti; se oli kateutta, selvää kateutta.

Mutta nyt piti täydentää tuumat ja koota kanoja laitokseen. Se toimi oli tahallaan lykätty kevätkesään, jolloin lukukauden loputtua asianomaiset itse olisivat tilaisuudessa ryhtymään siihen toimeen. He olivat näet arvelleet varmimmaksi itse matkustella ympäri läänin ostelemassa kanoja laitokseensa, sillä siten luulivat he saavansa taatuinta tavaraa ja huokeimmasta hinnasta, ja tunnustettakoon sivutarkoituskkin, saisivat itse samalla tiellä tehdä hauskan kesämatkan maaseudulle vaihetukseksi kuumasta kaupungista.

Oli sovittu, että lehtori Timonen ja kolleega Terman lähtisivät yhdessä sille retkelle. Edellinen, aatteen alkuunpanijana, oli siihen oikeutettu muitta mutkitta, ja jälkimäisellä oli tarkoitukseen sopivat vanhat vaununrajat, joten hän pääsi sillä perustuksella toiseksi. Vaan kun tämä tahtoi ottaa nuoren

rouvansakin matkaan, niin otti Timonenkin vanhansa, ja vielä sitäpaitsi vanhimman poikansa, joka mukavasti saattoi kuskin lavalla istua. — Liikkeen osakkaat olivat kaikki kokoutuneet Termannin pihalle, kun tuon viishenkisen matkueen piti lähteä tekemään kierrosta ympärillä; ihmeteltiin vaunujen mukavuutta, joihin oli kummannäköinen koju rakennettu takapuolelle — kanojen kuljettamista varten —, laitettiin eväitä, toivotettiin onnea matkalle.

— Ja tuokaa nyt paljo pulskia kanoja palatessanne! huusi vielä Asp, runoilija, kun retkeläiset jo olivat vaunuihin sulloutuneet.

— Kyllä, kyllä...

— Ja kukkoja myös! huomautti Pekuri, laulun opettaja.

— Niin, älkää unhottako kukkoja, sillä muuten ei tule mitään kananpojista...

Vaunut lähtivät vitkalleen vierimään pitkin kivistä katua ulos tulin puoleen.

* * * * *

Syystalvella oli kanala jo täydessä kunnossaan, täydessä toimestaan. Rakennus oli suuri ja komea ja se oli tehty kaksikerroksiseksi. Alakerrassa oli huoneet munavarastoja varten, siinä oli hautomakoneet ja kananpoikakopit ja hoitajan asunnot. Vaan yläkerrassa vasta eli talon siivekäs karja, perheittäin sijoitettuna eri pieniin häkkeihin, joita oli kymmenittäin kahdenpuolen käytäviä. Kauvas maantielle kuului sieltä kimeä kiekotus ja herkeämätön kaakatus, joten tietämätönkin jo sanomatta olisi huomannut, että tässä se nyt on se kuuluisa »Kanala», joka on perustettu kasvatustieteilijäin toimesta. Tuo ääni kuulosti muista korvia särkevältä epäsoinnulta, mutta asianomaisille omistajille se kajahti miellyttävänä soittona ja ystävällisenä tervehdyksenä hoidokkaiden puolelta, aina kun he lähenivät suosikkilaitostaan jalan taikka hevosella, yhdessä tai yksitellen.

Ja he tulivat sinne usein, joka päivä, väliin kahdesti. Pitihän heidän valvoa lempilaitostaan, tehdä kokeita, järjestellä uudelleen, huolehtia kaikesta — ja se vei aikaa ja työtä. Ja huolia oli paljo, uusia arvaamattomia huolia. Nuo uudet hautomalaitoksetkin antoivat alituista pään särkyä. Uusia kanoja saadakseen lisäksi laitokseensa olivat isännät heti päättäneet käyttää hyväkseen ulkomaisia hautomalaitoksiaan. Ne sullottiin osviittojen mukaan munia täyteen ja pidettiin yöt päivät lämpimillä. Kolmen viikon perästä, kun kansi avattaisiin, piti sen alla olla valmis poikue eläviä kananpoikia.

Määräpäivänä kokoontuivat kaikki isännät Kanalaan ollakseen läsnä tuossa juhlallisessa avaamisessa. Rouvat oli otettu mukaan ja lapset.

— Kuuletteko, arkusta kuuluu selvää piipitystä, väitti Asp, runoilija, jolla oli vilkas mielikuvitus.

— Eikö totta, ne ovat kananpojan ääniä, täydensi Pekuri, laulunopettaja.

— Seisokaa tässä ympärillä kun avaan kannen, että otatte vastaan, jos ne lähtevät ulos hyppimään, neuvoi Timonen, tirehtöri.

Henkeä pidätellen odotettiin kannen avaamista. Se narahti, kohosi vitkalleen ylös. Peite nostettiin varovasti syrjälle. Sen alla oli joukko — kovaksi paistuneita munia.

— Merkillistä!

— Olisiko arkku ollut liian täysi?

— Joku tässä on epäkunnossa. Kenties on ollut liiaksi lämmintä, koska munat ovat paistuneet.

— Niin, arvatenkin liiaksi.

No, alku aina hankalaa. Piti koettaa uudella yrityksellä: vähemmän munia, heikompi lämmin, aika pidennettiin neljäksi viikoksi. Ja opettajat neuvottelivat sillävälän ja väittelivät oikein tieteen kannalta ja tulivat neljännellä viikolla siihen johtopäätökseen, että nyt arkussa täytyy olla eläviä kananpoikia. Taas kokoonnuttiin, kansi narahti ja kohosi ja sen alta virtasi ummehtunut, mädännyt löyhkä umpinaisesta laatikosta.

— Johan minä alussa epäilin näitä uudenaikaisia keksintöjä, väitti Hemming, jonka vanhoillisuutta tuo kutkutti.

Se oli masentavaa. Mikä oli syy tuohon kunnottomuuteen? Oliko kone kelvoton vai vikako käyttäjissä? Sitä mietittiin ja punnittiin, vaan kun kolmaskin yritys meni yhdellä lailla myttyyn, huomattiin yhtiökokouksessa viisaimmaksi ja varmimmaksi turvautua vanhaan munanhauvontakeinoon, joka sitä paitsi oli luonnollisinkin. Kanat saivat itse hautoa munansa ja poikia läksi syntymään.

— Mutta mitä teemme nyt näillä kalliilla koneilla, jotka nielivät puolet pääomastamme?

— Ne säilytämme muistomerkkeinä uudenaikaisista aatteista, ehdoitti Hemming ilkeästi nauraen.

* * * * *

Samassa yhtiökokouksessa, jossa tämä tärkeä päätös tehtiin, oli muitakin ikäviä ja huolestuttavia epäkohtia harkittavana. Oli kun luonto ja sallimus tahallaan olisivat liittyneet vaikeuttamaan heidän yrityksiään ja riistämään heiltä toivotun voiton käsistä pois. Kanatkin olivat oppineet pahalle tavalle, ne söivät itse munansa, joita isäntäin olisi pitänyt syödä tai myödä. Eikä niille ollut apua mistään, eipä voinut palkata joka häkin kohdalle vartioita riistämään munat, heti kun ne olivat munitut.

— Mutta pitää järjestää siten, että kanat eivät voi syödä muniaan, neuvoi Terman, tilintarkastaja.

— Niin pitäisi, vaan miten?

— Esimerkiksi pantaisiin kanat munimaan verkkoon, jonka silmukkain läpi muna putoaisi alas höyhenillä täytettyyn laatikkoon; silloin verkko olisi kanan ja munan välissä.

— Jaa, sitä voisi miettiä.

— Ei mutta sehän on yksinkertaisin keino, sillä tavallahan me helpoimmin saamme kanat nolatuiksi, kannatti Asp, runoilija, ja oli kohta valmis kuvailemaan, miten tuo temppu kävisi sievästi. — Muori kyyköttää ja munii siinä täydessä luulossa, että siihen hänelle nyt taas jääpi muna syötäväksi. Vaan kun nousee ja katsoo — se on poissa, on tipahtanut suoraan laatikkoon; verkon silmukan läpi kana vain nokka vinossa saapi surkeana katsella, että tuossa se olisi, mutta elä koske...

Kumma kun ei johtokunta itsestään ollut huomannut tuota yksinkertaista keinoa! Sehän oli niin luonnollinen, niin varma ja selvä. Ainoa mahdollisuus siinä vain oli, että suostuisikohan kana juuri verkkoon munimaan, eiköhän se mieluummin valitseisi toista, mukavampaa paikkaa. Mutta niin kauas yksityiskohtiin nyt ei tarvinnut syventyä.

Siitä pulmasta suoriuduttiin vähällä, mutta se olikin vähäinen. Huolestuttavin ja uhkaavin seikka koko »Kanala» yhtiölle oli se, etteivät tulot ensinkään vastanneet menoja. Kulunkeja oli tavattomasti, kaikkialle piti vain olla rahaa ja rahaa ja se mitä myödyistä munista saatiin, se oli mitättömän vähäistä, kun suuri osa munia jo meni asianomaisille isännille. Kananpoika-aate oli hautomakoneitten matkassa mennyt myttyyn, niistä ei hyötynyt mitään. Pääoma oli jo aikoja sitten lopussa, velkaa oli jo pitänyt tehdä, mutta ei ollut vähintäkään toivetta, että tulevaisuudessakaan saataisiin suurempia voittoja. Missä lie ollutkin vika, sysissäkö vai sepissä. Laskut olivat epäilemättä oikeat, kulunkiarviot myös, mutta ei ne lyöneet yhteen, ei lähimaillekaan. Tilintarkastajain kertomus oli aivan epätoivoinen.

— Mutta mitkä ovat sitten nuo suuret menot? kysyivät huolestuneina osakkaat. — Mikä nielee nuo rahat?

Siihenpä ei ollut helppo vastata. Vähän meni sinne ja vähän tänne, laitoksen hoitoon, kanojen oston, palkkoihin. Etenkin tuli kanojen ruoka kalliiksi, kun piti suurimmaksi osaksi puhtailla eloilla ruokkia sellainen karja.

— Eikö voisi siinä kohden menetellä säästävämmin?

— Eipä juuri, jos ei kanoja ruoki, niin ne eivät muni.

— Mutta ei pidä eloilla ruokkia, huomautti Terman, joka oli käynyt hyvin rohkeaksi puhumaan, sittenkun hänen äskeinen verkkoaatteensa oli saavuttanut niin yleistä suosiota. — Olisi keksittävä joku huokeampi ravintoaine.

Kun on monta miettimässä, niin aina joku tuuma keksitään. Tähän keksi keinon vanha latinan opettaja Hemming, joka kuului eläinsuojelusyhdistyksen. Hän ehdotti, että kanoja ruvettaisiin ruokkimaan vanhojen konien lihalla. Vanhoja, tapettavaksi määrättyjä hevoskaakkeja saa ostaa 15 markalla, ja yksi semmoinen riittää koko laitokselle ravinnoksi viikoksi pariiksi.

Hukkuva tarttuu heikoimpaankin korteen, ja mielihyvällä omisti »Kanala»-yhtiö tämän ehdotuksen. Tirehtöri sai toimekseen ostaa vanhoja hevuskoneja.

Omituiselta tuntui lehtori Timosesta, kun hän oli ensi konin ostanut, että hänkin oli kerran hevosen omistaja ja saattoi omalla hevosella vaikka lähteä perheineen ajelemaan. Ja hän lähti. Perhe pienimmästä suurimpaan sullottiin vanhaan reslaan, itse istui hän sepipuolelle, ja niin laskettiin kerta kaupungin ympäri, ennenkuin kulku ohjattiin Kanalaan päin. Siellä iskettiin koni ja ruokittiin kanat. Ja

perhe sai jalkapatikassa palata takaisin kaupunkiin.

* * * * *

Mutta ei ollut siunausta siitäkään konin lihasta. Kanat söivät sitä kyllä kuin herkkuaan, vaan jälki näkyi munissa. Niihin ei tullut kuorta ensinkään, ei muuta kuin hieno, pehmoinen kalvo, mikä ensi liikuttamalla halkesi. Konin liha piti heittää pois. Näytti yhä enemmän siltä, kuin luonto ja sallima todellakin ihan kiusallaan olisivat liittyneet masentamaan yrittelijäin mieliä ja tekemään tyhjiksi kaikkia heidän aikeitaan ja toiveitaan.

Vaan hepä eivät masentuneet, eivät kiusallakaan. He olivat ryhtyneet yritykseen, ja tahtoivat viedä sen läpi, maksoi mitä maksoi. Aina ovat oppirahat kalliit, aina on alku työlästä. Mutta kun kerran ne vaivat ovat voitettut, kun yritys kerran on päässyt kukoistukseensa, silloin voivat ne, jotka sitkeinä ovat rohjenneet voittaa kovat ajat, tyytyväisinä katsoa taakseen ja nauttia kestävyytensä ansaittuja hedelmiä.

Niin arvelivat opettajat rohkeina kevätkokouksessaan ja kirjoittivat uusia osakkeita, lisäsivät pääoman toisenvertaiseksi. Jos joku sen tekikin vastenmielisesti, niin ei hän kehdannut poiskaan vetäytyä, ja arveli, että eipähän toki vahinko kohtaa yksin häntä. Ja aika kului kesän yli uuteen syksyyn.

Yritystä jatkettiin uudella vauhdilla vaan vanhoilla tuloksilla.

Varat häipyivät ja voitto oli huono. Sitä ihmeteltiin ja mietittiin kaikilta mahdollisilta puolilta, tehtiin laskuja, oikaistiin virheitä, muutettiin, säästettiin — mutta ei. Ei lyönyt yhteen, ei käynyt voitoksi, päinvastoin. Ja siihen koko puuhaan alkoivat isännät vähitellen väsyä.

Muutamat olivat jo aikusemmin kyllästyneet ja vetäyneet syrjemmäs koko laitoksesta, ja toinen toisensa perästä seurasi esimerkkiä. Asp, runoilija, kehoitti kehoittamalla virkatovereitaan jo ajoissa luopumaan koko yrityksestä ja pelastamaan mitä pelastaa voi. Hemming, valkopäinen latinan opettaja, väitti, että toiset olivat häntä, vanhaa miestä, petkuttaneet ja puijanneet häneltä varoja, ja aikoi nostaa haasteen. Pekuri, laulunopettaja, jolla viimeiset osakemaksut vielä olivat maksamatta, vannoi, ettei hän niitä maksa koskaan, kun liikettä noin kelvottomasti on hoidettu. Ja tämä kaikki tuntui lehtori Timosesta ja kolleega Terman'ista, jotka laiminlyöden muut työnsä olivat säästämättä uhranneet vuosikauden aikaa ja voimia ja yksityisiä varojakin tämän yhteisen yrityksen hyväksi, sitäkin katkerammalta, kun he tunnossaan tiesivät omanvoitonpyytämättömästi koittaneensa parastaan ja siitä nyt saivat kiitokseksi solvauksia ja moitteita ja hävittömyyttä. Mutta hekin päättivät erota koko puuhasta.

- Miksipä me rupeaisimme hikoilemaan tässä toisten koirina haukkumapalkasta!
- Erotaan pois. Sittenpä nähtänee, kuka hoidon ottaa käsiinsä ja miten liike lähtee luistamaan.
- Niin, minä ainakaan en enää puutu enkä kajoo koko juttuun.
- Enkä minäkään, olkoon sillänsä.

Mutta mahdotonta oli sekin, että liike jätettäisiin oman onnensa nojaan ja ettei »Kanalasta» enää kukaan huolta pitäisi. Niin ei voinut monta päivää mennä. Ja kun se huomattiin, huomattiin myös, että »Kanalaa» ja »Kanala»-yhtiön kohtalo oli ratkaistu.

Yhtiö hajosi. Se meni konkurssiin ja sen omaisuus oli myötävä huutokaupalla. Vielä kerran lämpeni opettajain sydän tuota lempilaitostaan kohtaan, — mutta silloin oli jo huutokauppapäivä. He olivat kaikki toisistaan tietämättään saapuneet »Kanalaaan» siihen surkeaan tilaisuuteen ja seisivat nyt noloina pihalla, jossa vasara kalahteli ja kaikui enimmäkseen tarjoovan ääni. He katselivat tuota kartanoa, jonka he olivat pystyttäneet, noita laitoksia, joihin he olivat uhranneet kekseliäisyytensä ja neronsa, ja kyynele tunki pakostakin heidän silmäänsä.

— Minusta tuntuu siltä, kuin tuo vasaran kalke takoi minun hellimpiä tunteitani, minun kauniimpia ajatuksiani, lausui lehtori Timonen, joka oli ollut aatteen keksijä ja sen hartain toteuttaja.

— Ja minusta tuntuu, kuin nyt noissa kanaparkain kaakatuksissa olisi jotain valitettavaa, jotain kaihoista ja soimaavaa kaikua, puhui Asp, runoilija, ja pyyhkäsi kyyneleen silmästään.

— Niin, siinä nyt menee meidän kaunis ja toivorikas yrityksemme ja koko meidän yritteliäisyytemme, lisäsi Terman pois päin kääntyen.

Huutokauppaa jatkettiin koko aamupäivän. Kanat myötiin yksittäin ja kaksittain ja hajausivat kaikkiin ilman tuuliin, hautomakoneet osti eräs kaupungin issikka, aikoen niistä tehdä silppulaatikoita, ja talon osti polkuhinnasta muuan rikas nahkatehtailla säilyttääkseen siinä parkkia.

Katkeralla, nöyryytetyllä mielellä palasivat entiset isännät yhdessä kadotetusta laitoksestaan. Paljo he eivät puhuneet, vaan sitä enemmän ajattelivat. Kaupunkiin tultaessa pääsi lehtori Timoselta kumminkin huokaus:

— Sain minäkin pari tuhatta vaimoni myötäjäisiä, vaan Kanala nieli kaikki!

Sillä hän lausui juuri sen, minkä kaikki syvästi tunsivat.

1891.

HUHUINNIEMI.

Pahat, pelottavat ennustukset eivät olleet toteutuneetkaan, huvimatkapäiväksi oli saatu mitä suloisin, lämpöisin ilma, jommoisen ainoastaan elokuva voi suoda, kun sen kerran tuulien ja sateiden jälestä pistää päähän palkita pitkällisen pahuutensa. Hellettä oli kävelytaipaleella melkein liiaksikin ja kun aamupäivällä saavuttiin salmen rannalle, josta oli soudettava poikki päivän päämaaliin, Huhuinniemeen, huokuivat keuhkot kuumasti ja hiki valui kasvoista. Vaan mieli oli hilpeä ja nauru raikas kaikissa noissa pienissä, kirjavissa ryhmissä, jotka metsäpolkuja kävellen ilmausivat mikä miltäkin pitäjän kulmalta ja tervehtivät toisiaan tällä sovitulla yhtymäpaikalla. Siinä pian kihisi elämää ja liikettä pitkin kivistä rannikkoa, vilisi sekasin vaaleita naispukuja, paitahiasillaan lepääviä isiä ja kepeissä kesäpuseroissa puikkelehtavia poikasia, kaikki iloisia ja innostuneita.

Jo lähtivät ensimmäiset venheet soutamaan tuohon pitäjäläisten vanhastaan suosimaan huvittelupaikkaan, joka korkeana männikkökunnaana kohosi sieltä toisten saarien ja niemiä keskestä. Sitä lähtöä katsellen ja venhevuoroa odotellen istuskelin pääjoukosta hiukan syrjemässä rannalle kaatuneella kelolla hyvän ystäväni rinnalla, jonka suosiollisesta kutsusta minä, satunnainen kesämatkailija, olin joutunut mukaan tälle pitäjäläisten hausalle huvimatkalta. Tarinoitiin siinä yhtä ja toista ja viitaten kädellään männikköniemeen, johon meidän oli mentävä, kertoi ystäväni:

— Tuohonkin Huhuinniemeen se yhtyy muuan meidän vanhoista jättiläistaruihimme.

— Luultavasti on siis jättiläinen tuolta niemestä viskannut jonkun näistä kallioista tälle rannalle, arvailin minä tunnettujen esimerkkien mukaan.

— Ei, tässä on sentään pieni muunnos. Kerrotaan, että tuolla toisella järvellä, pari penikulmaa täältä, paikassa, joka vieläkin on nimeltään Kajavansalmi, ennenmuinoin asui kalastusta harjoittava jättiläinen, joka myöskin tällä järvellä kulki kalassa. Mutta kerran oli hänelle tapahtunut erehdys, hän luuli että verkot olivat täällä, mutta hänen tyttärensä olikin edellisenä päivänä vienyt ne kotijärvelle. Harmistuneena huusi silloin jättiläinen tuolta niemeltä tyttärelleen, että tämä toisi hänelle verkot ja tuota pikaa tyttö harppasikin kankaan poikki. Siitä on vielä sananlaskukin olemassa, että »kun hukka huusi Huhuinniemessä niin ääni kajahti Kajavansalmelle».

— Kadehdittava emätti!

— Niin, — si fabula vera, lisäsi ystäväni, lähtien solumaan rannalle päin, jossa jo meillekin näytti venheissä rupeavan tilaa aukiamaan.

— Sehän ei lienekään kansantarujen merkitys, virkahdin minä. — Jos olisin jonkinlainen keräilijä, niin kirjoittaisinpa kiitollisuudella satusi muistikirjaani, vaan nyt en viitsi. —

Saavuttiin Huhuinniemeen, kahvipannut pistettiin tulelle ja emännät rupesivat purkamaan esiin eväskorien tukevaa sisältöä. Muu yleisö hajausi pienissä parvissa pitkin niemen korkeaa kuvetta ja sen lepposiin siimeksiin, poikaparvi juoksi uimaan, tyttöparvi souti lahteen poimimaan lumpeen kukkasia, joku erityinen pari kumpaakin sukupuolta vain löysi toisensa näreikössä — sattumalta, kun olivat lähteneet katselemaan, olisiko sateen jälestä löydettävissä sienä. Vanhemmat miehet heittäysivät pitkäkseen tarinoimaan parin vankan männyn varjoon ja siihen ryhmään lyöttäysin aluksi minäkin.

Osuin istahtamaan pitäjän reippaan nimismiehen rinnalle, joka siinä makasi ryntäillään ja puhalteli savupilviä piipunnysästään. Hän tuli arvatenkin ajatelleeksi, että minä olin ensi kertaa tällä merkkipaikalla ja varmana, että minua huvittaisi kuulla kertomus niemen nimen synnystä rupesi hän, kääntyen selin toisiin ja laskien äänensä ainoastaan minun kuultavaksi, kertomaan:

— Huhuinniemi, tämä niemi tässä, tämä kuuluu saaneen nimensä muutamasta Hukkas-Pekasta eli

Pekka Hukasta, joka ennenvanhaan kuuluu tältä selältä nuottaa vetäneen. Paljo siitä kuuluu aikaa olevan, vaan paljo siitä saapi ollakin, sillä nyt ei nuotan veto tästä järvestä enää paljoa maksa, mutta ennen kuuluu lähteneen kalaa kovasti; — laskeneetkin ovat sitten tämän järven ja muuten pyytäneet puhtaaksi. Milloin lie elänyt koko Hukkas-Pekka — tokko tuon nimeä enää kirjoistakaan löytyisi, on voinut elää kokonaan niihin aikoihin, jolloin täällä vielä oli aivan järjestyttömät olot. Mutta kova ääni sillä miehellä ainakin on ollut. Yhtenä syyssä se oli täällä nuotalla, vaan jo peijakkaat olivatkin unehtuneet jouhikkaat... Tiedättekö te mitkä ovat jouhikkaat?

— Jouhitöppöset vai?

— Ei, vaan rukkaset. Olen minäkin kuullut, että ne Karjalan puolessa käyttävät jouhisia töppösiäkin, kun talvella ovat jään alta nuottaa vetämässä, sanonevatko niitäkin jouhikkaiksi, vaan nämä olivat jouhiset rukkaset. Ne ovatkin mainiot kapineet, vaikka jääkylmästä syksyisestä vedestä nuotan nostaa, jolloin muuten karastutkin kädet pilalle paleltuvat, niin niissä se on lämpönen kuin taikinaa tarpoessa...

— Vai jouhikkaat oli unehtuneet kotiin?

— Kotiinko vai mihin lienevät unehtuneet, sitä en tiedä, vaan niin sitä sanotaan, että sillä oli Kaija niminen akkansa tuolla hiidessä Kajavansalmen puolessa ja sillä hänen jouhikkaansa... Kuinkas tästä paljo tulleeukaan matkaa Kajavansalmelle, tulee kai tästä kolmattakymmentä virstaa... Kuuleppas, lukkari, tulee kai tästä yli kahdenkymmenen virstan Kajavansalmelle?

— Yli tulee, huutaa lukkari vastaan, pyörähtäen kyljelleen männyn juurella. — Taikka ainakin parikymmentä tulee suorastaan linnun tietä.

— Ja suorastaanpa se ääni kulkee, ei se mutkia nakkele. Niin, akka oli Pekalla semmoisen matkan päässä, mutta sille tämä vain täältä niemeltä huusi, että: »huhui, akka, tuoppas ne jouhikkaat!» Ja akka vastasi sieltä että »tuon, tuon» ja toi.

— Hyvä kuulo niillä on ollut siihen aikaan.

— Ei ne ole olleet kuuroja. Mutta niinpä sitä sanotaan nyt vieläkin, että »kun Hukka huhui Huhuinniemestä niin Kaija vastasi Kajavansalmesta». Ja siitä ne sanovat tämän niemenkin saaneen nimensä. —

Pojat olivat palanneet uimaretkeltä niemen toiselta rannalta ja tytöt lumpeen poiminnasta toiselta ja sienenhakijatkin niemen keskeltä koteutuivat nekin vähitellen — eri teitä myöten. Emännillä oli kahvia ensi pannulliset keitetyt ja juodut ja meitä muita kutsuttiin nyt saamaan osamme. Siihenkin nähden, että minusta jo tuntui Huhuinniemen nimensynnystä tulleen tarpeeksi puhutuksi, noudatin kutsua kernaasti ja laskeusin rinteelle, jossa vieraanvaraiset kädet mulle kupposia ojentelivat. Verraton todellakin tuollainen kupillinen ruskeaa luonnon vapaassa helmassa ja herttaisten maalaisrouvien ystävällisessä seurassa, — ihminen tuntee itsensä onnelliseksi. Tuon tilkan vaikutus kokonaiseen seurueeseenkin on ihmeteltävä; nytkös sydämmet sulavat ja kielenkannat vetreytyvät ja aukeavat ilon ja naurun virkistävät lähteet.

On juuri sydämen pohjasta naurettu jollekin satunnaiselle sukkeluudelle ja niin syntyy, kuten tällaisissa seurakeskusteluissa toisinaan tapahtuu, pieni äänetön tuokio, ikäänkuin lyhyt lepohetki, jota ei kukaan aivan heti henno uudella jutulla häiritä. Supatellaan rahtusen aikaa kahdenkesken uutta yhteistä hauskuutta mietittäessä ja niin kääntyy rakastettavista rouvista eräs suuressa ystävällisyydessään ja kohteliaisuudessaan puoleeni minuakin puhutellakseen. Mutta tuntuupa kesken lämpösimmän ilomielisyyteni melkein kuin tuttu, joskin hiukan jäähdyttävä tuulahdus, kun kuulen hänen kysäsevän:

— Oletteko jo kuulleet tämän niemme tarinan?

Koetan käsittää huvittavalta kannalta tämän mulle jo tuttavan nimitarinan ja virkan:

— Olen rouvaseni. Ja kuten rakkailla lapsilla on monta nimeä, niin tuntuu tällä teidän lempiniemenne tarinalla olevan monta toisintoa. Kertokaapa te nyt toisintonne.

Ei hän varmaankaan olisi kertonut, vaan joku toinen sattui kuulemaan mistä keskustelimme ja hän puuttui pakinaan:

— Niin, uskomattomalta se tuntuu, mutta todeksi ne sen väittävät, että ihmisen ääni voi kuulua semmoisia matkoja. Mutta hädässä ollessaan voikin ihminen tehdä uskomattomia. Ja suuressa hädässä mahtoi olla se mies raukka, joka oli hukkumaisillaan tähän Huhuinniemen edustalle, kun se sai aikaan niin kovan äänen, että hänen vaimonsa kuuli sen Kajavansalmeen.

— Ja juoksi sieltä häntä pelastamaan, niin, minä olen kuullut.

— Niin, en minä tiedä, vaan niin sitä sanotaan, että »kun hukkuva huusi Huhuinniemenistä niin vaimo vastasi Kajavansalmesta».

Rouvain ja muitten naisten oli nyt ryhdyttävä valmistamaan päivällistä, piti näet viivyttämän saarella koko päivä. Miehet olivat sen ajan joutilaita ja saivat viettää aikansa miten parhaiten osasivat, saivat yleensä nauttia olemuksestaan, — huvimatkoilla tällaisilla käy näet päinvastoin kuin muuten elämässä, että nimittäin naiset saavat kantaa päivän kuorman ja helteen silleaikaan kuin miehet nauttivat olemuksestaan. Ja niin touhussa ja toimessaan olivat nuoret tytötkin, ettei ajotuista nuorisoleikeistäkään koko aamupäivällä tullut mitään.

Mutta kun päivällinen oli syöty ja päivän säteetkin vähitellen asettuivat viistommin paahtamaan maata, silloin keräysivät kirjavat joukot taas pehmoselle nurmipenkereelle, ryhmittäytyivät siihen milloin kehiin, milloin pareihin, milloin pariin jaolle; vuoroin juoksivat, vuoroin istuivat, mutta ilo oli aina yhtäläinen. Leikkejä katsellen ja nauttien nuorten ilosta istuivat vanhemmat, sedät ja tädit, syrjemässä pienissä parvissa ja sinne olivat lyöttäytyneet ne keski-ikäisetkin, jotka pitivät itseään joko liian vanhoina taikka muuten sopimattomina puuttumaan lasten huvituksiin. Arastellen outouttani olin minäkin aluksi sinne joutunut, vaikka mieli teki mukaan. Seisoskelin koivuun nojautuneena ja katselin äänettömänä; koivun vastapäiseen kylkeen nojautui pitäjän vakava kappalainen, hänkin mitään virkkamatta. Kotvanen oli niin seisottuna, kun hän yhtäkkiä korotti syvän passoäänensä ja virkkoi silmiään minun puoleeni kääntämättä:

— Me seisomme nyt seutumme vanhimmalla historiallisella paikalla, joka meille tämäkin kertoo palasen kansamme sitkeästä raivaamis- ja viljelystyöstä tässä maassa. Tämä niemi kantaa nimensä siitä miehestä, joka kaatoi ensimmäisen kasken näissä lehdoissa ja laski ensimmäiset katiskat näihin vesistöihin. Siis uudisviljelyksen etuvartija, joka oli rakentanut majansa tuonne Kajavanlahden rannalle...

— Niin, minä olen juuri ollut tilaisuudessa kuulemaan tuon jättiläistarinan, kiirehdin vastaamaan, säästääkseen häntä kertomasta asiaa, josta jo olin kuullut kolme kertomusta. Mutta hän ei ollut tyytyväinen keskeyttämiseeni.

— Ei jättiläistarinaa, sanoi hän. — Onhan niitä tosin vielä seutuja meidän maassa, joissa puhuttanee jättiläisistä ja männingäisistä ja metelin väestä ja tiesipä mistä taika-aikaisista nimityksistä, mutta en luule niitä enää missään uskottavan. Vaan tällä paikkakunnalla ollaan jo siksi pitkällä, ettei noita nimityksiäkään enään kuule. Tarina on historiallinen, siitä olen vakuutettu, vaikka se onkin siltä ajalta, jolloin kristinoppi ei vielä ollut ehtinyt näitä seutuja valaisemaan. Lienee miehelläkin siis ollut joku vanha pakanallinen nimi, koska tuo tarina mainitsee juuri tämän Huhuinniemen saaneen nimensä hänestä. Maa oli silloin näillä paikoin aivan autio ja tyhjä, yksin hän täällä retkeili ja kalasteli järvissä ja hänellä mainitaan olleen kalakota juuri tälläkin niemellä. Kerrotaankin, että kun hän kerran huusi Huhuinniemenistä niin ääni kajahti Kajavansalmeen, — siellä asuva perhe sen kuuli ja tiesi, että se oli hänen äänensä, sillä muita asukkaita ei täällä vielä ollut koko laajoilla aloilla. — —

Hiivin papin rinnalta syrjään kohta kun hän tuokioksi vaikei. Arvelin näet, että minä jo tunsin Huhuinniemen tarinan tarkemmin kuin kukaan muu, sillä kun rupesin muistelemaan kaikkia mitä olin kuullut, niin tiesinhän jo, että se jättiläinen Pekka Hukka, joka oli ollut asutuksen etuvartija näillä seuduilla, oli kerran ollut hukkuva tämän niemen edustalle ja huutanut täältä niin kamalasti, että niemi oli hänestä nimensä saanut. Vakavamielisen kertojani uudenmuotoinen tarinakaan ei voinut minua siis pitemmältä huvittaa. Siirryin lähemmäs nuorisopiiriä, pyrin hauskemille markkinoille ja ennen pitkää olinkin innostuneena mukana teuhailemassa tuon iloisen parven hilpeissä leikeissä. Ja jos siinä joskus ehti mieleeni muistumaan Huhuinniemen juttu, niin unhotin sen samassa, sillä olinpa varmana, että mitään uutta en siitä enää voisi saada kuulla. Enkä kuullutkaan koko niemellä oloni ajalla. Ilta oli vilpastunut, nopeasti kuluivat sen herttaiset tunnit. Soudettiin selälle, katseltiin maille menevää päivää, joka valoi punaa tyyneenä kimaltelevalle pinnalle ja antoi ympäröiville, lehteville, pyöreämuotoisille saarille aivan uuden muodon, uuden valon ja uuden viehätysten. Laulu soi kauniina siellä selällä ja sekaan kajahti nuorison raikas ääni, joka koetti kiusata kaikua vastapäiseltä törmältä.

Mutta jo joutui lähden hetki. Äidit seisivat korien ja pannujen ympäröiminä rannalla, toisia souti jo salmen yli ja toiset hilautuivat veneisiin; pian oli taas Huhuinniemi autio ja äänetön kuin noina ennenmuinoisina tarinan aikoina. Me ensi venheissä perille tulleet pysähdyimme salmen rannalle odottamaan vielä tulossa olevia ja luomaan viimeisen jäähyväissilmäyksen kauniiseen järvimaisemaan, jonka keskellä mäntymetsäinen Huhuinniemi korkeimpana kohosi. Osuin seisomaan siinä törmällä erään nuoren, viehkeän immen rinnalla, jonka keinuvaa vartta ja sulavia liikkeitä silmäni päivän kuluessa monta kertaa olivat mielihyvällä katselleet. Uskalsin jo puhutella häntä, koetin saada vireille huvittavan keskustelun, johon halusin palmikoida sekaan hiukan hienostelevaa kohteliaisuuttakin. Tein parastani, panin alulle useammastakin laidasta, vaan yritykseni eivät onnistuneet. En saanut tempastuksi häntä mukaani, hän ei näyttänyt kuuntelevan minua, hänen ajatuksensa näyttivät olevan

poissa, hän tuntui hautovan mielessään jotakin erityistä asiata, josta hän näkyi tahtovan minulle puhua. Mikähän mahtaa tuolla pienellä keijukaisella olla sydämmellään, ajattelin ja aprikoin, mikähän on tuo seikka, joka silminnähtävästi hänen kielellään pyöri? Mutta kun hän sitten ujoellen avasi ruusuisen suunsa ja lausui ensimmäiset sanansa, silloin selveni mulle kaikki. Hän näet virkkoi:

— On olemassa pieni tarina tuosta Huhuinniimestä, tarina muutamasta nuorukaisesta, joka sieltä huhuamalla lähetti viimeisen viestin morsiamelleen Kajavansalmeen...

Niin, morsiamelleen Kajavansalmeen, sinä pyhä viattomuus! Olisihan minun pitänyt jo ennakolta arvata, mikä mieltäsi painoi ja minkälainen olisi sinun toisintosi!

Onnellinen Huhuinniemi, joka olet saanut niin yleisen ja monipuolisen huomion osaksesi! Mitähän ehtii sinusta vielä tullakaan, kunhan vuosisadat kuluvat ja tarinasi yhä toisintuu?

1895.

TOISTA KOSI.

Oltiin joulunjälkeisissä pikkupyhissä. Kirkolla oli näinä päivinä liikuskellut liikaväkeä yhtämittaa, pappilassakin oli ollut juoksua ja touhua aamusta iltaan, kun kirkkomiehet siellä ajoivat asioitaan yhdellä tiellä kirkolla käydessään. Varsinkin lauvantaina ihan kihisi rahvasta teillä ja pihamaalla ja rekiä oli rivittäin pitkin seinämiä ja aitovierä.

Iltahämärässä ajoi Sovingin Kustikin pappilan pihaan, pani hevosensa kiini puutarhanaitaan ja lähti katselemaan ja puhuttelemaan kirkkomiehiä pihalla ja pirtissä. Ja kun tapasi tutun omanpuolelaisen, ehätti hän heti kysymään, että eikö ollut näkynyt Hakosen Sohvia sieltä Saunaperältä vielä kirkolla.

— Eipä ole näkynyt.

— Sehän ihme, kun sen jo piti tulla Alatalolaisten kanssa aamupäivällä, mihin lie hävinnyt.

— Kukas tiesi. Mutta mitä se Kusti nyt niin Sohvista kyselee?

— Ilman vain ... asioitakin olisi ollut.

Kusti kulki naimapuuhiissa, vaikk'ei ilennyt suoraan sanoa kaikille kysyjille. Vuosikauden, toista oli hän ollut leskimiehenä, vaan siihen yksin elämiseen hän ei taipunut tyytymään, vaikka olikin jo viidenkymmenen vuoden korvissa, ylikin. Ei ollut Kustilla tosin kuin tavallinen torpan maa, mutta emännätön elo kävi siinäkin työlääksi. Itse oli hänen nytkin koko syyskauden täytynyt ruokkia lehmät ja hoitaa maidot ja voit ja siihen lisäksi vielä lapsetkin, mutta se kävi ajan oloon tympeäksi miehelle miehelle. Eikähän siitä sitten paljo muuhun joutanutkaan. Ja piikaa taas ei raskinut pitää, ja jos olisi juuri raskinutkin, niin yhdellä tiellä se siinä meni eukkonakin, ei tarvinnut palkkoja maksaa ja se on aina tarkempi toimissaan.

Sovingin Kusti oli päättänyt ottaa eukon ja oli sitä varten käynyt Hakosen Sohvin puheilla. Sohvi ei tosin enää ollut nuori eikä kaunis, mutta Kusti oli syystä kyllä arvellut, että tokkopa tuota enää sen kauniimpaa saaneekaan, ja Kusti tiesi sitä päitsee, että Sohvi oli piikana palvellessaan säästänyt rahaakin toista sataa markkaa, toiset sanovat olevan kolmattakin sataa.

Sohvi oli suostunut, ja jo joulun alla pari viikkoa asunutkin Kustin pirtissä, järjestänyt taloutta, korjaillut vaatteita ja sensemmoista puuhaillut. Ja hyvin tuo oli tuntunut käsistään tekevältä ja muutenkin laatuihmiseltä.

Nyt oli pantava kuulutuksiin ... mutta se ihme, missä se nyt virkaili. Pimeäksi alkoi käydä ilta, rovasti saattoi mennä ulos tai sulkea kansliian ja siitä tuli taas joutavata viivytystä. Kusti oli kirkolle ajaessaan yhdellä tiellä käynyt myllyssä, ja Sohvin piti jo aamulla lähteä Alatalolaisten reessä ... mutt'ei kuulunut... Helkkarin akka, kun tässä odottaa iltakauden ... vai olisiko tuota ruvennut jänehtämään. Oli se pari kertaa moittinut pirtin hataruutta ja särpimen vähyyttä ... vaan hänen laiselleen siinä oli pirttiä tarpeeksi ja ruokaakin ... olisi sinne yhtä kaikki voinut saada nuoremmankin emännän ja mehevämmän.

Kustia suututti, hän meni pahantuulisena pirttiin ja rupesi siellä pakinoihin kirkkomiesten kanssa. Eihän hän taasen — herra jumala — saattanut yksinkään mennä kuulutuskirjaa ottamaan, ja huomenna

se oli jo pyhä. Ja sitten sitä taas piti ensi pyhän tienoissa taivaltaa tänne kolmatta peninkulmaa, ja tuliko se sitten silloinkaan, kun kerta ruvennee juonittelemaan.

— Leskimiessäkö se Sovion Kusti vielä elää? kysyi muuan kääntyen Kustin puoleen, joka siinä istui happamin mielin.

— Leski...

— Eikäkö ole aikomustakaan enää eukkoa ottaa?

— Minkä lie vähän ollut aikomustakin, tokko tuosta enää tolkkua tullee.

— Miksei tulisi ... vai niinkö rupesi suivauttamaan?

— Ikääkinhän tässä jo rupee tulemaan siksiverran...

Kusti oli hyvin välinpitämättömänä, ikäänkuin ei asia olisi häntä koskenut ensinkään, vaikka se sattui juuri arimmalle kohdalle. Imi vain piippua ja oikoi saapasvartta.

— Mikäs ikä se Sovion Kustilla vielä on, paraat vuodet vasta, puuttui uusi tulija puheeseen. Hankalaksikinhan tuon luulisi käyvän emännättömän elon siksi suuressa talonpidossa ... mitä siellä kuuluu olevan, lehmiäkinkö parittain...?

— Kaksi, kolmas vasikka.

— Entä sitten muut emännydet talossa.

— Vähänhän sitä, minkä lie maallista mökin hoidossa, mutta työpaikka siinä sentään olisi emännällä noitten lastenkin kanssa, kovin käypi toisinaan työlääksi miehelle miehelle, eikä kannata paljo piikojakaan pitää läpi vuoden... Mutta tokko noita olisi enää emännäksi tulijoitakaan ukkorähjän pirttiin...

— Heh, miks'ei olisi, vaikka monittain, vauraasti elävään mökkiin, sen takia vain ei tarvitse yksin jättäytyä.

Siinä juteltiin kotvanen, yksi ja toinenkin puuttui puheisiin. Ja Kustinkin mieli rohkeni toisen sanoista, hän rupesi ajattelemaan, että kylläpä hän taitaisi saada pätösemmänkin emännän mökkiinsä kuin tuon vanhan ja juonikon Sohvin, — pysyköön omillaan, kun ei oikealla tahtone tulla. Joku esitti puheen lomaan, että miks'ei esimerkiksi Pesosen Sanna Lahdenpohjasta sopisi Sovioon emännäksi, rivakka ja työhön pystyvä tyttö, joka jo nähdäkin oli siksi soma, ettei toista rinnalle. Ja sekin kyllä kernaastikin lähtisi.

— Poikahan sillä Sannalla kyllä on parivuotias, mutta ei suinkaan se siltä ole pilassa.

— Eipä hyvinkään, toisti Kusti, joka siinä nuortui ja innostui muistellessaan Sannan kookasta vartta ja pyöleviä muotoja ja verratessaan niitä raihnaisten Sohvin kuihtuneisiin. — Siinähän se hänenkin poikansa menisi missä omatkin ... mutta sitä lähtemistä en takaa.

— Mielelläänkin lähtisi, ja saatettaisiinpa tuolta kysästäkin, tässähän se vasta oli Lahdenpohjalaisten matkueessa.

Puhuja käveli omin ehdoin katselemaan pirtin perästä ... siellähän se Sanna oli, makuulleen oli vetäytynyt. Kahdenkesken jutteli hän asian, että tuo Sovion Kusti Saunaperältä kuuluisi oleva emäntää vailla, leskeksi kun on jäänyt, ja ottaisi Sannan mielelläänkin, jos tämä vain suostuisi. Ja se oli Kustikin varma eläjä, eikähän se mikä vanha vielä ollut.

Sannalla puolestaan ei ollut mitään vastaan, kun vain niin tuumattanee. Eihän se kovin kadehdittavaa ollut yksinkään eläminen, varsinkaan noin lapsen kanssa.

Mitäpä siitä sitten turhia viivyttelämään, jos kerta tuumasta ajottanee tolkkua tehdä, tuumivat miehet, kun kysyjä palasi ja ilmoitti, että lähtemäänpäin se tyttö näytti olevan. Ja Kustistakin tuntui, että mitäpä siitä, vaikka epäilytti häntä toisakseen se Sohvin juttu, jos se ei hyvinkään aikoiisi peräytyä... Mutta kun ei ajoissa tule, niin oma syy.

Ja kun Sanna itse karsinan nurkasta tuli esiin komeana ja kainona ja istui siihen viereen keskustelemaan, niin ajatteli jo Kusti, että vaikka jo tänä iltana lyötäne tuumat lukkoon ja käytänee rovestin puheilla, niin hän ei pane vastaan, nostakoon Sohvi sitten minkä mellakan tahansa. Ja se samainen asiamies, joka ensiksi oli käynyt Sannan puheilla, tarjoutuikin lähtemään papin luo kolmanneksi, niin kuin puhemieheksi, — mikä hänet sitten lie niin toimekkaaksi usuttanut.

— Kun se kerta lie mentävä, niin mitäpä hänestä todellakaan piimittää, — vai miten Sanna, lähtisitkö?

— Minusta yhdenlainen, tokko tuo siitään kummemmaksi ruvennee ajan oloonkaan.

Hiukan he vielä kuhnailivat ja tuumailivat ja jo lähtevät pirtistä. Kustista tuntui jo varmemmaltakin heti mennä, jos vastaiseksi jättäisi voisi Sohvi vielä pahemmin tulla siihen väliin toraamaan. — Vielä oli tulta rovastin kansliassa ja rahvasta siellä näkyi kulkevan. Kusti silmäili varmuuden vuoksi vielä takapihalta rekiä, etteihän sinne vain lie saapunut Alatalolaisia hänen huomaamattaan. Ei näkynyt... Ja kun ei Sohvi pitäne huolta ajasta eikä ole tullut vaikka lupasi, niin pysyköön, tottapa sitä lie ruvennut jänestämään viime tingassa, ja niin ei lähtenytkään. Eikä hän viitsinyt Sannalle virkkaa mitään koko niistä puheistaan Sohvin kanssa.

Kävelivät kolmikannassa päärakennusta kohden, kopistivat portaita vastaan lunta saappaistaan. Silloin ajaa säväytti taas hevonen pihalle. Kusti tunsu Alatalolaisten kirkkoreen... Nyt on piru merrassa ... Kustilla rupesivat korvantaustat syyhymään. Hän jäi toisten ihmeksi seisomaan portaille, jäi sanattomaksi ja liikkumattomaksi, ei tiennyt minne puikahtaa, ulosko vai sisälle, seiso i vain ja töllisteli. Jo tulla touhusi Sohvikin takapihalta, kyseli Kustia miehiltä pirtinportailta ja käveli siitä suoraan Kustia kohden.

— Mitä se Kusti, hätäili samassa puhemies, miksei se tule sisälle?

— Ehdittäneehän tuota, läähätti Sohvi, vastahan se tässä morsiankin joutuu.

— Mikä morsian?

Kustin olisi tehnyt mieli juosta kaivoon, kun vaimonpuolet rupesivat tätä ongelmaa selittelemään. Mutta eihän siitä mihin päässyt ja tora keräsi siihen joutilasta joukkoa enemmältäkin.

— Eto mies, kiljui Sohvi, kun pääsi jutun perille, vai semmonen sankari! Toista kosii! Minun kanssani jo aikoja on kaupat tehnyt, kihlat vaihtanut ja siellä minä hänen savupirtissään jo viikkokausia olen päivät raatanut ja yöt... Ja nyt tämä huijari jo toisen kanssa on menossa kuulutuskirjaa ottamaan, tässä juuri, jopa portailla ihan menossa.

— Ka, kun viivyttelet, niin arvelin että lienet hyvinkin peräytynyt.

— Viivyttelet, parin tunnin varassako se sinulla nyt oli. Onpa kelpo kapine! Ja kelvoton osaa olla toinenkin, tämä juuri eräskin Sanna ... mutta sitä se onkin rotua, että toisten väleihin pakkaupi, on siltä ennenkin jälkiä jäänyt. Olisi vetää käräjiin mokoma heittiö.

— Saat minusta nähden pitää kalusi, vertaisesi sulhon, minä hänelle en ole pyrkinyt, ja on ne kuulleet muutkin, minkä verran se on kihlauksistaan puhunut... Vie, viruta, sen takia et tarvitse käräjiin juosta.

— Vie nyt itse, vie löytösi! Minäpä en sellaisesta huikkariherrasta huolikaan, en välitä koko rahjuksesta enkä hänen vaivaisesta mökistään, tulen omillanikin toimeen. Mutta onko mokomaa ennen nähty? Kuulkaa nyt muutkin, minkälainen se on elävä. Kun kaikki jo selväksi oli puhuttu minun kanssani ja sovittu, että lauvantaina pappilaan ... niin elä muuta kuin toista kosimaan...

Sai Kusti kuulla kunniansa ja nauruun rämähti kerran kertansa perään koko kirkkorahvas, kun Sohvi oikein purki sydämensä oikeutetun vihan ja kauhun. Mutta Kustiapa ei naurattanut, hän kuunteli naama nolona ja huulet lerpallaan ja koetti aina sekaan selittää, että elähän mitään Sohvi, lähdenhän minä sinun kanssasi. Mutta siitä Sohvi yhä syönty i, vannoi pyhästi, ettei hän sinä ilmoisna ikänä ilkiäsi silmiin katsoa tuommoista. — Sanna oli jo puhemiehen kanssa salaa hiipinyt tiehensä, hänkin osaltaan vähän Kustia höyhennettyään, ja hän kiitti onneaan, kun sillä kaupalla pääsi.

— Mene nyt lemmon kerjäläinen kuulutuskirjaa ottamaan kenen kanssa saat, minä en lähde, tiuskui Sohvi vielä lopettajaisiksi ja kääntyi vihdo i sähisten pois päin. Ja muutkin kirkkomiehet siitä hajausivat nauraa virnistellen Kustin kujeille.

Mutta Kustiapa ei naurattanut. Siinä hän seiso i vielä hetkisen häpeissään ja ällistyneenä, käveli sitten puutarhaveräjän luo, valjasti hevosensa, istui rekeen ja lähti yksin yönselkään ajamaan tietä Saunaperään päin. Leskeksi hän siltä retkeltä jä i ja ihmiset arvelivat, että eikö tuo nyt jo leskeksi jäänekin. Ja siltä se tuntui jo Sovion Kustista itsestäänkin.

HARVINAISTA MUSTASUKKAISUUTTA.

Seurassa, jossa meitä istuskeli neljä, viisi henkeä, naisia ja miehiä, oli juuri kerrottu veres esimerkki, kuinka äärimmäiseen ilkeyteen asti mustasukkainen voi sulhanen olla morsiamestaan. Silloin virkkoi eräs seurassa oleva vanhapoika:

— Mutta minullepa on elämäni taipaleella kerran sattunut sellainenkin merkillinen seikka, että jouduin erään naisen kanssa kilpailijaksi muutaman tytön suosiosta. Niin, me olimme suorastaan »rivaaleja» ja hän, nainen, oli äärettömästi mustasukkainen minuun, miehiseen mieheen.

— Minkälaiset ne sellaiset suhteet olivat? Miten se oli mahdollista? utelivat toiset seurassa.

— Niin, sanokaas itse. Jos malttaisitte kuunnella, niin kertoisin koko jutun.

— Antaapa tulla vain, niin saammehan arvostella.

Kertoja oli, kuten mainitsin, vanhapoika ja kun usein olen huomannut, että sellaisilla on vilkkaanlainen mielikuvitus mikäli heidän omiin lemmenjuttuihinsa tulee, niin en mene takuuseen kaikkien kohtien todenperäisyydestä. Mutta todeksi hän juttunsa vakuutti. Hän kääräsi hyppysellisen tupakkia silkkipaperiin, lieritti siitä itselleen paperossin — sekin oli hänen vanhanpojan tapojaan — ja sytytti sen. Ja näin hän kertoi:

* * * * *

Enhän voinut ensiksi sitä itsekään käsittää enkä uskoa, vaan se kävi lopulta niin silmännähtäväksi, ettei siinä ollut epäilyksen sijaa.

Olin poikanen, hullunen vielä, ensi vuosia ylioppilaana Helsingissä. Satuain asumaan muutaman lukukauden erään ruokarouvan luona, jonka hoidossa myöskin asui pari naista, toinen nuori ja kaunis, toinen vanhanpuoleinen ja rumanlainen. Minä taisin olla tulen arka vielä siihen aikaan, koska jo alussa lukukautta pahanlaisesti pikeysin tuohon nuorempaan. No, hän oli sen arvoinenkin, oli viehkeä, ilonen impi, punaset posket, nauravat silmät ja sellainen valkoinen, rakastettava letintynkä niskassa. Hän oli, niinkuin runoilija sanoisi, poimustaan kehittymäisillään oleva kukkanen, joka ei vielä ollut saanut nähdä päivän paistavan täyteen kukoistukseensa, vaan oli ainoastaan tuntenut sen lämmön ja aavistanut sen kirkkauden. Mutta hyvä halu sillä näytti olevan puhkeamaan.

Niin, minä pikeysin. Ei se nyt niin varsin vaarallista sentään ollut, pientä silmäpeliä aluksi ja siitä kehittyntä hienoista kuherrusta, eikä sitä oltu sen kummemmaksi ajateltukaan. Ja tyttöäkin se leikki näytti huvittavan, hän tuli usein ikkunapieleen luokseni tarinoimaan ja uskoi mulle pikku salaisuuksiaan; käytiin joskus yhdessä syömässä namusia ja kun sattui nimipäivä, niin annettiin kukkanen toisilleen. Itsekseen sitä taisi vähän haaveksia rakkaudestakin, vaan siitä ei puhuttu koskaan mitään.

Mutta jo alussa huomasin, että tämä varsin vaaraton kuherrus oli tuolle vanhemmalle asuintoverille hyvin vastenmielistä. Luulin ensiksi hänen käsittävän käskemättömäksi velvollisuudekseen pitää silmällä tuota nuorta, ymmärtämätöntä tyttölasta ja hänen tarkan huolenpitonsa johtuvan siitä. Vaan sellainen varovaisuus oli tuiki tarpeetonta ja pian huomasinkin, ettei se huolenpito siitä johtunut. Siinä hänen vaalimisessaan oli paljoa enemmän kuin pelkkää huolenpitoa ja ystävärakkautta, huomasin siinä jo kohta jonkunlaista intohimoa ja ylenpalttista hellyyttä, joka minua toisinaan suorastaan hermostutti ja iletti. Selitin sen silloin omalla tavallani: Hänellä oli, tuolla kolmekymmenvuotisella, naimattomalla naisella, tarve tuhlata jollekin elävälle olenolle vuosien kuluessa säästynyttä ja käyttämättä jäänyttä naisellista hellyyttään ja lämpöään, ja hän oli nyt paremman puutteessa valinnut tuhlaavaisuutensa esineeksi tuon nuoren tytön, joka oli sattumalta joutunut hänen asuntotoverikseen.

Se oli varsin järkevä selitys, eikö niin? Mutta ei sekään riittänyt. Miksi herran nimessä hän sitten vihasi *minua*, jos minä, kun nyt kerran olin polttanut siipeni, kaikessa kainoudessani haeskelin tytön seuraa, ja minkä tähden hän niin intohimoisesti kadehti minua siksi, että silloin tällöin sain osakseni jonkun pienen suosionosoituksen? Eihän meidän tunteemme voineet olla samaa laatua, tuohan oli vallon hullua.

Mutta niin se kumminkin oli. Hän kadehti jokaista pienintä ystävyuden merkkiä, joka tuli minun osakseni ja koetti tuskallisella tarkkuudella varoa meitä pääsemästä hetkeksikään kahdenkesken pakinoimaan. Hän epäili meidän pienimpiä liikkeitä, silmäniskuja ja peitettyjä sanoja, ja jos me joskus ruokapöydässä naurahdimme, niin hän suuttui, ellei syytä hänelle heti selvitetty. Jokaisesta hymystä, jokaisesta sanasta, jonka tyttö mulle soi, vaati hän kohta itselleen kymmenkertaisen korvauksen.

Niin, hän oli lyhyesti sanoen mustasukkainen. Jopa niin kauhean mustasukkainen, etten moista ole eläissani nähnyt enkä kuullut. Hän vahtaili ja varoi tyttöä aamusta iltaan niinkuin äärettömän epäluuloinen, kitsas ja mustankipeä sulhanen morsiantaan, jota hänen on syytä hieman epäillä ja varoskella. Niin, vieläkin enemmän: hän vakoili ja tarkkaili tuskallisella kiihkolla tytön koko käytöstä, hänen vähimpiä sanojaan ja liikkeitään, aivan niinkuin elinvoimansa menettänyt, mutta siksi juuri niin vihoitteleva aviomies vaalii nuorta, kaunista, elämänhaluista vaimoaan, jota hän — tietäen syyt ja tuntien taipumukset — alinomaa ja herkeämättä epäilee uskottomuudesta.

Tuo viimeinen vertaus minusta onkin onnistunein, se johtui jo silloin mieleeni.

Ja kaiken vakoilemisen ohessa hän lakkaamatta hyväili, teivi ja suuteli tyttöä. He olivat muka niin äärettömän rakkaat ystävät, heitä ei mikään maailmassa voinut erottaa. Minä tiesin, että tuo nyt oli varsin yksipuolista ja liekö tiennyt hänkin. Mutta sitä kiihkeämmin hän mairitteli tyttöä kyyhkykseen ja käpykseen, kietoi myötään käsivarsiaan tuon solakan vartalon ympäri, suuteli kuin minun kiusakseni noita vereviä poskia ja leikki sen letintyngän kanssa, jonka kanssa minun olisi tehnyt mieli leikkiä. Niin, pitelipä läheltä, etten minäkin jo käynyt häneen mustasukkaiseksi. Se on naurettavaa ja oli minusta niin silloinkin. Olihan hänellä naisena oikeus tuollaisiin hellyyden osoituksiin. Vaan minustapa näyttikin, kuin häntä olisi se juuri harmittanut, että hänellä oli ainoastaan naisena siihen oikeus.

Kuten luonnollista hänen epäluuloisuuteensa nähden, lasi hän hyvin harvoin tyttöä silmistään. Hänen retkistään, tuloistaan ja menoistaan piti hän hyvin tarkkaa lukua ja vaati tiliä vähimmistään viipymisistä. Tyttö ei tosin tuosta paljoa välittänyt, hän meni milloin ja mihin tahtoi. Vaan silloinkin seurasi häntä salaisesti vakoileva silmä.

Sattui joskus, että me tytön kanssa yhdyimme eteisessä, kun meillä molemmilla osui samoihin aikoihin olemaan kaupungille lähtö — no, enhän tahdo väittää, ettei tuo olisi joskus sattunut tahallaankin. Vaan jo ehätti silloin aina vartijakin siihen, riensi vaikka kuumimmasta kiireestään estämään meidän yhdessä lähtöä; hänelle tuli silloin myös asiaa ulos ... odota käpyseni, hätäili hän, joudun tuossa tuokiossa...

Ja hän saattoi tytön perille asti, minne tämän oli mentävä.

Väliin tulin minä kaupungilta ja satuin kävelemään — taikka kävelin joskus sattumattakin — sitä katua, josta tytön tiesin tulevan juuri niihin aikoihin. Mutta mikäs hitto, siellä kävelee jo vahti edelläni odottamassa, — tuo pisti suorastaan vihaksi — ja minä sain jatkaa yksin matkaani hänen vahingonilosta kiiluvain katseidensa seuraamana.

Toisinaan, vaikka merkillisen harvoin, oli tuon vanhemman immenkin oltava kaupungilla. Silloin oli hän päiväkauden levoton pelätessään meidän kahden kotiin jäävän. Hän tiedusteli multa jo aamusella niinkuin ohimennen, oliko mulla illalla mihinkään menoa. Jos ei ollut — ja minä tuhmuedessani sen ilmoitin — niin jo hommasi hän vaikka mistä tytölle jonkun seuratoveriksi siksi aikaa taikka ellei saanut, kätti ja vei hän hänet mukanaan. Hän saattoi niissä hommissa kuluttaa hyvinkin paljo vaivaa ja osottaa aivan harvinaista kekseliäisyyttä.

Mutta kerran minä hänet petkutin — taikka me petkutimme. Lehteä lukiessani aamulla tulin maininneeksi, että illalla on tärkeä ylioppilaskokous, johon minun on mentävä, — niin oli ajjekin. Mutta päivällispöydässä ilmaisee tyttö, — se nuorempi, — että »ystävätär» myöskin on oleva illalla poissa, — se tuli muun keskustelun joukossa aivan kuin ohimennen. En ollut sitä huomaavinanikaan, vaan ajattelin itsekseni, että »aha!» Menin kuin meninkin illalla ulos, mutta ylioppilaskokoukseen en mennyt, kävin ostamassa pussillisen makeisia ja tunnin perästä tulin takasin.

Hän oli poissa. Tyttö tuli jo eteisessä vastaani naureskellen ja kertoi, että hän oli kyllä aavistanut viekkauteni. Ja me oltiin iloisella tuulella, — paljoko siihen siinä iässä tarvitaan? — istuttiin salissa ja juteltiin vallattomasti kaikenmoisista asioista, syötiin namusia ja pistettiin sekaan pilkkaa petkutetusta vartijasta. Sen merkillisemmistä seikoista ei ollut kysymystä, ei tunteista eikä rakkaudesta, mutta kielletty hedelmä maistui hyvältä ja meillä oli mahdottoman hauska. Koko veitikka se tyttö olikin, matki ja ivasi tuota »rakasta ystäväänsä», enkä ollut minäkään huonompi.

Silloin ovi aukiaa ja siinä on vartija. Hän oli nähtävästi aavistanut pahaa ja juosta tohottanut kiireen kautta kotiin, koska tuli aivan lämpimissään ja läähättäen. Eteisessä hän jo näki päällystakkini, keksi petkutuksen ja hyökkäsi silmät kiiluvina sisälle.

— Teillä näkyy olevan hyvin tärkeä kokous, eikä aivan ikäväkään, läähätti hän tullessaan ja heittäytyessään tytön syyliin ikäänkuin temmataakseen hänet takasin, jos vielä aikaa olisi.

— Ei ikäväkään, syötiin tässä vähän makeisia, ilkamoitsin minä vastaan.

— Niin, minä näen...

Ääni oli terävä ja ilkeä, silmät paloivat ja liikkeet olivat kiihkeät ja tuittuiset. Hän kiersi käsivartensa moneen kertaan tytön vyötäreille, painoi hänen päänsä kasvojaan vastaan ja näytti ikäänkuin intohimoisesti vaativan hyvitystä menetetyistä tappiostaan. Minuun hän ei katsonutkaan.

— Mitä te olette tehneet, onko sulla ollut hauska, vastaa, onko? uteli hän tytöltä lakkaamatta.

— Olihan meillä hauska, juteltiin ja naurettiin, vastasi tyttö.

— Niin, tietysti minun poissaollessani. Sinä häijy tyttö! Vaan nyt en sinua enää jätäkkään, en hetkeksikään, en kaiken edestä maailmassa.

Hän piti lupauksensa, vartioitsi aarrettaan kahta ankarammin. No, ainahan nuoret rakastavaiset keinoja löytäisivät toisiaan tavatakseen, vaan meillä ei ollut siihen niin kovaa tarvetta. Se meidän väli oli aivan lapsellista leikintekoa, emmekä sitä koskaan muuksi ajatelleetkaan. Suututimme vartijan vielä muutaman kerran ja sille nauroimme, muuta emme tahtoneetkaan.

Ja siihen se lukukausi loppuikin. Tytölle tuli pois-lähdön aika ja samoihin aikoihin sitä minunkin piti lähteä. Vielä viimeisen koiruuden minä kumminkin tein vartijalle. Vasta samana aamuna, kun tytön piti matkustaa, ilmoitin minä lähteväni samassa junassa. Ja niin lähdin. Sitä kiukkua, minkä tuo tempu herätti vartijassa! Hän olisi varmaan aivan asiatta lähtenyt kolmanneksi ajelemaan Suomen rautateitä, jos se mitenkään olisi käynyt päinsä. Vaan hän ei voinut lähteä. Ja se häntä kaivelti, kiukutti niin, että kuulin kuinka hampaat narskuivat.

Hän oli junalla saattamassa. Vielä viimeisiin asti käytti hän tilaisuutta hyväilläkseen ja teiviäkseen tyttöä, jotta se oikein herätti huomiota. Vaan kun juna teki lähtöä ja me seistiin vierekkäin vaununportailta ja hän jäi sillalle seisomaan, silloin heitti hän minuun katseen, niin täyden katkeruutta ja vihaa ja liekitsevää kostonhimoa, että se tuskallisena muistona minussa aina säilyy. Siinä katseessa oli uhkausta ja kirousta, — ikäänkuin minä väkisin olisin riistänyt häneltä aarteen kourista.

Meille se matka ei kumminkaan ollut ensinkään merkillinen. Riihimäelle ajettiin yhdessä ja siinä heitettiin jäähyväiset, lämpöset jäähyväiset, niinkuin ystävät ainakin, mutta ei sen tulisempia. Taittiin sopia, että ollaan ystävät jos vastakin tavataan, — vaan sen koommin ei ole tavattu. Hän ajoi kotiinsa Lounais-Suomeen, minä Karjalaan, siinä se.

Vaan sellaista merkillistä kilpailijaa, taikka, jos se olisi ollut mahdollista, kilpakosijaa en ole sittemmin nähnyt enkä kuullut moisesta puhuttavankaan. Onko teistä kukaan?

* * * * *

Hiukan epäillen kuuntelimme me tätä juttua, vainusimme, että nyt taas vanhapoika valehtelee muinaisia lemmenvoittojaan. Vaan hän vakuutti, että oli totta joka sana. Yksi seuran naisista — se oli suuri veitikka — kysäsi silloin äkkiä:

— Vaan ettekö koskaan tulleet ajatelleeksi, että tuo vanha vartija olisi itse voinut olla teihin mielistynyt ja oli mustankipeä siitä syystä, että te mielistelitte toista hänestä välittämättä.

Seura remahti nauramaan, vaan kertoja vastasi tyyneesti:

— Teette mulle suuren kunnian, neitiseni. Vaan totta puhuakseni ajattelin joskus sitäkin, — olinhan silloin poikanen, hullunen vielä. Mutta siinä ei ollut syytä. Ensin kohteli hän minua suurella välinpitämättömyydellä, sitten vihalla, muuta merkkiä ei ilmennyt. Hän oli minulle mustasukkainen, siinä kaikki. Keksikää parempi vaikutin te, joka sukupuolenne paremmin tunnette.

Vaan ei kukaan keksinyt ja me jäimme kaikki ihmettelemään vanhanpojan merkillistä kilpakosijaa, joka lie hänelle itselleen vielä tänäänkin arvoitus.

1895.

KAKSI SUURTA HARRIA.

Monta kertaa olen vaipunut syvämielisiin tarkasteluihin miettiessäni, mikähän mahtoi olla syynä siihen, että Aholan vaari aina sai paremmin kaloja kuin Paavolan. Heillä oli molemmilla samanlaiset onkimakojeet, solakka vapa, musta siima ja pieni väkäonki, joka viekkaana lymyili harmajan, höyhenistä nidotun perhosen suojassa. Kalapaikat olivat myöskin samat, rinnakkain he enimmäkseen istuivat

onkien rantakivellä lepikkotörmän alla virran partaalla taikka siirtyivät verkalleen pitkin rantaa kosteikosta kosteikkoon. Molemmat olivat yhtä huolelliset perhojaan tarkkaamaan, yhtä tyyneesti ja taitavasti nykäsivät he siiman ylös aina kun harri perhoa haukkasi. Ja sittenkin, — Ahola sai aina paremmin kaloja kuin Paavola, milloin enemmän, milloin vähemmän, aina oli hänen konttinsa kumminkin vähä täyteläämpi kuin vierustoverin.

Onko onni todellakin noin johdonmukaisesti puolueellinen ja kiero?

Usein he itsekin siitä keskenään keskustelivat, tutkivat asiata puolelta jos toiseltakin ja ottivat kaikki mahdollisuudet punnitakseen. Ahola laskei usein Paavolan istumaan omalle kivelleen, näytti pienempiä yksityisseikkoja myöten, miten hän puhdisti ongen ja tasoitti perhon, miten hän sylkäsikin siihen veteen viskatessaan ja miten hän sitten tasasesti ja verkalleen vei vapaa vastavirtaan ja nopeasti nykäsi ylös, kun harrin poika tuli perhoa tapailemaan. Paavola teki sen aivan yhtä taitavasti, vaan hän katsoi sittenkin tarkasti toverinsa kaikkia temppuja ja matki hänen pienimpiäkin liikkeitään. Ei auttanut. Sillaikaa kun hän sai yhden kalan, oli Ahola tavallisesti nykässyt kaksi.

— Sinä repäset ehkä liian rutosti, kosk'ei ne sinulla nouse, arveli Ahola toisinaan, ja Paavola rupesi heti vielä tasasemmin vetämään.

— Eipä tuo auta vaikka verkemminkin nostaisi, — mikä hänessä kiikastanee.

— No se somaa on, nousevat nuo mulla. Ethän vain pitäne väkää liiaksi näkyvissä, sitten ne sinua vain hännäivät.

Ei ollut Paavola sitäkään virhettä tehnyt, kyllähän hän jo ne temput tiesi. Totta tuo vain niin sattunee, että ne menevät Aholan onkeon, arveli hän, ja viskasi siimensa uudelleen veteen niin maltillisesti kuin ainakin, vaikka se hänelle toisinaan mieli melkein vihaksi pistelemään. Eli ei juuri vihaksikaan, samahan se oikeastaan oli, saipa noita kynsihaukoja nyt useamman eli harvemman. Eihän noita elätteeksi asti tuossa ongittukaan. Vaan hiukan se sentään ikäänkuin äimäsi sydäntä, kun toinen niitä lappoi sieltä juurikuin omiaan ja hän ei saanut kuin jonkun ihmeeksi.

Mutta välittävän hän ei siitä näyttänyt ollenkaan, istui vain rauhallisesti taikka siirtyi vesikiveltä toiselle ehtimiseen tarinoiden, ikäänkuin ei olisi huomannutkaan omaa huonompaa onneaan.

Entisistä ajoistaan he tavallisesti tarinoivat, siitä, miten he ennen poikasina ja nuorina miehinä olivat kaloja pyytäneet ja kuinka niitä silloin oli lähtenyt toisella tavalla. Muistelivat niitä senaikuisia pikkuhuolia ja riitoja, miten he olivat tapelleetkin äkäsesti vähäpätöisimmistä seikoista ja sitten taas sopineet. Ja siinä he kertoivat toiseen ja kolmanteen kertaan samat jutut, joita jo kumpanenkin tunsivat yhtä hyvästi; jos toinen kertoi jonkun uuden jutun, ennen muistettuja kummempaan, niin toinen heti arvasi, että nyt se valehtelee, miksi se ei olisi sitä ennen kertonut. Mutta ei puhunut mitään, kuunteli vain tarkasti, siirteli vapaansa ja tarkkasi perhoaan.

He olivat syntyjään saman kylän lapsia, vaikka olivat maailmaa eri suunnilla ja eri oloissa eläneet ja nyt vasta vanhoilla päivillä taas sattumalta yhteen yhtyneet. Ahola oli kaupungeissa elänyt mestarina ja saksana ja vaeltanut herrana ja narrina maita ja mantereita. Paavola taas oli kotivirran rannalla ikänsä maatöissä myyräillyt. Raihnaisia ikäloppuja olivat he jo molemmat, kun taas naapureiksi joutuivat, toinen vähä säästöjään lopettamaan, toinen syytingillä elämään; eivät enää töihin pystyneet, eipä paljo liikkeellekään lähtemään. Sen verran vain, että kesän kauniimmalla ajalla usein aamusin aikusin, kun uni karttoi silmää ja lämmin suvi-ilma houkutteli luonnon helmaan, vapa kädessä kuukkailivat harreja onkimaan kosken alle, josta aina toisinaan toivat aamukeiton kotiväelle.

Sitä olivat tehneet jo puolen kesää. Kun päivä paraiksi ehti törmän takaa nousta leppäin latvoja kultaamaan, köpitti toinen vaari pellon pientareta pitkin virran partaalle, jossa pyörteiden päällä vielä yösumua liehui; ja tuskin oli hän siinä saanut siimensa kastelluksi, kun jo toinen pensaikkojen välitse rantapolkua myöten siihen saapui. Niin istuttiin sitten vierekkäin monta tuntia kenenkään häiritsemättä ja aika kului hupasesti.

Mutta Paavola ei saanut kaloja hetikään sen vertaa kuin Ahola ja syytä siihen hän ei voinut käsittää. Alusta kesää hän ei sitä paljon huomannutkaan, ihmetteli vain toisinaan, laskei siitä väliin leikkiä ja arveli ylipäätään, että sattuma tuon mahtanee vaikuttaa. Vaan kun kesä kului ja se sama ihme joka päivä uudistui ja kotiväkikin jo rupesi tuota hänen huonommuuttaan nauraa virnistelemään, silloin rupesi hänkin asiata todemmalta ajattelemaan. Eihän tämä enää voi olla mikään sattuma, päätteli Paavola, sattuisihan se sitten joskus, että hänkin saisi useamman kalan. Joku syy tähän täytyy olla, mikä tahansa. Mutta mikä? Paavola tarkkasi vielä huolellisemmin kaikki kumppalinsa konstit, viskasi usein siimensa aivan Aholan eteen, vaihtoi toisinaan varkain onkiakin — ei auttanut.

— Mutta merkillinen sattuma tämä on, ett'eivät harrit huoli sinun perhostasi niinkuin minun, ihmetteli Aholakin joskus juttujensa sekaan.

— Sattumakohan tuo sitten lienee. Mutta olkoon mikä lie, välipä näistä tuikkiaisista.

— Välipä kyllä, vaan kun se on minusta niin kumma.

— Elä huoli enää kummastellakaan.

Paavolaa melkein suututti, kun toinen sen vielä otti puheeksi. Hän oli jo ruvennut sydämessään epäilemään, että sillä mahtaa olla joku oma temppunsa ... mikä sen tietää tuommoisen maailmankiertäjän, mitä metkuja se on siellä oppinut ... ja eipähän se niitä toiselle neuvone! Paavola oli toisinaan keksivinänsä kumppalissaan kaikenmoisia salaisia kujeita, vaan kun hän ajatteli tarkemmin, täytyi hänen myöntää, ettei ne sen kummempia kujeita olleetkaan, hänen oma mielikuvituksensa oli vain pikku seikasta punonut suuren juonen. — Ei se voi olla muu kuin yksinkertainen sattumus, siihen loppupäätökseen hän aina tuli. Huomenna saan minä ehkä saman verran kaloja kuin hän ja toisena päivänä jo kenties enemmän, — eihän tässä harrin onginnassa mitkään taikatempot voi auttaa.

Vaan huomina päivä tuli ja taas sama juttu. Vaikka Paavola koettikin pysyä rauhallisena ja välinpitämättömänä, huomasi hän itsekkin, kuinka hän kävi kätysämmäksi joka aamu. Ensi tunnin hän onki tyyneesti ja tarinoi hilpeänä, vaan ei voinut olla tarkoin laskematta montako kalaa kumpanenkin sai. Aholalla oli pian muutamia kaloja enemmän ja silloin hän kävi levottomaksi. Hän siirtyi etemmäs toveristaan, onki kosteikoista itse kosken korvista taikka sousti joskus venheellä suvannolta virran alle, laski siellä kiviriipan pohjaan ja onki yksin. Vaan sekin oli ikävätä ja sinnekin hän näki, miten toinen tavallisilta rantakiviltä viskeli törmälle kalan toisensa perästä. Ne kimaltelivat hänestä niin ilkeästi päiväpaisteessa, — pisti vieläkin enemmän vihaksi.

— Mikä hitto sen on loihtinut, kiroili hän siellä itsekseen. Sillä täytyy sittenkin olla joku juoni, — onkinhan se niin pirullisen näköinen, aina kun huomaa, että minä kiukustun. Se heittiö nauttii siitä sydämessään, nauraa virnisteleä itsekseen ikäänkuin kutittaakseen, että minua kaivelee...

Paavola sousti takasin, ei ollut tietäkseenkään pettymisestään, kertoi vain aivan maltillisella äänellä, että ei syönyt sielläkään paremmin.

— Ja minulla se syöpi tässäkin ihan iltikseen. Lienet sinä maannut kätesi huonoksi, koska ei ota.

Vaikka Ahola sen virkkoi aivan ystävällisesti ja leikillisesti, kävi se kumminkin Paavolaa sapelle ja hän sähähti heti vastaan kätysellä äänellä:

— Maannut kätesi — ei sitä ole makuutettu sen pahemmin kuin sinunkaan, vaikei sitä olekaan opetettu kaiken maailman metkuihin eikä konsteihin.

Ahola katsoi kummissaan kumppaliaan, naurahti sitten ja virkkoi:

— Ethän toki leikistä suuttune.

— Kukapa tässä nyt suuttunee, mutta illettää tuo jo, kun siinä myötää vatkutat...

Päivemmällä, kun Paavola ennen oli kotona muistellut, että hän aamulla kalarannassa oli vähällä ollut kiivastua ystävänsä paremmasta onnesta, oli hän sille lapsellisuudelleen itsekkin nauranut. Mutta kun viikkoja meni ja kuukausia, rupesi hän jo päivälläkin mielessään hautomaan tuota omituista seikkaa. Sattumus voipi toisinaan olla hyvinkin oikullinen, voipi kauvankin kiusata ja kauvankin suosia, olihan hän sen kokenut elämänsä taipaleella. Mutta aina sen sentään sattumukseksi huomaa, ellei muassa ole muita syitä. Hänessä iti epäilyksen siemen, hän vakoili, hän väijyi, hän koetti salaa kietoa Aholaa. Ja vaikka hänelle järki selvästi todisti, että toisella ei voinut olla mitään pahoja elkeitä, niin hän kumminkin rupesi toveriaan vähitellen salaisesti vihaamaan. Hänestä tuntui siltä, kuin tämä olisi häntä vainonnut. Olihan se ehkä viaton siihen, että hänelle sattui parempi kala onni, mutta juuri tuo viattomuuspa se Paavolaa harmittikin ja kaiveli.

Nyt kulki Paavola jo ja mielti tuota yöt ja päivät, epäili ja vainusi, ja kävi siitä koko elämänsä tyytymättömäksi ja sairaaksi. Hän saattoi noissa hiljaisissa mietteissään ärsyttää mielensä niin kiihkeäksi, että hän kähisi. Aih! kuinka hän toisinaan vihasi tuota salakavalaa miestä!

Jo monesti oli Paavola tuuminut heittää koko kalastuksen pois, vaan ei malttanut eikä voinut. Ja eräänä päivänä päätti hän vielä koettaa viimeistä keinoa.

Hän kävi metsästä valitsemassa itselleen uuden vavan, hoikkasen, notkean pihlajan. Punoi uuden siiman, hienon mutta lujan ja kauppiamiehen varastoista hän valitsi itselleen terävimmän, näpeimmän ongen, jossa peräsinkin oli melkein näkymätön, ja siihen hän itse mitä taitavimmin satoi uuden perhon. Ja uusilla kojeillaan kuupitti hän seuraavana aamuna onkirantaan ja tervehti melkein voitonriemulla Aholaa, joka siellä jo uitti lankaa, vaikei vielä ollut yhtään kalaa saanut.

Paavola viskasi perhonsa virtaan ja tempasi paikalla harrin törmälle. Ja minuutin perästä jo toisen. Ahola ei ollut vielä saanut yhtään, — Paavola oli jo varmana, että onnen pyörä vihdoinkin oli käännähtänyt. Mutta samassa veti Aholakin täplikkeen tonkosen rannalle, samassa harrinkin ja toisen. Sai Paavolakin kyllä sekaan jonkun tuikkisen, mutta Ahola oli siltä pian voitommalla ja Paavolan mieli oli kohta taas niin ärtynyt, että hänen oli vaikea pysyä paikoillaan. Vaan hän puri hammasta ja uitti kiukkuisena perhoaan.

Niin olivat he seisoneet siinä rinnatusten jo hyvän hetken, kun Ahola taas rupesi ajan ratoksi kertomaan jotakin vanhaa tapausta, jonka hän jo ennenkin oli tarinoinut.

— Näinikäänhän me oltiin tässä kosken rannalla poikasina pahasina kerran ongella, kun tuosta lepikosta rupesi kuulumaan rapsetta...

— Sen sinä olet kertonut jo sata kertaa, keskeytti Paavola äkäsellä äänellä.

— Ompa tainnut jo tulla kerrotuksikin...

Ahola vaikenä osaksi häpeissään, osaksi kummissaan. Olihan niitä ennen samoja juttuja kerrottu useampaankin kertaan ja täydestä olivat menneet. Mikä sen nyt tympäsi? Vaan olkoon.

Ja taas ongittiin ääneti hetkinen.

Yhtäkkiä loiskahti vesi virrassa ja Aholan perhonen painahtui tuossa tuokiossa umpeen. Hän sai kiskoa ja uitella kotvan aikaa, ennenkuin sai väännetyksi parinnaulaisen harrinvonkareen törmälle. Paavola katseli sitä nurkkasilmällä, ei ollut näkevinäänkään, vaan kade kaiveli mieltä; miksei tuokaan saattanut hänen onkeensa tarttua? Vaan hetken kuluttua puljahti hänenkin perhonsa umpeen, siima singahti suoraksi ja kun hän kohotti sitä vedestä, näkyi vielä suurempi harri langan päässä jarruttavan. Hän uitteli sitä niinkuin Aholakin hetkisen varovasti edestakaisin ja koetti sitten sievästi nykästä rannalle. Vaan juuri vesirajassa potkasta läimäytti harri pyrstöllään, irtausi ongesta ja luikahti syvyyteen.

— Katoppas ruojaa, kun repäsi ikeneensä ja meni, virkkoi Ahola, vaan Paavola ei puhunut mitään, viskasi vain siimansa veteen ja onki päätään kääntämättä. Hän oli kasvoiltaan tyynti, vaan sisässä kuohui sappi ja yritti myötään pulpahtamaan esiin.

Kului hetkinen. Toverin synkkä äänettömyys tuntui Aholasta vähän rasittavalta ja taas rupesi hän verkalleen kertomaan muuatta juttua, tällä kertaa uutta.

— Vetämistä näkyi olevan tuossa sinun harrissasi. Vaan kerran mulla oli vielä kummempi otus siiman päässä. Seisoin näinikään ja ongin, niin jo perhoseni nielasi lohi, toista kyynärää...

— Sen sinä valehtelet, etpähän ole sitä ennen muistanut.

— Ka, ka...

Ahola ei tiennyt mitä vastata. Hän tyhmistyi kokonaan ja vaikenä. Tuollainen näykkimishalu pisti hänelle vihaksi, otsa rypistyi ja leuka rupesi väkättämään. Vasta hetken kuluttua sai hän vastanneeksi:

— Katsoppas miestä, sydämmellesikö kävi, kun sinulta harri pääsi ja multa ei päässytäkään?

Paavola käänsi päänsä kohti; katkerinta vihaa liekitsi hänen syvälle painuneista silmistään ja kalman harmaista kasvoistaan. Hän koetti sopertaa jotain sanaa suustaan, vaan se ei lähtenyt, leuvat olivat kuin kankeiksi hyytyneet. Hurjasti silmäili hän ympärilleen. Siinä kivennykyrällä oli Aholan aukinainen kalakontti, jossa tuo suuri harri vielä potkiskeli. Raivostuneena oikasi hän jalkansa ja potkasta säväytti kontin kivelä koskeen.

Sitä tehdessään katsoi hän niin tulisen äkäsesti toveriaan silmiin, että tältä ensiksi pääsi nauru. Vaan Paavola rämäytti myöskin naurun, ilkeän, pirullisen naurun, joka ikäänkuin vihiasi Aholaa. Hän suuttui. Katsellessaan konttiaan, joka suu alaspäin kelluili virrassa, mustenivat hänen kasvonsa vähitellen ja rinta rupesi läähättämään. Hän katseli kaloja, jotka valkonen vatsa päältäpäin lipuivat virrassa; mutta se suuri harri, jonka hän viimeiseksi oli saanut, virkosi vähitellen vedessä, pärskäytti pari kertaa pyrstöllään, kääntyi uima-asentoon, pyörähti kerran oikealle, suikahti vasemmalle ja katosi sitten syvyyteen.

Se meni, ja Aholaa tuo kaikki pisteli ilkeimmilleen. Hän syöksähti kivelään esiin ja tarttui ilkkuvaa Paavolaa rinnukseen.

— Hae tänne sekä kontti että kalat, kuuletko sinä, hae tänne se minun suuri harrini... Vai tässä sinä äkäpussi rupeat sappeasi purkamaan ... mutta noukit ... noukit silmäänikin sinä sieltä joka kalan, sinä

viholainen, sinä, sinä...

Hän tärisytti Paavolaa ankarasti rinnasta ja retuutti hänet paadelta alas veteen. Tämä hoippuili siinä verestävin silmin, vihan vaahto tursusi suusta ja suonenedontapaisesti tarraili hän toveriaan takin kaulustasta kiinni. He rytyyttivät toisiaan edestakasin, molemmat seisoivat pohkeita myöten virrassa liukkailla vesikivillä. Paavolalta luiskahti hattu päästä ja virta lähti sitä viemään ja Aholan onkivapa heilahti siinä rytäkässä kiveltä alas ja lähti solumaan selälle päin. Mutta he eivät nähneet mitään, eivät kuulleet, hurjasti vain kamppailivat, päät tutisi ja vanhat jäsenet vapisivat. Puhe ei lähtenyt kummaltakaan, kiukkuinen soraääni vain vähäväliä kähisi heidän kurkuistaan:

— — se suuri harrini...

— — sinä maailman veijari...

Henki läähätti vaivaloisesti molemmilla ja vanhat voimat raukesivat. Eivät jaksaneet he enää toisiaan heilutella, pitelivät vain vielä kotvan aikaa kankeilla käsillään toisiaan vaatteista kiinni. Sitten kädetkin jo hervattivat alas ja perin uupuneina lähtivät vanhukset hoiperrellen kömpimään kuivalle maalle, jossa voimattomina retkahtivat istumaan sylen päähän toisistaan ja tuijottivat siitä tylsästi eteensä. Suonet tykyttivät valtavasti, henki korisi kurkussa, silmiä mustenti ja korvat soivat.

Sanaakaan he eivät puhuneet toisilleen, istuivat vain ja miettivät. Noin he olivat poikasina ennen monastikin tapelleet, nyt ei enää kyennyt. Nyt piti hillitä mieli, hillitä, hillitä...

Hetkisen hengähdettyään lähtivät molemmat, kääntämättä kasvojaan toistensa puoleen, nousemaan törmää ylöspäin, toinen pellon piennarta myöten, toinen lepikön läpi rantapolkua pitkin. Vaattet märkinä, harmajat hapset hajallaan ja vapisevin polvin taivalsivat he verkalleen taloihinsa, taakseen kertaakaan katsomatta.

1893.

MYRSKY MERELLÄ.

Oikeastaan se ei ollut myrsky, eikä se ollut merelläkään, olihan vain tavallista ankarampi jumalanilma, tuuli melkein semmoinen kuin voi olla Saimaan saaririkkailla sisävesillä. Mutta paikkaan ja aikaan nähden — elokuu oli kauniimmillaan — oli ilma meistä matkustajista ihan komeimmillaan, tarpeeksi suurenmoinen ja aivan tarpeeksi vaarallinen.

Don Juan oli laivan nimi ja on vieläkin; nimi ei muuten miestä pilaa eikä paranna — eikä laivaakaan, mutta onko tämä pieni ja syrjäinen, joskin näppärä ja siisti (voisi sanoa koketti), höyryvene syystä vai syyttäkö saanut tuon historiallisen naisuroon nimen, sitä en tiedä. Ainakin on tuosta nimestä yksi hyöty, kun laivan kannella joutuu pakinoihin outojen naisten kanssa: nimestä saa heti luonnollisen ja yleisen keskusteluaineen, josta sitten sopii haarautumalla, rajoittumalla ja syventymällä johtaa itsensä ja matkatoverinsa mille aloille miellyttää.

Illalla ja yöllä olivat matkustajat vähin erin Kesälahden laiturissa keräytyneet Don Juaniin ja vetäytyneet makuulle mikä millekin salongin ja hytin sohvalle, ja aivan outo seurakunta oli se, joka aamulla Punkaharjun kohdalla nousi kannelle karkottamaan viileässä tuulessa unta silmännurkista. Keskipisteenä siinä näytti olevan eräs lihavanlätä, kookas rouvasihminen, keski-ikäinen ja sangen arvokkaan näköinen, nenällä luopuitteiset rillit ja kasvoilla vielä jotenkin tuoreennäköinen verevyys. Semmoinen, jota kaikkien täytyy huomaavaisuudella ja kunnioituksella kohdella ja joka vielä voisi miehenkin saada, jos vain tahtoisi. Sillä hän oli, kuten kohta pakinoista kuultiin, leski, korkeanlaisen virkamiehen leski, ja oli tottunut tarkastelevin silmin ja punnituin sanoin arvostelemaan kaikkia, joiden kanssa joutui tekemisiin, ja pitämään jonkunverran huolta itseksustakin, tutummasta ja oudommasta.

Hän oli nytkin anastanut jonkunlaisen hallitsevan aseman Don Juan'in kannella ja lähimpinä alamaisina oli hänellä kaksi rouvasihmistä, samanikuista, mutta paljo vanhemman ja arvottoman näköistä, vailla kaikkea itsenäisyyttä ja hallitsemishalua. Näiden keskellä istui kolmetoistavuotias kalpeakasvoinen ja rimpulajäseninen tyttö, käärittynä kolmeen vilttiin ja useampaan muuhun vaippaan, suurempaan ja pienempään, paitsi tietysti mitä oli niiden alla ja vielä niidenkin alla; nähtävästi hallitsijattaren ihan yksityinen omaisuus. Eräs heikkohermoinen, huolestuneen näköinen virkamies, joka vei kouluun vielä heikkohermoisemman ja huolestuneemman näköistä poikaansa, oli jo joutunut uskolliseksi alamaiseksi, toinen, lihava ja kaljupäinen, joka juuri oli joutumaisillaan, taisteli kohteliaassa

keskustelussa turhaan poikamiehen vapautensa puolesta.

Syrjemmällä muista seiso laivan perimmässä kolkassa käsipuihin nojaten yhteen kokoon puristautuneena kolme nuorta tyttöä, ujoa ja arkaa maalaistyttöä, joista ainakin pari näytti ensi kertaa olevan näin kaukana kotinurkista yksin maailmalla. He koettivat kaikki kolme kääriytyä yhden vaipan alle, ja siellä tuntui vuoroin olevan vallalla hilpein nauru, vuoroin surumielisin miettiväisyys. Muuan ylioppilas, unisennäköinen, vaatteissa laskuja merkkeinä yön makuusta, koetti pari kertaa käyttää hyväkseen Don Juanin tunnettua nimeä päästäkseen tyttöjen kanssa keskustelun päästä kiinni, mutta vastaiseksi vielä teki hän sen huonolla menestyksellä. Tähän ryhmään ei hallitsijattaren valta ulottunut suorastaan muuten kuin äidillisten katseiden kautta, jotka herkeämättä vakoilivat tyttöjen käytöstä, jos siinä mahdollisesti voisi huomata jotakin — kapinallista.

Kieltämättömän itsenäisyytensä oli säilyttänyt eräs mustapartainen juopunut kirjuri, joka, silkkihattu päässä, mutta ilman päällystakkia tuon tuostaankin lähti olutpullojensa luota bufetista hoippailemaan peräkannelle hallitsijattaren suureksi harmiksi. Kapteenilla, reippaalla ja tanakalla merimiehellä, oli oma hallituspiirinsä ja hän puolusti vastaiseksi asemaansa kunnialla kilpailijattaren vaarallista yritystä vastaan; allekirjoittanut, vanha laivamatkustaja, kuului kapteenin erityiseen komantoon ja suosioon.

Siinä me olimme kaikki, me kohtalokumppanit myrskyssä. Vielä ei tosin ollut myrskyä mitään. Päivä paistoi lämpimästi ja leppeästi hymyilivät lehtevät rannat ohii ajettaessa. Kun päivemmällä saavuttiin Savonlinnaan, tuuleskeli kyllä raittiinlaisesti, siksiverran parahiksi, että kun takin pisti nappeihin tuntui mukavimmalta seista vastasta kohden ja puhallella savuja menemään myötätuuleen. Hiukan kiihtyi tuuli Sulkavaan tultaessa, mutta siitä oli vain etua, sillä sillaikaa kun hallitsijattaren täytyi sulloa vaippakääröisen silmäteränsä kannen alle, sai ylioppilas vahvistaa Savonlinnan laiturilla vihoviimein tekemäänsä tuttavuutta tyttösten kanssa, ja Don Juan oli kohta niin vilkkaan keskustelun alaisena, että koko nuorelta ryhmältä pian jäi huomaamatta, kuinka tuuli tuimeni ja miten kahdet kapinaa vainoavat silmät singauttelivat salamoita heitä kohden.

Aalto oli lyhyttä ja matalaa eikä pystynyt paljo hälläyttelemään laivaa, joka kulki vastaseen, etelää kohden, ja lepposesta suvituulesta ei huomannutkaan, miten se puolipäivän jälkeen täyttä vauhtia kiihtyi ja rajusi. Vasta kun Puumalasta oli halot otettu ja lähdetty viiltämään hiukan laitaseen suuntaan, silloin vasta todella havaittiin, että tässä onkin tuuli.

Köydet vinkuivat ja savupiippu soi ja aalto loiskahteli koskenaan laitaa vastaan ja pärskäytteli väliin pisaroita peräkannelle asti, ajaen matkustajat sieltä suojausempiin seutuihin, — aivan niinkuin alku kerrotaan suurista merivahingoista. Valkeanaan vaahtosi järvi ja halenneista aallonharjoista tupruutti tuuli hienoa harmahtavaa vesisumua poikki hyrskyvän selän. Vihuri ajeli vihuria, hyökkäsi mustana parvena pitkin pintaa salmien suista ja selältäpäin ja ulvasi viuhkatessaan laivan yli kohti kuohuvaa rantaa. Myrsky nosti pilviä päivänselkeälle taivaalle, ajeli niitä siellä tulisessa vauhdissa ja repi alas pisaroita, jotka hienoksi huuruksi pieksettyinä vesirajan tasalla sekautuivat laineiden liunneeseen savuun. Laiva potki tanakasti, väliin vain heilahti pahemmin vihurin painosta. Kapteeni silmäili komantosillalta rauhallisesti tuota leikkiä. Kummemmissakin on oltu, sanoi hän, mutta jos tuuli siittää vielä kiihtyy, niin voipi se näyttää hätää vaimoväelle suurella Saimaalla, jossa ei ole saaria suojana.

Ja se kiihtyi. Ja kohta alkoi napinaa kuulua keskikannelta.

Sinne olivat tuulta ja vettä pakoon keräytyneet koneen ympärille kaikki matkustajat, ja siellä arvosteltiin yhteisessä keskustelussa aseman vaarallisuutta ja neuvoteltiin mihin toimiin olisi ryhdyttävä. Kun tuuli vihasemmin vingahti ja laiva äkimmin nytkähti kävi keskustelu myös kiihkeämmäksi ja ratkaisevammaksi.

— Mitä te tästä arvelette, oi sanokaa suoraan, uteli rillisilmäinen leski lihavalta, naimattomalta virkamieheltä, ja siirtyi, käärien villaisen vaipan maukkaasti pyöreäin olkapäitensä ympärille, vieläkin askelta lähemmäs. — Onko tämä hyvinkin vaarallista? Uskallammeko laskea eteenpäin, eikö olisi paras palata?

— Palatako ... niin, onhan tuuli kova, mutta arvatenkin yhtä kova takana kuin edessä.

— Eikö meillä siis ole mitään pelastuksen toivoa, jos laiva rupeaisi kaatumaan?

— On, meillä on hirveän paljo toivoa. Kyllä kapteeni katsoo, ettei hän kaada.

— Minä tunnen itseni niin turvattomaksi...

Kaunis leski katseli arasti ympärilleen ja kasvoilla kuvastui viehättävä pelko. Mutta äkkiä hän taas muuttui ankaraksi hallitsijaksi, kun silmäili ympärilleen ja näki nuorukaiset, ylioppilaan ja ne kolme tyttöä istuvan kovin tuttavallisessa, suljetussa ryhmässä koneen ympärillä. He olivat pelosta vapisten, äänettöminä ja turvattomina kääriytyneet kokoon, mutta kun siinä ajan kuluksi tuli jutelluksi ja

leikkiäkin lasketuksi, unhottui pelko kokonaan ja pian kuului naurun tirsuntaakin heidän ryhmästään. Tuo peli oli näin vaaran hetkenä toki liian rohkeata ja hävitöntä...

— Kuinka kevytmielistä se on tämän nykyajan nuoriso. Tämmöisenä hetkenä...

Mutta taas tuli vihuri entistään kiihkeämpi, joka voimakkaasti kallisti laivaa ja pärskäytti vettä kerran toisensa perästä koko kannen yli. Leski keskeytti lauseensa, tarttui kaksin käsin kiinni lihavan virkamiehen nutun hiaan ja riippui siinä huutaen:

— Me kaadumme, me kuolemme... Eikö voida sitä mitenkään välttää, eikö päästä satamaan?

Ne kaksi vanhaa neitosta itkivät ja hermostunut herra vapisi. Hänen poikansa makasi salongissa suullaan. Tämä kaikki kävi jo lihavallekin herralle tukalaksi.

— Satamaa ... ei taida olla. Mutta jos päästäisiin jonkun saaren suojaan ennenkuin suurelle Saimaalle lasketaan.

— Niin saaren suojaan, tyyneeseen lahteen, lasketaan sinne, oi lasketaan.

— Kun vain kapteeni suostuisi...

— Hänen täytyy. Käykää sanomassa, että me olemme päättäneet...

Eihän kapteeni olisi tahtonut siihen suostua. Kun yhteen kyytiin tasasesti lasketaan, niin kyllä Lappeeseen päästään ihan ehein nahoin, väitti hän, pahempikin tässä on ruveta kääntelemään ja sateen hämärässä lähteä särkemään laiva tuntemattomilla saarten rannoilla. Sitäpaitse on ehdittävä perille ennen junan lähtöä... Sellaiset terveiset toi herra komantosillalta.

Mutta päätös oli keskikannella kerta tehty ja nyt oli kysymyksenä se, kummalla valta oli, hallitsijattarellako vai kapteenilla. Siinä oli kunnia kysymyksessä kahdelta puolen, ja kohta otettiin kovalle. Tuuli lietsoi uutta pelkoa hätääntyneisiin, repi raekuuronkin pari kertaa alas pilvistä ja teki siten myrskyn ja luonnon vielä kauheamman näköisiksi. Toisilta naisilta loppui tarmo ja tahto ja voima lyhyesti luttuun kun märkä rukkanen. Mutta leskellä kasvoi nyt voima ja päättäväisyys vaaran ja vastustuksen takia ja hän otti komannon käsiinsä.

Hermostunut herra lähetettiin komantosillalle, vaan hän palasi yhtä huonolla menestyksellä. Tuli sitten ylioppilaan vuoro. Mutta siellä nuorten seurassa oli pelko jo hävinnyt kokonaan ja ylimielisyys kohonnut siihen määrään, että eräs tytöistä jo uskalsi kielillä ritariaan täyttämästä käskyä.

— Vai niin, vai semmoisia te olettekin, letsukat! Kyllä minä opetan teitä — kirjoitan äideillenne, miten te käyttäytte maailmalla ja röyhkeästi vastustette vanhempia ihmisiä. Vai semmoisia... — Hän tuli ja tukisti kieltelijää, vieraan ihmisen lasta. Mutta silloin olikin vastustus kannella lopussa. Tytöt itkeä pillittivät ja ylioppilas juoksi komantosillalle, niin että koivet vilkkuivat hänen mennessään, eikä hän sieltä uskaltanut palata ensinkään.

Tuuli tiukenteli, aalto loiskahteli ja leski hurjistui. Ja vielä hän sai kokea uuden odottamattoman vastustuksen.

Juopunut kirjuri oli myrskyn kestäessä vahvikkeekseen juonut minkä oli saanut, mutta kun hän päihtyi liiaksi, ei hänelle enää annettu mitään. Hän napisi ja toraili ja kiukutteli ja tuli siinä mielentilassa kannelle, jossa sai kuulla saaren taakse menon tuumista. Hän pani heti vastaan. Hänen täytyi ennen iltaa päästä Lappeeseen, kyllä sieltä oluvia saadaan. Ja hänen täytyi seuraavana päivänä joutua Viipuriin, siellä vekselit lankesivat ja haku aika loppui ja hänelle tuli taloudellinen vahinko jos viivyteltiin. Kovasti kielsi hän kapteenia katkasemasta taivalta ja leskelle sanoi hän suoraan, että suu tuppeen, akka.

— Ja nyt te hukutte kaikki, mutta minä uin maihin, huusi hän.

Se oli kauheata! Mutta kirjurin vastarinnassa yli yksi heikko kohta: jos hänelle annettiin olutta, niin suostui hän mihin tahansa. Kuten hukkuva tarttuu heikoimpaankin korteen, niin tarttui leski tähän kohtaan. Hän laskeusi itse bufettiin, tinkaili ja toraili siellä myöjätärten kanssa, kunnes sai pullon olvitta; sen hän luovutti kirjurille, joka tuli tästä jalomielisyydestä siihen määrään liikutetuksi, että palkkioksi yritti suutelemaan hienohipiäistä hallitsijatarta. Ja suukon hän epäilemättä olisi saanutkin, jos olisi ajoissa arvannut panna senkin ehdoksi.

Nyt oli kapteeni yksin jälellä ja leski kiipesi komantosillalle. Mitä siellä tapahtui, sitä ei tiedä kukaan, sillä kiireen kautta pötkimme me kaikki muut sieltä alas pelottavan ihmismyrskyn lähetessä. Mutta hetken kuluttua muuttui suunta, Don Juan käännähti laitaseen ja lähti kiertämään kalliorinteistä saarta sen suojaiselle suvantorannalle. Hallitsijatar seisoi komantosillalla etummaisena uljaana ja voittoisana, ja

perämies näytti ihmessään katselevan että kummanko käskyjä hänen nyt tulee totella, miehenkö vai naisen. — Suvantorannalla tyyntyi tuuli, laiva pysyi heilumatta, köydet heittivät vinkumasta ja piippu ulvomasta.

Mutta vielä kerran oli ottelu oteltavana, myrsky kaikkein ankarin oli vielä kestettävänä, ja se pani kalpenemaan rohkeimpainkin kasvot.

Ranta oli louhikkoinen, kareja veden alaisia ja päällisiä näkyi siellä täällä, ja kapteeni kieltäysi viime hetkenä vielä laskemasta laivaa sinne, palasiksi pieksettäväksi. Hän käänsi suunnan vielä kerran. Mutta sitä hänen ei olisi pitänyt tehdä, sillä hän ärsytti äärimmilleen vihaset voimat. Epätoivoonsa hurjistunut nainen, se on kauhea otus. Se riehuu ja reuhaa kuin sokaistu härkä, se huutaa avukseen kaikki hyvät ja pahat hengettäret, se ei ole töistään vastuunalainen.

— Mitä on yksi laiva yhden ihmishengen rinnalla, mitä on se kymmenen rinnalla? Meidän henkemme on vaarassa, meidän matkustajain, me tahdomme pelastua, meidän täytyy pelastua. Ja me pelastumme. Me emme lähde suurelle Saimaalle. Me tahdomme maata jalkaimme alle, kovaa maata...

Sellaisessa myrskyssä en luule monen merimiehen olleen.

Laiva kääntyi vielä kerran, haettiin ja tavattiin vihdoinkin eräs muita sileämpi kallion syrjä, jossa koko miesvoimalla suurella vaivalla saatiin laiva säilytetyksi kovin pahaksi hakkautumasta kivien särmiin. Ja naiset saivat maata jalkainsa alle.

Tuntisen parin perästä heikkeni myrsky Saimaalla, illansuussa ilma kirkastui ja tuuli tyyntyi hienoseksi. Pian laskeutuu maininkikin kepeässä suolattomassa vedessä ja väsähtäneiden aaltojen ylitse voitiin kohta lähteä kyntämään suuren Saimaan selkää illan yöksi vaihtuessa.

Mutta ihmissydämmessä ei myrskyn sappi niinkään pian laskeudu, hurjistuneen mielen maininki käypi korkeana vielä kauan aikaa, milloin taantuen heikommaksi, milloin ärtyen valtavammaksi. Se on uhkaavan näköinen. Don Juaninkin kannella vallitsi iltahetkien kuluessa arka äänettömyys, jonka vain väliin katkaisivat ankaran hallitsijattaren kuohuvan mielen viimeiset puuskat. Niitä ei tahtonut kukaan enää viekotella valloilleen, jokainen vetäytyi soppeensa, niin syrjäiseen kuin mahdollista. Laivassa vallitsi pelon sekainen ilo, joka aina seuraa, kun vaara on voitettu, eikä uudesta enää ole kuin pikkusen pelkoa.

Kun yön selässä tultiin Lappeeseen oli iltajuna jo pari tuntia sitten mennä vohkassut, ja kellä lie ollut vekseleitä ja hakuaikoja valvottavana, ne sai hän myöskin antaa mennä. Oli oltu myrskyssä merellä. Vieläpä seuraavanakin päivänä, kun me yhteisessä vaarassa olleet matkustajat istuimme junavaunussa sullottuina hallitsijattaremme silmäin alla, vieläpä silloinkin tuntui hyökyaaltojen jälkiä ja mainingin loisketta. Rajuilma oli ollut ankara, siitä yhä kuohuili valtavasti povi, ja salamoit tulinen silmä.

1891

LEMMINKÄISEN RETKI SAAREEN.

(Nykyajan valossa).

Lemminkäiselle kävi vähän tukalaksi olo kotosalla. Vuosiltaan alkoi hän jo olla siinä ijässä, että hänenkin pitäisi ruveta jo jotain toimittamaan, itsellään hänellä ei tuntunut olevan halua eikä kykyä, ja hän oli, eikä aivan suottakaan, näkevinään miten ihmiset kotikaupungissa, tuttavat ja tuntemattomat häntä salaa sormellaan osoittelivat, jotta tuossakin on yksi tyhjäntoimittaja, tämän maailman vetelys, joka äitinsä kotona loikoilee eikä tee mitään.

Sitäpaitsi oli hän sotkeutunut ikävänlaisiin raha-asioihin, rumiin vekselijuttuihin, jotka äidin varoihin turvaatumalla tosin olivat jotakuinkin saadut selville, mutta joista kaikilla kaduilla kumminkin juteltiin julkisena salaisuutena.

Tuo kaikki tuntui joka päivä yhä tukalammalta ja Lemminkäinen päätti lähteä joksikin ajaksi matkoille, jotta herjat kielet herkeäisivät juoruamasta.

Yhtenä iltapäivänä, kun hän oli noussut päivällislevoltaan ja huokotellen turhaan harkinnut puhki päänsä mitenkä taas saisi iltansa jotenkaan siedettävästi kulumaan, astui hän paitahisillaan äitinsä

huoneeseen ja selitti, että hän on aikonut lähteä hieman matkustamaan.

— Matkustamaan, sinäkö poikani? Ja mitä varten ja minne?

— Joo, minä aijon pistäytyä Saaren kaupunkiin ja jos alan viihtymään, jäänkin sinne joksikin ajaksi. Täällä käypi vähän ahtaaksi.

— Ahtaaksiko? Mikäs nyt päähäsi pisti? Oikeinhan minä kauhistun...

— Niin, minä olen huomannut sen viisaimmaksi. Täällä ei ole muuta kuin juoruäämmiä ja yksitoikkoisuutta. Siellä laitan asiani kuntoon ja tuon tänne mammalle miniäksi tuon rikkaudesta kuuluisan viinatehtailijan Saarelaisen tyttären, Kyllikin.

— Älä yritäkään poikani, häpäset itsesi. Varmempi on, että otat täältä jonkun oman kaupungin rahaporvarein tyttäriä... Ja onhan meillä vielä sentään oma talo kaupungissa ja maatila, vaikka vähän velkainen onkin, ja sitäpaitse vielä joku määrärahaa obligatiooneissakin.

— No kun on, niin hyvä on. Mamma on hyvä ja täyttää kapsäkkini, ja järjestää hiukan matkaravoja. Itse käyn kiirehtimässä rätätliäni, että hän laittaa vaatteeni aamulla ajoissa valmiiksi ennen höyrylaivan lähtöä. Ne ja muutamat muut pikkulaskut jäävät mamman maksettaviksi.

Äiti ei enää jatkanut turhaa vastarintaansa, vaan kyynele tipahti hänen silmästään Lemminkäisen poistuttua. Noin äkkiä meni siis hänen ainoa poikansa yksin maailmalle! Hän rupesi surumielisenä valikoimaan tärkkipaitoja ja kaulustimia ja latomaan niitä sievästi vaskipuitteiseen pahvikapsäkkiin.

Lemminkäinen oli isävainajansa ainoa poika. Hän oli vanhaa, varakasta aatelissukua, soturiaatelia, joka vuosisatain kuluessa oli muitten verellä kastellut isänmaata ja herrana hallinnut alusorjiansa. Lemminkäistä itseäänkin oli koetettu istuttaa sotauralle, ja hän olikin kokenut kadetti- ja junkkarikoulut, mutta sittemmin — erityisistä syistä — heittänyt soturialan mielestään. Sen jälkeen oli hän ainoana poikana elänyt isänsä rikkaassa talossa, nauttinut nuoruuttaan mittain täydeltä, näytellyt Don Juan'ia kotikaupungissaan, — ylipäättään maistanut tämän maailman makian joka suhteessa.

Vanhan aatelissuvun jälkiä hänellä näet oli jälellä sorea vartalo, kauniit kasvot, väljä kurkku ja hieno käytös; muu aatelius oli sukupolvien kuluessa jo ennättänyt hiertyä pois verestä, niin että kovasta, rautatammesta hänen muotoonsa oli puhennut notkea ja hapras vesivesa.

Vaikka nuori Lemminkäinen jo kotitienoillaan oli nautintojen maljan ryypännyt pohjasakkoja myöten, oli hänessä kumminkin jälellä siksi verran soreutta ja pirteyttä, että hän milloin tahansa saattoi tehdä valloituksia vieraassa naismaailmassa, sen huomasi hän itse varsin hyvin. Kotikaupungissa hänet jo liian hyvin tunnettiin, siellä oli menestys lopussa.

Olipa siis monta pätevää syytä, jotka puolustivat Lemminkäisen matkalle lähtöä, ja hän ihaili oikein itseään ja omaa päättäväisyyttään, kun vihdoin monen harkinnan perästä sai lausuneeksi äidilleen tuon aikeensa. Sitten hän vielä lähti tapaamaan muutamia paraita hekkumatovereitaan ja viimeistä kertaa hurrattiin nyt ilta ja yö yhdessä jäähyväiskekkereitä pidettäessä. Siksipä olikin hänellä pää raskas ja puna silmissä, kun hän seuraavana päivänä astui laivaan ja osti ensi luokan piletin.

Äiti itki laiturilla kun köysiä hellitettiin.

— Hyvästi nyt, huusi poika viime sanoikseen. Ilmotan sähkösanomalla aina kun tarvitsen uuden postiremissan rahoja nostaakseni pankista...

Näön vuoksi oli Lemminkäinen hankkinut itselleen erään vakuutusyhtiön matkustavan asiamiehen toimen, ja kun hän Saarelassa oli saanut asuntonsa kaupungin komeimmassa hotellissa, ilmoitti hän suurenmoisesti kaikissa sanomalehdissä ottavansa vastaan henkivakuutuksia. Hänen aatelinen nimensä herätti heti huomiota ja ennen pitkää oli hän sievän käytöksensä ja kotoisten suositustensa nojalla voittanut ensi vastukset ja päässyt koteutumaan Saarelan hienoimpiin seurapiireihin. Hän herkesi pois vanhoista pahoista tavoistaan, esiintyi aina erittäin vaatimattomana ja rakastettavana ja pääsi siten kohta kaikkien suosioon. Varsinkin rouvat, vanhemmat ja nuoremmat, pitivät hänestä paljon, nuoret miehet koettivat väkisininkin saada häntä ilojuhliinsa ja kaupungin tytöt olivat aivan ylenonnelliset, kun hän omituisella viehättävällä tavallaan hienosteli ja mairitteli heitä.

Kuukauden kuluttua oli Lemminkäinen kukkona linnan päällä kaikkialla Saarelan ylhäisimpäin piirein seuraelämässä ja huvituksissa. Jos vanhemmat herrat ja jotkut kadehtijat sanoivat kuulleensa kaikenlaista vähemmin ansiokasta puhuttavan hänestä hänen kotikaupungissaan, niin sitä pidettiin panetteluna taikka nuoren veren viattomina kepposina. Olihan jokainen tilaisuudessa näkemään, kuinka tasainen ja vakavaryhtinen tuo nuori liikemies oli. Ja kotikaupungissa kuultiin ihmeissään, että Lemminkäinen on noin tasaantunut ja voittanut Saarelaiten suosion. Äitikin itki ilosta ja lähetti rahoja.

Lemminkäinen viihtyi etenkin naisten seurassa ja naiset hänen seurassaan. Hän ei hyvittelty ketään erikseen, vaan hienosteli yhdellä lailla kaikkia, liehakoi jokaisen edessä, niin että neitosista kukin tunsivat itsensä tyydyttyksi ja autuaaksi. Kyllikki yksin, viinapatronan rikas ja kopea tyttö, ei hänestä ollut paljokaan välittävänä, vaan tottuneella silmällään huomasi Lemminkäinen pian eräistä merkeistä, että se tyttö se kumminkin häneen enin oli pikeytynyt ja hän napsautti sormiaan salaviihkaa tyytyväisyydestä.

Oltiin niin sotajalalla koko syyskausi, toisistaan ei oltu yhteisissä seuroissa välittävänäkään, kumpainkin säilytti asemansa johtavana henkilönä riippumatta toisesta. Mutta joskus, kun Kyllikki ja Lemminkäinen sattumalta joutuivat kahdenkesken, sulki vähitellen tuo jääkuori, he seurustelivat kuin vanhat tutut, he vaihtoivat katseita ja ymmärsivät toisensa. Ja pian he huomasivat, että he rakastivat toisiaan, ja silloin tunsivat he itsensä onnellisiksi, niin onnellisiksi...

Mutta yleisön edessä säilyttivät he kylmän välinsä, toisinaan vain laskivat pilkkasanoja toisistaan, ja siihen oli varsinkin Kyllikki karkäs.

Ja Lemminkäinen näytteli osansa rakastuneena hyvin. Milloin he istuivat hämärähetkenä viinapatronan muhkeissa perähuoneissa jutellen kahdenkesken kenenkään estelemättä, milloin palasivat iltapimeällä luistinradalta ja tekivät vielä kävelyretken autioon, talviseen puistoon saadakseen rauhassa jutella juteltavansa ennen eroa. Ja tuo salamielisyys, joka oli kuin itsestään syntynyt heidän kesken, yhdisti heidät vielä lähemmin toisiinsa. He tunsivat olevansa kaksi olentoa, jotka, olleen aivan erilaiset kuin muut, olivat ihan toisiaan varten luodut... Sitä kesti viikon, toista, ja he menivät kihloihin, — tietysti salakihloihin. Kaikki muut luulivat heidän vielä olevan sotakannalla! Se heitä huvitti sanomattomasti.

— Sitten vasta yhtäkkiä vihitämme itsemme vähän ennen junan lähtöä ja muutamme meidän kauniiseen Kalevan kaupunkiin, jossa kohta pääsen itse liikkeen johtajaksi, kehui Lemminkäinen. Ja kesät asumme maatilallani, jossa mulla on suurenmoinen maanviljelys ja meijerihoito.

— Ja toiset jäävät tänne ihmeissään suu auki katselemaan...

He olivat onnelliset.

Vaan mihinkäpä se ihminen luonnostaan pääsee. Lemminkäinen ei tietysti malttanut olla naurattamatta muitakin tyttöisiä, nuoria ja kauniita, ja kun hänen kujeensa kaikkialla lankesivat hedelmälliseen maahan, rupesi tuo salapeli Kyllikkiä huolettamaan. Hän tahtoi tehdä siitä lopun, mutta Lemminkäisestä elämä tuommoisenaan oli hyvin lystiä, ja kun hän ei keksinyt keinoa miten saisi puhdistetuksi valheensa entisyydestään, varakkuudestaan ja liikemiehyydestään, ja mitenkä voisi esiintyä viinapatronan luona, antoi hän ajan kulua, eleli yksin päivin ja lykkäsi vakavat asiat huomiseen.

Vaan vähitellen rupesi hänelle itselleen jo kiire tulemaan. Kotikaupungista lähti Saarelaan kuulumaan kummia huhuja, matkustajat sieltä kertoivat yksityisseikkoja hänen entisestä elämästään, hänen rahajutuistaan ja naisjutuistaan, ja nauroivat hänen liikemiehyydelleen. Ja Saarelan nuoret herrat, joita Lemminkäisen onni naismaailmassa jo kauan oli suututtanut, levittivät oikein kateilijain innolla noita huhuja kaikissa seuroissa. Vielä lisäksi kirjoitti äiti, että hänen, vanhain velkain ja myötäisten rahalahetysten takia, kävi välttämättömäksi myöä talo kaupungissa ja muuttaa asumaan syrjäiselle maatilakulleen.

Tuo oli harmillista. Jotain piti tehdä, sen huomasi Lemminkäinen, mutta mitä?

Lemminkäinen mietti puhki päänsä, vaan turhaan. Nyt oli myöhäistä mennä patruunalta tyttöä pyytämään, kun se jo varmaankin tunsivat hänen kujeensa. Paras ehkä nousta junaan ja pötkiä tiehensä ... mutta sääli sitäkin tehdä, kun kultakala oli tuossa juuri sormien lomassa...

Niissä synkissä mietteissä asteli hän eräänä iltana muutamaan tuttuun perheeseen, johon pienenlainen seura oli pyydetty illanviettoon ja johon Lemminkäinenkin oli päättänyt mennä, jos ei muun vuoksi niin säilyttääkseen ulkonaisen ryhtinsä.

Kyllikki oli jo siellä. Hän katseli sulhoaan kyselevillä, surunvoittoisilla silmillä... Lemminkäisen korvia kuumentä. Nyt oli jo tytöllekin tieto saapunut... Äkkiä, toisten ollessa muissa pakinoissa, viittasi tyttö Lemminkäisen luokseen ja veti toiseen huoneeseen. Ovi jäi auki.

Tietysti alkoi nyt tutkinto: oliko niissä puheissa perää, mikset hänelle ole sanonut...?

— Mitä puheita? Uskotko lemmittyäni kaikkia kadehtijain juoruja?

— Mutta kuin niin varmasti ja yleisesti kerrotaan...

— Kerrotaan, sinä armas visertelijäni.

Lemminkäinen päätti ratkaista asian uhkarohkealla tempulla, veipä sitten puuhun tai petäjään. Hän otti tyttöönsä hellästi vyötäreiltä kiinni; painoi rintaansa vasten ja suuteli oikein tulisesti. Ja tyttö lepäsi autuaana hänen povellaan, muistamatta että ovi oli auki...

Kaunis juttu! Suuri skandaali! Aamulla sen tiesi koko kaupunki, siitä kertoivat rouvat, kertoivat piijat, kaunisteltiin ja paranneltiin. Ja samalla kerrottiin kaikenmoisista kuutamokävelyistä ja hämäränvietoista... Sen kuuli patroonakin ja kirosi sen tuhannen tulisesti.

Mutia jotain oli tehtävä, muuten oli tytön maine tahrattuna. Ja kun nuoret päivällä tulivat ja ilmoittivat hänelle, että he ovat jo kauan rakastaneet toisiaan ja että eilen oli tapahtunut erehdys, täytyi hänen antaa Kyllikkinsä Lemminkäiselle, vaikka hän mieluummin olisi antanut potkun.

Kolmen viikon kuluttua vihittiin Kyllikki ja Lemminkäinen ja he astuivat junavaunuun ajaakseen Kalevan kaupunkiin ja Saarelan asukkaat jäivät todella suu auki kummissaan junasillalle katsomaan. Ja patruuna lupasi heille riittävän vuosieläkkeen sillä ehdolla, että Lemminkäinen vastaisuudessa oppii elämään ihmisiksi, — muuten lupasi hän peruuttaa sekä Kyllikit että eläkkeet.

Nuori pariskunta saapui kotikaupunkiin, muutti asumaan anopin luo maatilalle ja eli onnellisesti kuherruskuukautensa. Lemminkäinen vannoi heittävänsä pois kaikki vanhat urheiluretkensä kauniin Kyllikkinsä tähden ja Kyllikki vannoi rakastavansa miestänsä myötä- ja vastoin käymisissä.

Mutta ihmiset silmäilivät epäillen tuota onnellisuutta. Mihinkäpä se ihminen luonnostaan pääsee, sanoivat he, Lemminkäisellä ei ole koskaan ollut taipumusta vakavaan yksavioisuuteen, miten käynee kun kuherruskuukausi on lopussa, miten vain käynee...?

1891

MATIN PÄIVÄT.

Esko oli noin viikon, toista ollut vetäytyneenä vähän syrjemmäs maailmasta, s.o. pöytätoveriensa alituisesta seurasta. Ainoastaan pari kertaa oli hän tällävälän pistäytynyt kapakassa, istumassa vanhan, tutun juttelupöydän ääressä, vaan silloinkin oli hän aikuisin illalla sangen juhlallisena nousut ja lähtenyt... Oli töitäkin ja johan tässä nyt muutenkin jouti vähän asettumaan ... niin oli hän mutissut mennessään. Tosiasia oli, että Esko kulki lemmen mietteissä, vaikk'ei hän ollut puhunut siitä kellekään eikä tahtonut sitä millään hinnalla ilmaista. Hän tosin epäili, että muutamat hänen ystävänsä olivat siitä puoliarvaamalla saaneet jotakin vihiä ja päätti nyt ruveta puheissaan ja esiintymisessään kahta varovaisemmaksi. Sillä hän tunsu itsensä, omat heikkoutensa ja tunsu toverinsakin. Hän tiesi, että se olisi surmaksi koko hänen tuumalleen, jos se ennenajojaan joutuisi noitten toisten hammasteltavaksi ja arvosteltavaksi. Ei, suu tuppeen nyt ja syrjään maailmasta! Olipa jo aika, että hän, Esko, joka jo melkein kulki vanhainpoikain kirjoissa, rupesi ajattelemaan elämän vakavampaakin puolta, kotia ja perhettä, ja että hän ajatteli sitä kerrankin miehevästi ja päättävästi.. Ja toimi sen mukaan.

Ja hän ajatteli sitä nyt taas hyvin vakavasti ja päättävästi päivällisen edellä astellessaan virastosta kotiinsa. Hän oli nyt todellakin melkein rakastunut, se tuntui niin somalta, se häntä ilahdutti, mutta samalla miltei puolittain hävettikin. Hän seisoi vielä hieman epävarmalla pohjalla, ja se häntä juuri huoletti, sillä hän tahtoi nyt kerran repästä itsensä entisyydestään irti ja rakentaa elämänsä tulevaista onneaan varten. Nyt vihdoinkin oli se hänelle mahdollista, kunhan hän nyt itse vain toimi johdonmukaisesti ja pontevasti ja pysyi uskollisena uudelle päätökselleen. Ja hänen täytyi pysyä. Olihan hän vakuutettu, että hän oli täydellisesti kyllästynyt entiseen poikamiehen elämäänsä, tuohon ainaiseen ummehtuneeseen ravintoelämään iltatoverien seurassa ... niin, hän tunsu tuon tyhjyyden ja sieluttomuuden, hän halveksi tuota elämätä, hän halveksi sitä jo perinpohjin...

— Tulethan teatteriin illalla, kysyä tokasee silloin juuri vastaantuleva toveri Eskolta, kun hän parastaikaa kävelee näissä päättävissä mietteissä ja jo on ehtinyt tuumaamaan, kuinka hän vielä tänä iltana kautta rantain tyttöilleenkin kuvaileisi, miten hän halveksii tuota entistä elämätään.

— Teatteriin ... enpä tiedä varmaan, luultavasti en tule, mulla on vähän muualle menoa.

— Laiminlyöt premieerin, sitäpä ei lie monasti tapahtunut! Vai valmistatko itseäsi sopivalla tavalla huomisiin Matinpäiviin? Tapasin Matin illalla ja varmana voit ollakin, ettei hän nytkään tule

häpäsemään itseään.

— Se on tietty, hän kyllä osaa.

— Siis tavataan huomisoltilana?

— Niin, tavataan, terve ... ellei nyt satu mitään kiireellisiä töitä.

— Kiireellisiä. Kuule, mitä sulle on sattunut tuontuostaankin viime aikoina.

— Niin, no, täytyyhän työtkin suorittaa ... mutta luultavasti minä tulen. Terve!

Nuo Matinpäivät, joutavat, ne olivat jo monta päivää pyörineet hänen mielessään. Hän oli nyt varmasti päättänyt pysyä niistä poissa — hän tunsu ne Matinpäivät! — ja hän oli ajatellut, että tämä olisikin nyt hänen ensimmäinen suuri voittonsa itsestään ja entisyydestään. Täytyihän hänen kumminkin ruveta pysymään syrjässä, nyt oli hyvä syy ikäänkuin yhdellä iskulla taittaa selkä entisyydeltä, hävittää pois vanhoilta markkinoilta. Hiukan kiusallista se oli, oli vaikea keksiä sopivia tekosyitä, vaara oli tarjona, että niitä ei uskottaisi ja että koko hänen salainen tuumansa joutuisi noiden irvihampaiden pureskeltavaksi. Ja hän oli siinä suhteessa sangen heikko ja herkkä, tämä kaikki oli niin outoa ja liukasta... Niin, hän oli itse oikeastaan vielä hirveän epäilevä ja epävarma...

Mutta pois se! Nyt täytyi tapahtua väkinäinen leikkaus, elämänlaivan täytyi nyt kerrankin kääntyä toiselle kyljelleen. Tuumien täytyy toteutua, muuten hän menettelee kevytmielisesti itseään ja tulevaisuuttaan kohtaan ja tyttöäkin kohtaan. Nyt on hetki mennä Rubikonin yli ja polttaa sillat seljän takana!

Esko melkein takoi päättäväisyydestä jalkojaan portaisiin noustessaan ylös poikamiehen asuntoonsa. Siellä hän tuota pikaa haukkasi päivällisensä ja rupesi valmistautumaan lähteäkseen tapaamaan tyttöä. Hän oli hankkinut tiedon, missä ja milloin hän tytön tapaisi, kun tämä meni työpaikkaansa, jotta hän sai saatella häntä viiden minuutin matkan, joka oli kylliksi antamaan hänelle taas pariaksi päiväksi uutta rohkeutta. Kotoa hän ei ollut vielä uskaltanut mennä tyttöä hakemaan, se heidän tuttavuutensa oli jatkunut noinikään kylmiltään ulkoilmassa; vaan nyt hän mielessään hautoi tuumaa koettaa asettaa asiat niin, että päästäisiin vähän selvemmälle kannalle.

Hän saattoi näet mennä kihloihin minä päivänä tahansa, kunhan hän vain saisi sen tehdyksi, saisi sanotuksi ratkaisevan sanan. Mutta sen pitikin nyt pian tapahtua.

Kävellessään iltapäivällä siihen pieneen puistikoon, jossa hän jo muutamia kertoja ennen oli tyttänsä tavannut, muisteli hän mielihyvissään, kuinka hyvällä jälellä hänen asiansa sentään olivatkin. Hän oli menestymisestäään melkein varmana. Tuo tyttö, vaatimaton, varaton ja hellämielinen, oli aina niin ystävällinen häntä kohtaan ja suostuvainen, — se olisi hänen omansa minä päivänä hän tahtoi. Miks'ei hän siis tahtoisi heti? Ja kun kerran kaikki on selväksi puhuttu, niin silloin ei muuta kuin kihlausilmoitus lehtiin! Silloin veistelköt koiranhampaat ja irvistelköt, hänellä oli maata jalkainsa alla!

Tämä välitila se oli niin kiusallista ja petollista. Mutta siksi hänen juuri piti ollakin varuillaan, piti vetäytyä syrjään, pois Matinpäivistä ja muista hurjasteluista, olisihan ollut rikos tyttöä kohtaan lähteä näissä tuumissa ja tässä mielentilassa poikamiesten juominkeihin.

Olihan nyt kerran Eskollekin kirkas päivä koittamassa, hänen täytyi se arvokkaasti ottaa vastaan, eikä suinkaan itse sen loistetta hämmentää. Mutta ihmisluonto on heikko; siis ennen kaikkia: vaiti! Muuten, jos hänen salaisuutensa joutuisi maailman suuhun, ei hän voisi olla varmana mistään, — itsestään kaikkein vähimmin.

Kauan oli Esko jo näissä mietteissä istunut puistikossa. Jo vihdoon tuli tyttö kiireesti astellen, — Esko rinnalle. Vaa tänään ei ollut tyttö kaikkein rakastettavimmalla tuulellaan, hänellä oli kiire, oli vähän myöhästynyt ja muutenkin hän hiukan kättysesti vastaili Eskolle. Jopa pisteliäästikin. Kun Esko nosti lakkia eräälle ohimenevälle, myöskin kaljupäiselle, herralle, niin tyttö nauramaan:

— Kaksi kuuta yhtäikää!

Hänen päälakeaan pilkkasi! Siitä Esko jo heti hieman sekaantui valmistetuissa puheenaineissaan. Hän oli tuossa juuri aikunut kautta rantain ilmoittaa, että huomeniltana, lauantai-iltana, hän tulisi tytön luona käymään, jopa vähän siitäkin, missä tarkoituksissa, vaan vaivoin hän nyt sai siitä päästä kiinni.

— Huomenna ne olisi Matin päivätkin, lausui hän kumminkin kotvan kuluttua ilman varsinaista aihetta tähän tiedonantoon.

— Vai niin. No teidän kai on silloin oltava suurilla herrainkekkereillä?

— Olisihan oltava, vaan en ole aikunut mennä. Olen tuuminut pysyä poissa.

— Soo, mistä nyt tuulee! Tuollaiset kestithän kuuluvat olevan oikeita vanhainpoikain mässäyspäiviä.

Vanhainpoikain! Mässäyspäiviä! Tämähän vivahti hieman epäkohteliaisuudelta. Ja kaikki se tiesikin vanhainpoikain mässäyspäivät! Esko tunsu horjuvansa äskeisessä varmassa vakuutuksessaan, vaan jatkoi kumminkin, ikäänkuin ei olisi mitään huomannut.

— Niin, olen aikunut lähteä vähän muualle. Onko teillä mihinkään menoa huomeniltana?

— Meillä on ompeluseura joka lauantai-ilta. Miksi niin?

— Ilman vain ... vaan koska teillä on ompeluseura...

Oli saavuttu portille, johon tytön oli mentävä. Tämä odotti sekunnin ajan, vaan kun Eskosta ei lähtenyt mitään sen enempää, sanoi hän jäähyväiset ja kiirehti sisään, hänhän oli muutenkin myöhästynyt.

Esko käveli verkalleen kotiinsa. Matkalla rupesi satamaan ja hän kastui läpimäräksi. Ja hän oli olemukseensa sangen tyytymätön, kun muutettuaan sukat ja takit istui työhönsä... Perhanan ompeluseurat! Ja hän itse oli ehkä äsken ollut liian kuuma ja liian kömpelö, hän tekeysi naurettavaksi. Tyttö rupeaa häntä kohtelemaan miten tahtoo! Asia lykkäyppi lykkäytymistään, — tuleeko siitä sitten koskaan valmista!

Töissään koetti Esko nuhertaa koko iltapäivän, vaan huonosti sekin luonnisti. Ja iltaruoka myöhästyi, matamia ei näkynyt eikä kuulunut. Esko oli nyt kolmena iltana peräkkäin syönyt iltasen kotona ja se oli jotakin tavatonta, — matami nähtävästi ei ollut voinut aavistaa, että hän neljäntenäkin olisi kotonaan. Ja mitä hemmetin ilvettä tämä sitten oikeastaan on, miks'ei hän ollut mennyt premieeriin, miks'ei kapakkaan, miksi hän täällä mökötti...!

No, eihän sitä saa niin vähästä närkästyä, kun on korkeammat pyrinnot silmämääränä. Täytyy talttua ja tyyntyä ja vierautua entisistä tavoista, — siinähän se tempu juuri onkin. —

Seuraavana päivänä oli Matinpäivä. Esko tuli päivällä virastostaan siinä vakaassa aikomuksessa, että hän viettää kotonaan koko iltapäivän, olihan hän maininnut sekä tytölle että tovereilleen, ettei hän menisi kesteihin, — hän tahtoi nyt kerran voittaa itsensä, vanhan ihmisensä. Muut voitot ovat sitten helpompia. — Välttääkseen kyseleviä tuttavuuksia käveli Esko niin pian kuin kerkesi ja syrjäisiä katuja myöten kotiinsa.

Tänään oli lauvantaipäivä, Esko tiesi, ettei hän puistikossa nyt tapaisikaan tyttöä, jos muuten kehtaisi lähteä tavoittelemaan, se oli eilen niin kummallinen. Odotetaanpa, kunnes se taas käy mureammaksi! Tänään niillä on ompeluseuransa, — olisi se nyt voinut antaa palttua ompeluseuralleen tällä kertaa ... mutta ei tainnut hän itsekään sentään kyllin selvästi lausua tarkoitustaan. Ommelkoot nyt, kyllä kai hän malttaa mielensä!

Esko veti pitkät päivällisunet ja lähti sitten herättyään ulos iltahämärässä raitistelemaan. Ilma oli vilponen, hän käveli tuntikausia omissa mietteissään, eikä tuntenut itseään oikein tyytyväiseksi. Oikeastaan se asema, johon hän oli itsensä asettanut, oli hirveän naurettava; — vanha mies kulkee täällä ja koettaa kasvattaa itseään ja määrää itselleen katumus-, parannus- ja paastoaikoja, — hyi, höpsistä! Ja minkä vuoksi? Tytönkö? Ikäänkuin tyttö nyt välittäisi yhdestä enemmästä tai vähemmästä Matinpäivästä, jos se kerta taipuakseen on. Ja jos taas ei tahdo taipua...

Mutta saattaahan tuota nyt pysyä päätöksessään, kun sen kerran on tehnyt, raukkamaistahan se muuten olisi. Tarpeeton tahan sinne on nyt lähteä juopottelemaan ja ehkä vielä toisten ivattavaksi, — sillä ainahan niistä joku on nähnyt hänet yhdessä tytön kanssa, eikähän ne tietysti siitä malta olla veistelemättä. Ei, viisainta on nyt lähteä saunaan ja sitten suoraan kotiin, — enköpä huomenna taas saa tytönkin käsiinsä ja silloin virkeänä miehenä kaikki selville...

Mutta Eskoa tuntui hieman hiukasevan ja hän päätti ravintolan ohi kulkiessaan yhtäkkiä ennen saunaan menoa käydä haukkaamassa voileivän ja ryyppyn.

Kapakassa istui pari Eskon tuttavuuksia juuri samassa toimesta, haukkaamassa ryyppyä ja voileipää, ja heti kun Esko astui sisään, viittoivat he hänet luokseen.

— Kas, näkeepä sitäkin miestä kerran. Ja oikeat sulla on tuumat, voileipä alle, niin että Matinpäivät pääsevät lujalle pohjalle.

— Niin, hm, minä olen oikeastaan ollut vähän kahdenvaiheilla niistä Matinpäivistä, tuomasin tästä mennä saunaan...

— Oletko sinä hullu, saunaan mennään vasta Matinpäivän jälkeen, silloin se on kumminkin tarpeellista. Vai mitä metkuja sulla liekään, — etkö ollenkaan aijo Matinpäiville? Kuule, miten sinun laitasi on, sinä olet käynyt niin salaperäiseksi?

— Eikö mitä, on vain ollut tässä vähän töitä ja hommia.

— Hommia, hm, on niitä hommia joskus väliin näkynyt iltahämärässä hameniekkain parissa...

Esko melkein säpsähti, kun toinen tovereista äkkiä heitti tuollaisen viittauksen, hän tunsu, että se sattui hyvin aralle paikalle. Mutta vasta hän tunsu itsensä kokonaan horjuvan, kun toinen vielä paranteli:

— Niin, sinä Esko taidat siitä piankin leipoa valmista. Mutta maltetaan, kohta kai se näkyy lehdissä kihlausilmoituksena.

Kaikki oli pilassa. Eskon salaiset tuumat paljastetut, hänen hyvät päätöksensä turhia. Minkä vaikutuksen tekisi nyt tämän jälkeen kihlausilmoitus lehdissä! Mitä hyödytti koko hänen varovaisuutensa, kun sen kaikki kumminkin tiesivät. Parasta lie lykätä koko tuumat vähän tuonnemmaksi ja antaa puheiden unehtua... Peijakas, kun hän oli sattunut tulemaankin tänne kapakkaan, — mutta nyt se oli jo melkein myöhästä väistyä.

Esko vastaili jotakin välttelevää, maksoi voileipänsä ja hankkiusi lähtemään ulos.

— Odotahan, joudutaanhan tästä mekin. Ja vaikka nyt lienetkin lemmen puuhissa, niin saatathan siltä Matinpäiville tulla.

— Saatanpa saatan...

— Sitähän minäkin, ettei se niin lujalla ole.

He tulivat kadulle ja kävelivät yhtä matkaa ylöspäin. Esko mietti jotakin mutkaa päästäkseen puikahtamaan syrjään. Hän oli nyt kerran päättänyt olla sinne Matinpäiville menemättä ... tullut tuumuudessaan siitä tytöllekin puhuneeksi... Ja jos hän nyt menee, niin sitten ovat kaikki päätökset hiidessä, sitten hän menee toisen ja kolmannen kerran ja taas ovat hyvät tuumat hunningolla... Ei, kyllä hän livistää...

— Kävelkäähän edeltä, minä pistäyn tuossa tupakkapuodissa ostamassa pyhätupakat.

— Mutta ethän vain jää sille tielle?

— En, tietysti minä tulen...

Mutta taashan tämä on aivan hullua, mietti Esko kun tuli ulos tupakkakaupasta. Mitä varten minä tässä heittäyn valehtelijaksi, miksi lupaan ja sitten pakenen kuin varas, livistän ja lymyilen...? Peijakas! tähän on jonkinlaista itsensä pettämistä, tähän on lapsellista, koulupoikamaista ilveilyä. Kylläpä sille mahdetaan nauraa! Olenko minä, vanha mies, nyt sellainen raukka, etten uskalla tehdä mitä miellyttää ja mennä mihin tahdon...? Mutta mihin minä sitten tahdon, saunaanko? Ja sillävälän toiset veistelevät ja hämmästelevät ja tekevät minusta naurun kappaleen...

Kotvan aikaa seiso Esko yhdessä kohden tupakkapuodin edustalla tietämättä minne päin hän kääntyisi, oikealleko vai vasemmalle. Se oli harmillista, se oli tuskallista, hän odotti ikäänkuin jotakin ulkonaista sysäystä, joka hänet työntäisi yhtäälle tai toisaalle siltä paikalta, jolta hän ei itse päässyt pökähtämään.

Ja sellainen sysäys tuli. Lauma koulutyttöjä käveli kadun täydeltä naureskellen ja tirskuen, käveli käsikkäin yhtenä mustana aitana. Sen edestä täytyi syrjäytyä, lähteä liikkeelle eteenpäin...

* * * * *

— Terve! Täällä jo pahat kielet tiesivät kertoa, että sinä olisit hameisiin niin sotkeutunut, että olisit livistänyt tiehesi, mutta minä sanoin, että se on valetta, kyllä se mies tulee.

Se oli Matti, joka näillä sanoilla etehisen ovella tervehti nimipäiville saapuvaa Eskoa.

1895.

MATKA-KASKUJA.

Kaksi vuotta, pian kolmatta, on kulunut siitä, jolloin tein sen pienen ulkomaamatkan, jolta nämä matka-kaskut ovat tuloksia. Pistin joskus matkan varrella muistiini pikkutapauksen tai havainnon, yhden sieltä, toisen täältä, varsinkin jos ne mielestäni olivat huvittavaa laatua, ja olen sittemmin koonnut ne paperille. Kaskut on lukija kumminkin huomaava sellaisiksi, että ne eivät ole vanhenemalla turmeltuneet, koska ne ovat siitä onnelliset, etteivät ole riippuvia ajasta eivätkä kaikki paljo paikastakaan.

TUNTI UPSALASSA.

Parisen kuukautta olin oleskellut arkistotutkimuksia varten Tukholmassa ja vähitellen rupesin jo niistä töistäni selviämään. Jo Suomesta lähtiessäni olin päättänyt käydä myöskin Upsalassa selailemassa sikäläisessä kirjastossa löytyviä käsikirjoituskokoelmia, vaikka tosin ennakoita tiesinkin, ettei siellä minua varten mainittavaa löytyisi. Tuossa tiedossani olin yhä varmistunut ja vakaantunut Tukholmassa, jossa olin tilaisuudessa läpikäymään Upsalan kirjaston luettelot. Tiesin melkein turhaksi matkani sinne. Mutta kuitenkin, kaiketikin, eihän tuonne ole kuin tunnin matka, parin, kolmen kruunun reissu, niin arvelin, ja täydelleen rauhottaakseni omantuntoni päätin eräänä aamuna matkustaa tuohon vanhaan yliopistokaupunkiin, — saahan tuonkin sitten kerran nähneeksi, josta on niin paljon lukenut ja kuullut.

Ilman muita matkatarpeita kuin taskussa oleva muistiinpanokirjani saavuin kymmenen aikana aamulla Upsalaan ja kävelin suoraa tietä asemalta kirjastoon, joka valkeana ja komeana paistoi vastaani korkealta mäeltä. Ei tarvittu opasta eikä neuvojaa. Juoksutin sitten koko aamupäivän kirjaston nuoria, palvelushaluisia apulaisia edestakaisin kantamassa minulle käsikirjotusmytyn toisensa perästä, joista mahdollisesti voisi olla minulle jotain hyötyä. Vaan, kuten jo etukäteen tiesin, se oli turhaa juokсутusta. Kun kello läheni kahta, jolloin kirjasto oli suljettava, saatoin jo aivan rauhallisella omallatunnolla jättää Upsalan kirjaston.

Laskeusin verkalleen alas kirjastomäeltä, sytytin paperossin ja katselin laidasta toiseen tuota allani lepävää kaupunkivähäistä, joka hiljaisena ja rauhallisena näytti puolinukuksissaan kylpevän päiväpaisteessa mutaisen Fyris-joen molemmilla kupeilla. Tässä se nyt on siis tuo vanha, kuuluisa tiedonahjo, tuo muinais-skandinaavein ruhtinaskoti, tuo laulujen ylistämä kosteikko keskellä laajoja laidunmaita. Tuossa siis tuomiokirkko, tuossa uusi yliopistorakennus, tuossa vanha linna ja nuo ränstyneet puurakennukset, ne ovat siis ylioppilasten lukukammioita; ylioppilastahan Upsalan kaupungilla on leimansa, ylioppilaiden asuttaminen, syöttäminen ja juottaminenhan on nykyjään Upsalan pääelinkeinokin.

No, tähän on siis kaikki sangen pian nähtyä ja tajuttua. Minä joutasin jo vaikka hetipaikalla matkustamaan pois.

Katselin kelloa. Vielä runsas tunti täällä kumminkin on viivytävä, ensi juna lähtee näet vasta kello 3: 5. Mitenkähän tuonkin ajan sopivimmalla tavalla kuluttaisi?

Pitäisihän minulla täällä olla tuttaviaminakin, Upsalan ylioppilaita, joihin olin tutustunut Helsingissä ja Tukholmassa, miten heitä vain mahtaisi saada käsiinsä. Useimmat ovat kyllä jo arvatenkin matkustaneet kaupungista pois — toukokuu oli lopullaan, — mutta yksi niistä nyt on varmastiikin täällä, hän oli mulle keväällä ilmoittanut viipyvänsä koko kesän Upsalassa lukujaan varten. Tahdon kutsua häntä Vikbergiksi. Hän, Karl Vikberg, oli erityisesti Helsingissä ollessaan muistuttanut minua käymään luonansa Upsalassa... Hitto soi, minäpä koetan ottaa selkoa siitä miehestä. Jos kello kolmeen asti hänet löydän, jään tänne vielä pari tunniksi, syön päivällistä hänen seurassaan ja matkustan Tukholmaan vasta kello 5. Jos taas en löydä, matkustan jo kello 3 ja ehdin vielä neljän ajaksi syömään päivällistä tavallisten pöytätoverieni seuraan tavalliseen ruokapaikkaani Brunckebergin torin varrelle.

Nyt siis heti hakemaan Vikbergiä.

Siinä on sillan korvassa kirjakauppa, minä hyökkään sinne ja pyydän ylioppilasluetteloa... Vikberg, Vikberg, Vikberg ... niitä on toista sivua, Karl Vikberg, Karl Vikberg ... vuodelta 1891, 1892, mutta eihän täällä sitä minun Vikbergiä ole sittenkään.

— Kenties hän ei ole ollut sisällä yliopistossa viime lukukautena, huomauttaa kauppalpalvelija, siinä tapauksessa ei ole hänen nimeään eikä osotettaan luettelossa.

— Niin, tietysti hän ei ole ollut täällä, kun hän vasta huhti- tai toukokuussa on palannut Suomesta... Mutta kuinka minä sitten saan hänestä selvän?

— Kaiketi nämä muut Vikbergit sen tietävät, ovat ehkä samaa sukua ja voivat tuntea hänet muutenkin.

— Ettäkö minä juoksisin kaikkein Vikbergien luona kysymässä?

— Niin, taikka edes muutamain...

Oli se minusta hiukan toivotonta yritystä, vaan kirjoitin kumminkin muistiin kolmen, neljän Vikbergin osotteet — valitsin vanhimmat joukosta — silmäilin kartalta parin pääkadun nimet ja suunnat ja lähdin löytöretkelleni.

Ensimmäinen, jonka luo tulin, oli Herman Vikberg, stud. fil. Soitin, pääsin sisälle, pyysin saada puhutella herra Vikbergiä.

— Herman, Herman, tule alas, huusi vanhanpuoleinen naisihminen ylös vintin rappuja myöten. — Täällä on joku, joka tahtoo sinua tavata.

— Pitääkö *minun* tulla alas? kuului kummastunut ääni ullakolta. — Ei, káske hänen vaan tulla ylös.

Arastelin vähän lähteä kapuamaan pimeitä portaita ylöspäin, vaan muuta neuvoa en keksinyt ja hetken hapuiltuani ovea ja avainta pääsin hänen huoneeseensa sisälle. Herman, paksu, lihava, kaljupää ukko, makasi paitahihassillaan vuoteellaan selkä minuun käännettynä. Vähitellen väänsi hän siitä vatsapuolen esiin, sovitti silmälasit silmilleen ja katseli minua kotvasen suurimmalla hämmästyksellä.

Pyysin anteeksi ja selitin oudonlaisen asiani niin lyhyesti ja selvästi kuin suinkin, vaan sain tehdä sen toistamiseen ennenkuin hän verkalleen nousi vuoteelta ja vastasi lakoonisesti:

— Minä olen Herman Vikberg. Istukaa!

— Minulla on kunnia tietää se. Tarkoitukseni on vaan kysyä, tunnetteko sattumalta sitä Karl Vikbergiä, joka on ollut Suomessa.

— En sattumaltakaan.

Kumarsin, pyysin vielä tuhannen kertaa anteeksi käyntiäni ja lähdin. Vaan kun varovaisesti käsikopelolla kulkien olin päässyt portaita alas, silloin oli jo Herman Vikberg kintereilläni. Hänelle oli sillä välin nähtävästi jo asia selvinnyt, hän oli tullut ajatelleeksi, että se oli ulkomaalainen matkustaja, joka oli hänen puoleensa kääntynyt neuvoa kysymään ja kohteliaisuuden henki oli hänessä herännyt. Hän tarjoutui auttamaan minua hakemaan Karl Vikbergiä, ja yhdessä lähdimme toisen Vikbergin luo. Sekään tietysti ei ollut se oikea. Vaan kun hänellekin asia oli ehtinyt selviytyä, oli meitä jo kohta kolme miestä, jotka kulimme hakemaan sitä Karl Vikbergiä, joka oli ollut Suomessa.

Me haarausimme kukin eri taholle. Olin ilmoittanut apumiehilleni aikovani matkustaa pois joko kello 3 tai 5, ja he olivat luvanneet kolmen ajaksi saapua »Rullan» nimiseen kapakkaan asemahuoneen luona kertomaan minulle, kuinka heidän retkensä oli onnistunut. Muistaakseni heistä toinen palvelushaluisuudessaan oli luvannut mulle tuovansa »Rullaniin» mukanaan Karl Vikbergin ennen kello kolmea joko elävänä taikka kuolleena.

Itse kävin vielä parin Vikbergin luona. Toinen heistä oli kuullut puhuttavan minun Vikbergistäni, toinen ei tuntenut häntä puheitten mukaankaan, vaan kumpanenkin heistä oli pyytämättäni kohta valmis lähtemään liikkeelle haettavaani löytämään. Toiselle heistä ilmotin minä, että »Rullan» olisi sovittu yhtymäpaikka, toinen esitti saman paikan itse yhtymäpaikaksi, luvaten tuoda Vikbergin sinne.

Olin jo ehtinyt päästä hikiseksi ja minusta tuntui, että olinpa jo tehnyt yhden Vikbergin löytämiseksi mitä ihmiseltä niin lyhyessä ajassa kohtuudella voi vaatia. Neljä Vikbergiä oli parast'aikaa kaimansa perästä juoksemassa ja jos heistä jokainen saapi kaksikaan Vikbergiä liikkeelle, niin on niitä minun vuokseni piankin 12 jalkeilla. Ne tietysti kaikki tekevät sopimuksen, että »Rullan» on oleva yhtymäpaikkana kello 3. Jos heistä vielä jokainen, niinkuin melkein saattoi otaksua, sattui tapamaan vielä yhdenkään uuden Vikbergin, niin olisi kello 3:n aikaan tasan kaksi tusinaa Vikbergejä »Rullanissa» minua vastassa. Mutta olisiko se oikea sittenkään siellä, se olisi siltä epävarmaa.

Tuota mietin, kuljeskellessani kellon kolmea lähetessä Upsalan katuja pitkin rautatieasemaa kohti. Ja

siinä miettiessäni rupesi tuo uhkaava Vikbergein paljous vähitellen mieltäni ahdistamaan. Mitä tekisin minä tuossa suuressa, oudossa joukossa? Miten voisin tyydyttävästi selvittää sen seikan, että olin vaivannut liikkeelle noin monta minua tuntematonta miestä, miten voisin heidän hyväntahtoisuutensa kyllin palkita? Enhän edes ollut tuon Suomessakaan käyneen Vikbergin erinomainen henkiystävä eikä hän ollut tarkoitukseni ollut mikään muu, kuin saada hänen seurassaan viettää muuan joutilas tunti, joka nyt muuten jo kohta oli kulunut. Mulle tulisi todellakin olemaan sangen vaikea hetki osottaessani kiittolisuuttani kaikkia noita Vikbergejä kohtaan, joko sitten heidän toimensa oli onnistunut taikka ei.

Näissä synkissä mietteissä saapuessani rautatieaseman edustaiselle torille ja nähdessäni kellon olevan viittä minuuttia vaille kolme, välähti ensi kerran mielessäni ajatus paeta raukkamaisesti koko Vikbergi-joukkoa, luikkia asemalle ja lymyityen jonkun vaunun nurkkaan ajaa karauttaa Tukholmaan. Siellä odottavat minua vanhassa ruokapaikassa vanhat, tuttavat päivällistoverini, siellä olisin kuin kotonani ja saisin kertoa heille seikkailustani... Mutta ei, sehän ei käy laatuun. Tuossa luen erään portin päällä suurilla kirjaimilla kirjoitetun nimen »Rullan», sinne pakottaa kova kohtaloni minua menemään vastoin tahtoaanikin. Sillä miestä sanasta...

Raskain askelin astuin portista sisään. Vielä siellä ei ole yhtään Vikbergiä, vaan koko liuta saapuu kai tuossa tuokiossa. Ja minusta tuntui, kuin olisin suotta pakotta sattuman petkuttamana joutunut saaliiksi tähän satimeen, josta ei ole yhtään aukkoa pois päästäkseni. Eikö yhtään? Miksen sittenkin pakene? Onhan otuksella oikeus paeta satimesta, jos ehtii ennenkuin pyytömies saapuu. Pyytömieheni. nuu 24, saapuvat juuri tuossa silmänräpäyksessä, vaan vielä on mulla aikaa repästä itseni irti ja juosta... Katsahdin kelloa: minuutin yli kolmen...

Minä repäsen itseni irti, pujahdan portista ulos, hiivin aitoviertä pitkin uskaltamatta katsoa taakseni, varastan toisella jalalla ehtiäkseni pikemmin ja hyppään ahmana portaita ylös asemahuoneelle. Paluupiletti on taskussani, junakello soipi viimeistä kertaa, minä nykäsen vaunun oven auki, astun sisään ja heittäydyn kuumuutta ja mielenliikutusta huokuen sohvalle nojalleni. Juna viheltää, lähtee liikkeelle. Nyt on jo myöhästä enää palata »Rullaniin», höyryhepo viepi minut nyt jo väkisininkin Tukholmaan...

Koko tuon tunnin kolmesta neljään on mulla paha omatunto, sydämmeni lyö levottomasti ja soimaa minua petollisuudesta ja kiittämättömyydestä, enkä uskalla ajatellakaan noita monia Vikbergejä, jotka nyt luultavasti parhaallaan istuvat »Rullanissa» odotellen minua ja päästäen tuontuostaankin kirouksen, kun niin kauan viivyn. En uskalla heitä ajatellakaan, enkä keksi tässä jutussa vielä mitään naurettavaa. Keksin sen vasta, kun saavun Brunckebergintorin varrelle Tukholmaan, vanhaan ruokapaikkaani, ja siellä saan tavata kelpo päivällistoverini, joille sydäntäni keventääkseni kerron seikkailuni. Heistä on koko juttu hullunkurinen ja välttämättä tahtoo yksi heistä kirjottaa minun puolestani onnittelusähkösanoman lähetettäväksi kohta Upsalaan »Rullaniin» yhteisesti kaikille Vikbergeille, jotka siellä tietysti paraikaa ovat koossa ja saavat tehdä toistensa tuttavuutta. Sen sain kumminkin estetyksi ja minusta tuntui varmimmalta pysyä Upsalan Vikbergeistä niin kaukana ja niin äänettömänä kuin mahdollista, jotta he niin pian kuin suinkin unhottaisivat tuon käyntini Upsalassa, joka minulla aina on pysyvä mielessäni.

1894.

TUNNELMAIN MAASSA.

Sanaa »tunnelma» en ole koskaan voinut suvaita enkä ole näihin asti itse vielä milloinkaan sitä kirjoitettuna käyttänyt. Olen koettanut sen asemalle keksiä toista sanaa taikka, ellen sellaista ole löytänyt, olen kiertelemällä kokenut päästä pälkähästä. Tuo sana on näet minusta huono ja ruma, se on tehty tekemällä niinkuin monet muutkin, mutta tehty kömpelösti; jos olisin kielimies, keksisin epäilemättä jonkun mutkan todistaakseni, että se on aivan »väärä johdannainen» ja tuomitseisin sen kuolemaan tiedemiehen oikeudella.

Mutta nyt — pelkään minä — täytyy minun itseni turvautua tuhon inhottavaan sanaan. Aijon näet kertoa pari piirrettä kööpenhaminalaisten elämästä, ja jos sinä lukija hiukankaan tunnet tanskalaisia, täytyy sinun myöntää heidän olennossaan olevan siksi paljo »tunnelmoimista», että heistä kertojan on ylen vaikea välttää taikka kiertää sellaista sanaa, joka vastaa saksalaista »Stimmung». Siinä on koko tuossa viheriässä saarimaassa jotakin pehmoista herkkämielisyyttä, jotakin »sievää» ja »idyllistä», joka vaatii »tunnelma» sanan käyttämistä ja sitä samaa piirrettä kuvastuu myöskin kansan luonteesta. Ei

niin, että ihmisiä voisi sanoa juuri uinaileviksi tai haaveksiviksi, ovathan he päinvastoin sangen pirteitä ja eloisia, vaan sittenkin, tunteella näyttää heidän olennossaan olevan hyvin paljon tekemistä, ja he koettavat mielellään järjestää yhteiselämänsä niin, että sen yksityiset tilaisuudet muodostuisivat somiksi »tunnelmaryhmiksi», taikka ainakin näyttäisivät siltä.

Vaan parilla esimerkillä saan ehkä tuon tarkoittamani piirteen selvemmin esitetyksi.

Lähtekäämme liikkeelle esimerkiksi jonakin lämpimänä ja päiväpaisteisena sunnuntaina noinikään kesäkuun kauniimmillaan ollessa katselemaan, kuinka kööpenhaminalaiset viettävät joutopäiväänsä. Meidän olisi oikeastaan oltava monessakin paikassa yhtäikaa, mutta seuratkamme nyt ainakin aluksi päävirtaa. Se kulkee kaupungista länttä kohden merenrannikkoa pitkin tuuheaan tammimetsään, joka on tuttu lyhyestä nimestään »Skoven», metsä, — näin määräämätön yksikkö näet riittää, sillä Tanskan metsistä ei ole monikossa paljon puhumista.

Taon 5-6 virstan pituisen matkan voipi kulkea sekä laivalla että rautatiellä, ja onhan niitäkin, jotka näitä kulkuneuvoja käyttävät. Mutta ne tiet ovat useimpain kööpenhaminalaisten mielestä liian arkiteitä, liian proosallisia. Ajaa junavaunussa taikka istua laivankannella, sehän on niin jokapäiväistä, siinä ei ole ensinkään runollisuutta, tunnelmaa... Toista on somasti ryhmittynä hevosten vetämiin kärryihin tai vankkureihin ja kulkea siten omalla ajopelillään metsään. Jos saadaan omasta perheestä tai sukulaisperheistä kokoon noin 8-10 henkeä — sen verran mahdutetaan noihin vuokrattavissa oleviin vankkureihin — niin on porvarillisten kööpenhaminalaisten ilo ylimmillään. Voileipiä otetaan mukaan ja laulaen ajetaan ulos kaupungista. Laulu kuuluu asiaan. Yksiaanisesti lauletaan joka vankkurissa sieviä isänmaallisia tai rakkauslauluja, lauletaan koko matkan, jota tuossa verkkasessa kulussa menee tuntikausia. Niissäkin vankkureissa, joita ei yksi perhekunta tai seuruekunta ole jaksanut itselleen palkata, vaan joihin on kokoontunut toisilleen outoa väkeä kaupungin eri kulmilta, lauletaan yhtä hartaasti ja ollaan yhtä iloisia. — Tällaisia pyhäretkiä varten löytyy Kööpenhaminassa erityinen ajurien haaraosasto, jolla on erittäin siihen tarkoitukseen hevoset ja ajopelit.

Huomattavaa tuossa retkeilyssä on, että perheiden tuoreimmillaan olevat jäsenet, pojat ja tyttäret noin 17:n ja 27:n ikävuosien väliltä, useinkaan eivät matkusta muun perheen mukana. He kulkevat erikseen, parittain — ovat kihloissa. Kööpenhaminassa se näet kuuluu kuuluvan asiaan, että ollaan kihloissa. Niin pian kuin nuorukainen on päässyt niin pitkälle, että ensimmäiset parranhaituvat ovat tehneet yläleuvalla harvan laihon, rupeaa hän kiireisesti katselemaan itselleen samanikäistä tyttöä ja ennen pitkää sitä ollaan kihloissa, vaikka useinkaan ei ole vielä elämästä, ei elämän suunnasta eikä siis perheen perustamisestakaan mitään tietoa. Mutta se nyt ei olekaan aina ensimmäisenä tarkoituksena; pääasia on ensiksi, että ollaan kihloissa, — sehän on niin runollista, niin hauskaa, niin kiihoittavaa, niin tunne-elämää kehittävää. Jokaisella on oma henttunsa, jonka seuraan hän rientää illoilla työstä päästyään ja jonka kanssa varsinkin sunnuntait vietetään yhdessä. Onhan se niin ihanata kuherrella kahden kesken, puhua rakkaudesta ja unelmoida tulevaisuutta. Ja kun esim. näinikään sunnuntaisin istuu rinnakkain ja lähekkäin vankkureilla ja laulellen ajaa »metsään», niin onhan siinä tunnelmaa. Mitä seurauksia tuosta kihloissa olostä on, se on toinen asia. Usein ei siitä ole mitään seurauksia, vanhat liitot puretaan ja uusia tehdään. Usein se taas viepi aivan nuoriin avioliittoihin, ja vaikka niissä monasti ei olekaan paljoa mistä »perhe» eläisi, niin onhan siltä tuo kahden nuoren yhdessäelämä niin somaa ja runollista...

Vaan me olemme jo saapuneet tammimetsään ja kävelemme siinä poikki ja pitkin katselemassa kööpenhaminalaista huvittelua. Nuo kirjavat ryhmät, suuremmat ja pienemmät, jotka ovat asettuneet sieviin sikermiin varjostoihin puittenjuurille, ovat todellakin miellyttävän näköisiä. Kesäisiä pukuja, iloisia mieliä, punaisia poskia, nuoruutta, kauneutta ja lempeä, — mitäpä sen viehättävämpää osaisi enää muukalaisenkaan silmä hakea kesäiseltä huvipaikalta. Voileivät kaivetaan esiin, kaivetaan juustokäärö ja kalakäärö ja keitetyt munat, ja aterian alkaa. Olutta saa ostaa siellä täällä olevista myymälöistä, joista siis haetaan särvin. Niin kodikasta, niin »nättiä»!

Yli koko kentän lepää sopusointua ja rauhaa. Ei rähisevää ääntä kuulu mistään, ei toraista sanaa, ainoastaan tuota samaa laulua kaikuu sieltä, täältä, tammien juurilta. Ja kun sulhanen aterian jälkeen laskee päänsä morsiamen syliin ottaakseen ettoneen ja kun lapset laitetaan vähän syrjemmäs leikkimään, että papat ja mammat saisivat rauhassa levätä raanuinsa päällä ruohokossa, niin tuntuupa katsojasta siltä, kuin näkisi hän teatterinäyttämöllä jonkun aistikkaasti ryhmitetyn »stilleben»-kuvaelman, jonka olisi tarkoitus esittää onnea ja rauhaa.

Sama tunne pysyy katsojassa myöhemminkin, se vain erotus, että kuvaelmat muuttuvat. Milloin keräytyvät luonnon helmassa olijat, lapset, kihlatut, naineet miehet ja naiset, piiritanssiin, milloin muuhun sievään leikkiin. Rannalla vieressä on hoijakoita, kiukuja ja muita ilopaikkoja. Sulhanen kustantaa morsiamensa viiden äyriin kiukuun, istuu itse vierelle ja pitää hellästi vyötäreiltä kiinni, ettei tuo vain putoaisi. Ja sen jälkeen tarjoo hän vielä tytölleen lasin olutta, juo itse kaksi, ja palkaksi saa hän, jos sattuu vähänkään siimespaikkaa, suukosen. Eikä tee mitään, jos joku näkeekin. Onhan se niin

viatonta, samalla kuin se on niin runollista ja sievää. Eikö olekin?

Tunnelmaa pitää olla kaikessa ja sitä on kaikessa. Itse kaupunki puistoineen ja siltoineen kuvastaa jo keskellä ihmishyörinääkin jonkunlaista hempeämielistä tunnetta, sitä samaa huokuu vastaan huvipaikoista, Tivolista ja kesäteattereista, niin, sitä huomaa melkein kauppapuodeissa ja ruokapaikoissakin. Sydämmellisyyttä ja hiukan lapsellista herkkyyttä, joka koettaa ilmestyä niin sievässä muodossa kuin suinkin. Lyhyesti, — tunnelmaa.

— Sain tuttavikseni Kööpenhaminassa pari, kolme yliopistoon vielä kuuluvaa nuorta miestä, joiden kanssa toisinaan olin yksissä ja juttelin myöskin tuosta piirteestä sikäläisen kansan luonteessa. Kehuin sitä piirrettä, sanoin sen todistavan sydäntä ja hyvyttä ja väitin, ottamalla vertaukseksi meidän karun ja jäykän suomalaisen luonteen, sitä pyrittäväksi päämääräksi. Mutta he eivät hyväksyneet tuota kehumista. He myönsivät tuollaisia merkkejä kansan luonteessa olevan, vaan väittivät sitä lapsellisuudeksi ja miehuuttomuudeksi, josta olisi irti pyrittävä. Tuollainen uinaileva suunta on raukkamaista, he tahtoivat esiintyä jäyhinä miehinä.

Ja kumminkin oli heissä itsessään tuota tunnelmoimista hyvinkin runsaasti. Havaitsin sen monasti.

Niinpä olivat he illaksi ennen lähtöäni kutsuneet minut vieraakseen. Arvelin, että mentäisiin johonkin ulkoravintolaan iltasta syömään tai laivaretkelle merelle taikka johonkin varieteehen. Mutta hyvin salaperäisenä ohjasivat he matkan rautatieasemalle, ostettiin piletit ja istuttiin junaan. Tästä kai on tuleva jotakin erinomaisempaa lystiä, arvelin. Ja niin siitä tulikin.

Kun tunnin ajan oli rautatievaunussa nielty tomua, pysähdyttiin pienelle asemalle, joka oli viljelysketojen keskellä. Sieltä lähdetään astumaan auringon laskua tehdessä pölyistä maantietä pitkin, astutaan, astutaan... Pari kertaa olin jo kysynyt, että mihinkä tämä tie viepi, mutta he vastaavat vältellen. Jotakin harvinaista! Peltojen keskeltä avautui vihdoin vettä esiin, pieni järvi, matalat kaislikkorannat, taloja tiheässä ympärillä.

— No, tässä nyt ollaan perillä.

— Oho. Ja mihinkä tästä nyt mennään?

— Mihinkä! Tässähän sitä ollaan.

No, ollaanpa sitten, arvelin, yhä vielä odotellen mitä tuleman piti. Istahdin rantakivelle, ystävieni rientäessä puuhaamaan mikä millekin taholle. Yksi kävi yhdestä talosta vuokraamassa veneen, toinen toisesta ostamassa olutta, kolmas vielä juoksi muissa puuhissa.

— Ettäkö ongelle? kysäsin, kun vihdoin ruvettiin veneeseen astumaan. Kysymykseni huvitti heitä hyvin.

— Ei, muuten vain järvelle istumaan, tyynelle järvelle, katsomaan kuinka päivä laskee ja iltarusko punottaa.

Sitähän siinä sitten katsottiin. Nuo asiaan kuuluvat »juustokääröt» ja »kalakääröt» vedettiin taas taskuista esiin, syötiin voileipiä veneessä ja juotiin olutta päälle. Ja aina sekaan silmäiltiin, kuinka päivä katosi matalan rannan taa, peltojen alle piiloon.

— Mutta miksi teitä oikeastaan miellytti lähteä juuri tänne? kysäsin taas kerran illan kuluessa, sillä se ei ollut mulle vielä aivan selvillä.

— Miksi! Eikö sinua sitten tämä miellyttä?

— Tietysti, eipä siltä, mutta...

— Ajatteles nyt kun näin istutaan ruuhessa keskellä tyynen järven selkää ja syödään evästä... Minkä arvoista tämän rinnalla olisi istua jonkun laivan kannella merellä tai jonkun varieteepöydän ääressä! Tässähän on tunnelmaa!

Niin, sitähän tässä on, kyllä minä tämän nyt jo tajuan ja olihan se mulla jo hämäränä aavistuksena ennakkoltakin. Tämähän on nyt taas tuollainen runollinen tuokiokuva... Asema kävi vielä selvemäksi, kun eräs ystävästäni, jossa oli kirjailijan vikaa, rupesi lukemaan ääneen runoa, jonka hän edellisenä yönä oli kirjoittanut...

Juna lähti asemalta kaupunkiin vasta kello 4 aamulla. Siihen asti oli meidän joko istuttava venheessä tai käveltävä rannalla. Ei se tahtonut tuo »tunnelma» oikein koko yötä kestää. Minun oli lähdettävä seuraavana päivänä kahden vuorokauden rautatiematkalle, joten melkeinpä pisteli järveltä palattaessa vihakseni, että yö oli jäänyt nukkumatta. Ja uni näytti olevan toisillakin.

Mutta he olivat järjestäneet tämän illanvieton tähän tapaan parhaassa tarkoituksessa, saadakseen herätetyksi runollisen ja arkielämää yläpuolella olevan mielialan. Olihan aivan heidän luonnossaan, että tässä piti saada luoduksi »tunnelmaa».

1894.

PIKAJUNALLA KESÄKUUMALLA.

Piletti on taskussa, matkalaukku verkossa, — sateenvarjo vieressä — kaikki mukana. Hyvä. Painaun junavaunun nurkkaan, leväytän eteeni »Politikenin», silmäiltyäni ensin ikkunasta, miten Kööpenhaminan viimeiset savupiiput häviävät näkymättömiin junan huristaessa eteenpäin.

Tässä sitä nyt ajetaan maailmaa katsomaan. Johan sitä nyt kerran saapikin kappaleen nähdäkseen. Neljän valtakunnan läpi saapi kulkea, suurten kaupunkien läpi, rikkaiden viljelysmaiden läpi, tiheimpäin tehdaspaikkain läpi. Puolen Eurooppaa saapi nähdä ja lopuksi päästä — Pariisiin. Silloinpa melkein jo sopii kiitollisena, tyytyväisenä huoasta: nyt sinä herra lasket j.n.e. Sillä minä olen sen nähnyt, nimittäin Pariisiin.

Niin ajattelin itsekseni jo edeltäpäin nauttien junan nopeasti vilistäessä Sjellantia pitkin. Siinä nyt ei ollut vielä paljo mitään näkemistä. Yhtenä ainoana viheriänä, tasaisena lakeikkona kiiteli maisema silmien ohi. Kaikki peltoa ja niittyä, kaikki niin saroittain täsmälleen yhdenlaista, että silmä ei saanut mistään kiini. Vaihtaisinpa mielelläni Suomesta vuorennikamen tuohon, lammensilmän tähän vehnäpellon rintaan taikka kanervikon katkasemaan noita loppumattomia kylvöheinän sarkoja, — olisihan tuosta toki pikkusen vaihtelua, oikeinpa päätä huimaa kauvemmin katsellessa tuota ääretöntä yksitoikkoisuutta.

Kuka uskoisi Tanskassa niin paljon maata olevan, että saapi ajaa vähilleen 2 tuntia yhtä Sjellantia pitkin; — vaan syy taitaakin olla se, että rautatie on hiukan pantu kiertämään keskuksen ympäri, ettei matka tuntuisi kesken loppuvan. Ohoo, vai jo siellä huudetaankin: Korsör! Kieliin matkustajat nouskoot laivaan.

Korsör, siitä paikasta en tiedä muuta, kuin että siinä oli Tanskalla mennä vuonna kolerakaranteenin paikka. No siitpä ei taida muuta tarvitakaan tietää. Nyt vähän vesimatkaa ja sitten se alkaa se suuri saksalainen isänmaa.

Kiel on Saksan suurin sotasatama, muistan ennenvanhaan lukeneeni maantieteessä. Niinpä näkyy olevan. Pitkin pitkän sataman kylkeä on ladottu rinnakkain kuin sotamiehiä riviin suuria sotalaivoja, monitooreja, panssarilaivoja, mitä lienevätkin kaikki. Vai tuossa ne nyt ovat ne syömärit, jotka nielevät Saksan suunnattoman korkeat verot ijäti ammottavaan kitaansa ja joiden nälkää eivät ehdi tyydyttämään minkäänlaiset uudet sotaverot, — vai tuossa ne nyt makaavat joutilaina niinkuin laiskat syöttiläät ainakin! Kellekähän noista on hyötyä?

— Juna lähtee kello 6, huudetaan laivan rantaan saapuessa. Siihen töyttää joukko joutilasta väkeä, jotka väkisin tahtovat kiskoa minulta matkalaukkuni. Mihin helkkariin te sitä...? Vai tulliin, soo, soo, kunhan tässä keritään... Sukkia ja paitoja siinä on, uskokaa pois. Ka niin, se on valmis.

Siis puoli tuntia aikaa katsella Keiliä. Mutta sitä tuskin kannattaa puoltakaan tuntia katsoa. Syön sen sijaan voileivän ja juon seidelin olutta, hyvää olutta. Ja kohta taas huristetaan pikajunalla.

Ei muutu se maailma, yhtä lakeikkoa vaan. Mahtaa olla täällä maa hiukan hiekkaperäisempää, koska pöläjää noin siivottomasti. Valkeita kivitaloja siellä täällä, puistikko joskus, mutta harvoin, ympärillä. Muuta ei merkittävää, pikajuna ei edes pysähdykään niiden pikkukaupunkien kohdalle, joiden ohi vilistetään. Mitäs tässä nyt oikeastaan on näkemistä, mietin itsekseni, kun jo istuminen rupee pitkistyttämään. No, tullaanhan tästä kohta Hampuriin ja sitten niille suurille sivistyspaikoille.

Mutta miksi tässä pitää olla näin kuuma? Sitä kysymystä olen aamusta asti mielessäni hautonut, ja nyt se vasta ensi kerran puhkeaa oikeana haikeana huokauksena ilmi. Miksi näin jumalattoman kuuma ja kuumemmaksi vain käypi, kuta etemmäksi ehtii? Kuuluuko tämä kuumuuskin välttämättä sivistysmaihin? Pääseeköhän tästä ensinkään sulamatta läpi?

Ne kysymykset uudistuvat sitten yhä tiheämmin kuta kauvemmas ehdin. Mutta vielä en kerkiä käydä kovin kärsimättömäksi ennenkuin juna puhalttaa kaupungin läpi kulkemaan. Huudetaan Altoonaa ja

sitten Hampuria — se on yhtä samaa yhtäjaksoista kaupunkia —, ja jo vihdoinkin pääsen ulos hengittämään puhtaampaa ilmaa.

Kolme tuntia Hampurissa. Miten ne paraiten voisi käyttää? Raitiovaunulla Alsteriin, siitä höyryllä »Huuhkajanpesään», taas takasin ja kaupungin läpi satamaan. Ja nyt jo pitää pistää pikkusen juoksunhilkkaa asemalle, sillä klo on heti 11, juna lähtee. No ei sitä kolerakaupunkia paljo ehtinyt nähdä, vaan aina nimeksi. Hikisenä huokuen saavun perille, näen tavarani, rötkähdän taas istumaan vaunun nurkkaan ajaakseni yötä myöten Kölniin.

Nytkös vasta väkeä on junassa, istutaan ladottuina kuin sillit tynnyrissä. Siitä mahtaa tulla ihana yö. Eikä kuumuus hellitä yöksikään, polttavana huokuu henki ja iho melkein säteilee. Mutta ei auta nurkuminen. Koeta kärsiä, hoen itselleni, ja heittäyn niin rauhalliseksi kuin voin. Ja tunti menee, menee toinenkin, vaan toistaan hitaammin molemmat.

Puolihorroksiin olen vaipuneena ja silmäilen tylsästi tulijoita ja menijöitä eri asemilla. Ihastun joskus, kun joku vieressäni rupee keräilemään tavaroitaan ja hankkiupi nousemaan ensi asemalla pois, — jääpi mulle ehkä vähän väljemmin tilaa, saan hiukan heittäytyä kenolleni lepäämään. Vaan tuskin hän on ulkona, kun jo toinen, paljo lihavampi ja paksumpi saksalainen työntyy sisälle ja anastaa tuon himoitsemani neliökyyntärän. Pettymystä vain pitkin matkaa! Tunnen jo tilani sangen surulliseksi, vaan koetan rohkaista mieltäni.

Taitaa olla alkuaamun aika, kun huudetaan: Bremen! Bremen, Bremen hoen mielessäni, sehän on tuttu nimi, mutta mikä merkkipaikka se nyt oikeastaan on, sitä en saa selville. Järkikin on näet jo tylsynyt ja muisti pettää. Bremen ... joku Bremenin piispa on varmaankin joskus historiallisella ajalla jossakin tehnyt jotakin — vaan mitä? Kastanut virolaisia taikka tapellut tanskalaisten kanssa — en muista... Mutta entä ... entä Bremeninja, niin, sehän on se pahamaineinen linja, josta meidän siirtolaiset usein valittavat, — vai se paikka tämä nyt on. Konduktööri tulee pilettiäni tarkastamaan, — monettako kolmatta kertaa jo, en ole laskenut — ja minä koetan lahjomalla turmella tuota nuorta miestä. Pyydän kauniisti kenenkään kuulematta, että hän antaisi minun pitää penkkiäni itseäni varten Kölniin saakka — oikasen hyvin kituvan näkösenä selkäni — ja työnnän hänelle markan rahan kouraan. Hän ottaa sen ja kuuluukin kohta ulkopuolella riitelevän jollekin vaunuun pyrkijälle, että sinne ei enää ketään sovi. Vaan pyrkijä, joka nähtävästi temput tuntee, nykäsee oven auki, astuu sisälle ja luoden minuun murhaavan katseen — ikäänkuin syyttäen, että minä olisin tahtonut katkasta hänen matkansa — istahtaa hän melkein minun sorkilleni. »Eletään sovinnossa», tekisi minun mieleni häneltä rukoilla, »sillä jos tässä vielä riita tulee, niin kovinhan tämä on vaikeaa».

Juna huristaa taas eteenpäin ja minä nojaun kuumaan nurkkaani. Ulkona on pilkkosen pimeä, aukinaisesta ikkunasta tulvaa vain ehtimiseen sisälle hehkuvata hiekkaa, joka tunkeupi suuhun ja silmiin. Koettelen kädelläni kasvojani, mutta en enää tunne omaa ihoani, niin paksulti on jo likaa patoutunut joka paikkaan. Siitä istumasta kavahdun toisinaan ikäänkuin unesta. Katson kelloani, olisinko mahdollisesti saanut nukkuneeksi pois jonkun puolentuntisen kärsimysajastani. En, aika ei ole livahtanut rahtuakaan ohitseni, muuten vain olen mahtanut olla jonkun silmänräpäyksen tajuntaa vailla.

Mynster, huudetaan ulkopuolella. Vai Mynster! Osnabryck ja Mynster, ne nimet olen joskus lapsuudessani lukenut rinnakkain ja ne rupeavat nyt soimaan korvissani. Osnabryck ja Mynster takoo junakin ensiksi verkalleen liikkeelle lähtiessään, sitten yhä tiheämmin taputellen mutta aina vuorottain: Osnabr—Mynstr, Osnabr—Mynstr...

Nukuttaa, en voi nukkua. Kadehdin syvästi muuatta herraa, joka on saanut nostaneeksi koipensa vastapäiselle sohvalle toisen herran selän taa. Hän lepää sangen mukavasti. Ehkä voisin minäkin... Ei, siinä istuu minua vastapäätä terävänokkainen rouva, jolla on syli ja ympäristönsä täynnä kaikenmoisia hyntyitä, mahtaisi suuttua julmaksi, jos minä siihen kenkineni pyrkisin.

Vaan tunnit kuluvat kumminkin. Ei ole aika sentään aivan seisahtunut. Aamu valkenee, joku viileämpikin tuulahdus puhaltaa ikkunasta sisälle. Nythän tässä juuri ollaankin Reinvirran ihanilla seuduilla — vaikkei niistä suinkaan junassa tiedä — ja saapihan vastaisuudessa kehua kulkeneensa Rheinvirran poikkikin, onhan sekin ajatus jo jonkinlainen lohdutus. Ja parin tunnin perästä ollaan Kölnissä, — sinne jään päiväksi, jään varmaankin. Saan pestä silmäni puhtaiksi, saan nukkua, ja sittenhän sitä taas mielellään matkustaa. Rohkasen näinikään mieleni ja koetan tyytyä kohtalooni. Päivän valo jo vaikuttaa virkistävästi ja luontokin on hiukan vaihtelevampaa. Ei aikaakaan niin huudetaan Dysseldorfia. Soo, ajattelen mielihyvällä, siitähän ei enää pitäisi olla pitkälti Kölniin, ellei nyt aivan muistini petä.

Tuntui sitä kumminkin vielä matkaa olevan — taipaleen loppuhan on aina pisin paitsi kyydillä ajaessa, jolloin saattaa hevosta lopulla paremmin kiirehtää. Itse veturikin ja koko juna tuntui vähän väsyneesti laahustavan eteenpäin poikki lukemattomista risteyksistä ja vekseleistä, ennenkuin lopullisesti seisahtui Kölnin asemalle.

Tännekö siis aijon jäädä koko päiväksi, tuumailin itsekseeni kantaessani laukkuani odotussaliin. Mutta mitä minä täällä oikeastaan toimitan? Odottelen ja katselen — pitkäksi voi käydä päivä.

— Mihin aikaan täältä pikajuna lähtee Pariisiin?

— Kello 9.

— Ja mihin aikaan se tulee perille?

— Kello 6.

— Entä seuraava?

— Lähtee kello 2, perillä kello 11.

Päätin sittenkin lähteä ensi junalla — en muistanut enää äsköistä päätöstäni. Mitäs minä täällä päivää viruisin taikka yönajaksi laittasin tuloni tuohon sekavaan, suureen kaupunkiin? Voinhan olla Pariisissa klo 6 tänään — minä jatkan.

Söin kipeneen, katselin tuomiokirkon — sehän on jokaisen kulkijan velvollisuus — ja riensin kohta taas pikajunallani Saksan länsirajaa kohti. »Miksi antausin taas tähän tuliseen pätsiin?» oli jo alussa ainoa ajatukseni, vaan en uskaltanut sitä itselleni myöntää, sillä olinhan itse yksin syyppää. Tukala näkyi olevan toisillakin matkustajilla; vaikka olivat kotosin näiltä tulenpalavilta paikoilta. Tämöistä kuumuutta he eivät koskaan ole tunteneet, kuulen heidän huokaavan toisilleen, ja he koettavat toistensa kilvalla anastaa varjoisimman vaununnurkan haltuunsa. Vaan päivä tuntui paahtavan joka kulmalta ja joka soppeen tunkeutui tuota hienoa, hehkuvata hiekkaa. Ajettiinpa viljapeltojen halki, ajettiinpa tehdaskylien läpi, oltiinpa tunnelissa taikka laaksossa, aina sama juttu. Ulos ei nähnyt paljo mitään, junan ympärystä oli yhtenä sihisevänä pölynä.

Toisinaan juna pysähtyi hetkeksi, ja ne hetket olivat sitäkin tukalammat, kun ei lehadustakaan tuntunut. Mitä lienevät olleet paikkoja, ei niitä enää kuullut eikä nähnyt. Mikä lie tuokin, johon noin lukuisasti jääpi miestä nuorta ja vanhaa? Jassoo Aachen, vai Aachen! Siitä jo kohta pyörähdetään rajan yli Belgian hiedikoille.

Omituinen kielten sekotus soipi korvissani. Niissä kaikuu pohjimpana vielä tanskalaisten pehmeästi lepertelevä, painoton kieli, joka tuntuu luodulta, ikäänkuin lasten tarvetta varten, niissä sihisevät saksalaisten monet suhuäänet ja peräkkäin ladotut kerakkeet ja nyt jo ranskalaisten lyhyet, töksähtelevät tavut ja epämiellyttävä kurkunperän korina tulee sekottamaan kaikkea selvyttä. Pidä hänestä sitten huoli mikä lie mitäkin! Jos minun tulee jollekulle pari sanaa sanoa, niin siihen tuppaa jo kolme, neljä eri kieltä sotkemaan sanottavaani ja lopuksi sittenkin tulee suomalainen »perk...»

Puu! kuinka kuuma! Aurinko nousee yhä korkeammas, se polttaa yhä tulisemmin. Koko väritys luonnossakin on aivan kuin päivän ja hiekkapölyn polttama. Tehtaat — koko taivalhan Belgian läpi on kuin yhtä tehdasta — ovat likasenharmajat, vuorenrinteet, kentät ja jokitörmät, jopa vesikin, ovat samankarvaiset ja ihmisissäkin, joita asemilla näkee, on sama likanen väri. Ja jos katson itseäni, olen kiireestä kantapähän juuri samallinen. Koko Belgian maa näyttää pöläjävän yhtenä tomupilvenä, jota aurinko myötään pitää tulisen kuumana. Istuppa sitten siinä ahtaassa vaununnurkassa ja koeta kärsiä!

Jospa joku taikavoima saisi junan hetkeksi ohjatuksi kulkemaan jäätunnelin kautta! Taikka annappa, että nämä sohvat olisivat kirkasta, kylmää jäätä, ja saisi niillä alasti loikoa! Vaan miksi haaveksin mahdottomia? Saisinko vain jostakin vaikka pienen, peukalon pään kokoisen jäämurusen, jonka tipauttaisin tuohon selän ja paidan väliin, olisin jo hetkeksi onnellinen. Kylmä väräys pääsisi ruumiini läpi. Taikka saisin kostuttaa jo kankeaksi käynnyttä kieltäni ja kuivunutta kitalakeani raittiilla vesikulauksella, — vaan vesikin täällä vain lämmittäisi, jos sitä lämmintäkään saisi. Tuskin missään pysähtyy juna sen verran, että ehtisi vesilasin juoda.

Saatikka sitten syödä. Ravintoa en ole saanut koko päivänä muuta kuin kipeneen Kölnissä aikasin aamulla. Muutamia kirsikoita ostin eräällä asemalla ja ne nyt ilkeimmilleen kulajavat tyhjässä vatsassa junan jyristessä ja heiluessa. Tottahan ruokapaikka jossakin tulee, arvelen itsekseeni lohdutuksekseni, vaan puolituntinen menee ja menee tunti ja toinen, eikä sitä tule.

Vaan aika kuluu. Kelloni on jo kaksi, kun ehditään Belgian ja Ranskan rajalle — ehkäpä tätä perille asti sittenkin kestänee. Vaan juuri siinä tullimiesten kanssa muokatessani tulen katsoneeksi asemakelloa. Se on vasta yksi.

— Tuo kello kai on väärässä, kysyn asemamieheltä.

— Ei, oikeassa se on. Ranskan rautateiden aika on Saksan aikaa tuntia jälempänä.

Morjens! Siis yksi tunti, täysi tunti lisää kidutusaikaa. Tämä on halpamaista, tämä on petkutusta! Tämä on matkustajaraukkain tietämättömyyden väärinkäyttämistä. Palata nyt kello yhteen, kun on jo luullut olevansa kello kahdessa, se on kovaa, se on liian kovaa! Vuoroin tekisi mieleni itkemään, vuoroin haukkumaan koko näitä uusia yhteiskuntia.

Vaan minä vaikenen ja istun entistään vielä masentuneempana junavaunun nurkassa. Mitä varten olen antautunutkaan tällaiseen peliin? Mitä varten uhrasin näin nuorella ijällä henkeni turhalle matkustushalulle, jota toisten sydämmettömäin kertomus oli innostuttanut. Sillä nyt olen jo melkein varmana, että Pariisiin asti en enää tätä kuumuutta kestä. Voimat ovat jo loppumaisillaan, sielun toiminta on jo seisahtanut. Raatona minä Pariisiin tulen, jossa tomuset luuni viskattanee johonkin likakuoppaan. Miksi en tyytynyt kotona olemaan; olisin saanut rauhassa loikoa nuoressa nurmessa koivun viileässä siimeksessä ja juoda kirnupiimää taikka istua kivellä raittiin kotikosken partaalla ja onkia harreja. Miks'en pysynyt siellä?

En ole enää pitkiin aikoihin jaksanut seurata mitä paikkoja tässä kuletaan. Muistan kuulleen, että jotakin paikkaa sanottiin Lyttichiksi ja toista Namuriksi, vaan missä ne sellaiset paikat ovat, sitä ei jaksakaan järkeni selittää. Vaikka lienenkin jo aivan väärällä tiellä. Ranskan puolella rajaa ottaa juna vielä tiukemman lähdön. Luulisi, että ilmanhenki semmoisessa menossa vilvottaisi, vaan kun se on niin kuumaa, niin se päinvastoin polttaa. Ei kärsi pistää päätään ikkunasta ulos jos semmoiseen voimanponnistukseen enää kykeneisikään.

Kaikki matkustajat ovat niin velton ja väsyneen näköisiä, että sekin vielä masentaa mieltä. Tulevat vaunuun, viskautuvat istumaan ja jäävät siihen kuin märkä riepu, kunnes taas kömpivät ulos. He toki pääsevät välemmin ulos, minun on istuttava paikallani viimeiseen asti.

Loppumatkasta en paljoa tiedä. Korvani kuulivat joskus S:t Quentinia mainittavan, toisella kertaa Compiègneä, vaan se kuului mulle jo ikäänkuin jostain toisesta maailmasta — aivoni, jotka nähtävästi olivat kiehumatilassa, eivät työskennelleet. Yksi asia mulla vaan oli selvillä: jos nyt hengissä pääsen läpi, en lähde koskaan enää kesällä ajamaan pikajunalla, — taisin vannaakin sen. Niin jos, — mutta eikö liekin tämä viimeinen reissuni. Laskin aina, että puoli tuntia vielä mahdollisesti pysyn koossa, mutta miten sitten käy?

Ranskan kellokin lähenee kumminkin, kumma kyllä, kuutta, mutta en vielä uskonut, että minä sen näkisin sinne asti ehtivää. Vaan kun sen jälkeen kuulin jonkun matkustavista mainitsevan, että Eiffeltorni jo häämöittää jossain kaukana, täytyi minun oikein vääntääntyä seisalleni kurkistelemaan sitä, että edes sen ehtisin nähdä elävin silmin. En nähnyt edes sitäkään. Huoaten heittäysin paikalleni. Taloja liiteli ikkunan ohi, palatseja, tehtaita, kaupunkeja. Tuntui aina siltä, että nyt tässä kohta pyörähdetään asemalle. Vaan ei. Sitä tuntui olevan loppumaton määrä tuota tuollaista maailmaa, enkä jaksanut sitä enää katsoakaan, kivistäväää päätäni en jaksanut enää pitää pystyssä, se valahti hermottomana rintaa vastaan ja kaikki jäsenet raukesivat. Ka niin, ajattelin, nyt se on lopussa.

Kului aikaa niin muutamia minuutteja. Toiset matkustajat rupesivat keräilemään kokoon tavaroitaan verkosta. Kohotin päätäni: toivo puhalsi taas kytämään sammumaisillaan olevan kipinän. Olisiko mahdollista; että tultaisiin perille? Junaa jarrutettiin, sitä hyppyytettiin kiskolta kiskolle. Ja eikö ole vauhtikin jo heikentynyt? On todellakin. Mutta tähän käypi niinkuin suurissa romaaneissa: kun surma juuri on iskemäisillään, silloin on apu ääressä. Vaan uskallanko tuohon luottaa vieläkin?

Uskallan. Vauhti loppuu, junankuljettaja levittää oven auki: Paris! Korvani eivät valehtele, en houri enkä uneksi. Se on totta. Aivan olen siis hengissä perillä, ja toivottavasti palaa tajunta ja järkikin vähitellen takasin. Minä olen sen kestänyt.

Hoiptertelen tosin kuin 80-vuotias, poteva vanhus asemalle ajuria hakemaan ja saan kyllä kotvan aikaa hakea tomuttuneen ja puolipalaneen muistini komeroista osotettani. Vaan sen löydän kumminkin ja pääsen ajamaan hotelliini.

1893

PARIISITAR.

Arvaanpa minkälainen mielikuva lukijassa syntyy ensiksi kun hän tuon otsakirjoituksen lukee. »Pariisitar», — siis tuo maailmankaupungin kadun kukka, joka kukkii lokaviemärin partaalla, tuo keveä, huikenteleva olento, tuo kaunis ja vilkas ja tulinen, mutta vaarallinen ja myrkyllinen.

Niin, semmoinenhan se on yleinen kuva pariisittarista, sen karvaisinahan ne enimmäkseen esiintyvät matkustajallekin. Vaan mulle on kumminkin jäänyt mieleeni erään sellaisenkin pariisittaren kuva, joka oli vähän toista maata, luonteeltaan kyllä täysi pariisilainen, mutta ei siltä mikään kadun kukka.

Viikon verran aikaa olin ollut Seine-virran kaupungissa ja, niinkuin muukalaiset säännöllisesti ovat, niin olin minäkin siellä ensi ajat sekä mykkä että kuuro. Saa sitä olla kieltä vähän osaavinaankin, mutta kun sinne tulee, niin kovin löytää itsensä köykäseksi: ei ymmärrä mitä muut sanovat, ei osaa itse sanoa mitä tahtoi. Se on mitä kiusallisin asema, johon ihminen voi joutua; hän kävelee siellä kuin äänetön henki elävän elämän keskuudessa, ei osaa puuttua mihinkään, ei osaa ajaa asioitaan, tuntuupa melkein siltä, kuin ei kuuluisi koko ihmiskuntaan. Väleen siinä sentään korva tottuu kuulemaan ja ymmärtämään, vaan ennenkuin kielensä saa sen verran opetetuksi, että se johonkinkaan määriin pystyy ajatuksia tulkitsemaan, niin — siihen menee aikaa.

Olin vielä tuossa kiusallisessa asemassa: ymmärsin vähän, välttämättömimmät tarpeeni saatoin pyytää ja tarpeellisimmat selvitykset antaa, vaan minkäänlaisesta keskustelusta ei vielä tullut mitään. Ei löytynyt sanoja, kieli ei kääntynyt. Kävelin siten eräänä päivänä yksikseni, kuten tavallisesti. Menin kauvas omasta kaupunginosastani toimittamaan pientä asiaa, jonka matkan varrella olin saanut toimitettavakseni: kirje ja terveisiä oli vietävä eräälle skandinaavialaiselle rouvasihmiselle. Talon löysin, lähetin portinvartijan ylös viemään kirjeen ja korttini ja kysymään, saisinko tulla sisälle tapaamaan haettavaani. Itse odotin alhaalla, kävelin edes takasin portin edustalla. Kävelin kauan, ei tullut mitään vastausta.

Yhtäkkiä lennättäysi portista ulos nuori tyttö, katsoi terävästi pari kertaa ympärilleen ja astui sitten suoraan minua kohden kysästen ranskaksi:

— Tekö olette se suomalainen herra?

Tyhmistyneenä katselin ensiksi tuota nuorta, pirteää tyttöä, joka noin rohkeasti ja tuttavallisesti tuli minua puhuttelemaan. En saanut heti paikalla itselleni selvitetynksi, miten asianlaita oikeastaan oli, luulin jonkunlaisen erehdyksen tapahtuneen. Tuskin sain vastaukseksi soperretuksi:

— Minä, neitiseni.

Häneltä pääsi heti helakka nauru, kun hän näki minun hämmästykseni. Ja naurun sekana virtasi sitten pitkä sanatulva, jota ainoastaan äärimmilleen jännittämällä tarkkaavaisuuteni ennätin seurata. — Niin, hän oli juuri tullut minua tapaamaan eikä ketään muuta. Rouvasihminen, jota hain — ja joka oli hänen asuntotoverinsa — ei nyt juuri voinut ottaa minua vastaan, hänellä oli jokin opetustunti, jota hän ei tahtonut keskeyttää. Mutta hän tahtoi kumminkin minua tavata, puolen tunnin perästä olisi hän jo vapaa. Ja he olivat siellä ylhäällä sopineet, että minä sillä välin voisin, jos tahtoisin, seurata tyttöä erääseen nuottikauppaan, johon hänellä oli asiaa...

Tietysti minä tahdoin ja jo sillä välin kuin tyttö vielä jatkoi sanatulvaansa olimme me kääntyneet kadunkulmasta ja vaelsimme ihmistungoksen keskitse leveää bulevardia pitkin. Ihmettelyn sekaisella mielihyvällä katselin koko ajan tuota vieressäni vilkkaasti lepertelevää pikkuolentoa, katselin kuin maanmoukka ainakin pitkään ja äänettömänä. En ollut vielääkään toipunut ensi hämmästyksestäni. Hän oli ilmestynyt kuin pilvistä tuohon eteeni, heti heittäytynyt tuttavaksi ja ruvennut kertomaan minulle aikeistaan ja mieliteoistaan, — minulle, joka en ollut viikkokausiin ollut tilaisuudessa kuuntelemaan itselleni lausuttua ystävällistä sanaa, joka olin kuin erakko kulkenut äänetönnä ihmistulvan keskellä ja melkein jo ruvennut vihaamaan ihmisiä. Hän oli vielä kuin lapsi, vaikka jo vuosiltaan olikin naisen ikään kerennyt. Suuret, vilkkaat ja myötään liikkuvat silmät, pehmoset punaset posket, jotka hänen puhellessaan olivat yhdessä ainoassa, mutta lakkaamatta vaihtelevassa hymyssä. Ja koko tuo pieni vartalo notkui ja värähteli jokaista äänensointua myöten ja jokaisen tunteenvivahduksen mukaisesti. Elävää elämää näytti olevan jokaisessa sormenpäässä, kengän kärki näytti tanssivan jotain vallatonta tahtia katua vastaan ja toisinaan hän, kuin oikein vilkkaasti selitti jotakin, pyörähti puolitiehen eteeni kadulle solahtaakseen samassa tuokiossa taas rinnalleni. Mutta samalla oli koko hänen olennossaan ja käytöksessään jotakin niin arvokasta, niin maltillista ja itsetietoista, kuin olisi hän koko ajan huomauttanut: *noli me tangere!*

Ja pian oli hän ehtinyt kertoa minulle koko pitkät tarinat itsestään. Hän ei ollut oikeastaan pariisitar, hän oli kotosin Sedanista, vaan oli nyt ollut vuoden Pariisissa soittoa ja laulua harjoittelemassa. Mutta nyt oli se surullinen hetki tullut, jolloin hänen täytyi matkustaa pois Pariisista, huomenna täytyi jo lähteä, nyt juuri, jolloin täällä olisi ollut niin hauska.

— Mutta miksi täytyi?

Isä on kirjoittanut ja käskenyt tulla kotiin. Ja niin oli nyt vaikea lähteä. Vastikään oli hän opetellut monta uutta kaunista laulua ja nyt täytyi kaikki jättää kesken.

— Olipa se surullista.

Olin sangen kiitollinen siitä, että hänellä oli niin hyvä sanantulva, sitenhän minä pääsin aivan kuuntelemalla, joskus vain tokasten jonkun sanan sekaan. Mutta pisti se siltä vihaksi toisinaan, kun ei voinut ottaa keskusteluun osaa eikä kysyä mitä olisi tahtonut. Tyttö oli m.m. sanonut, että olipa se ollut Jumalan onni, kun minä juuri tuolla hetkellä olin tullut asiאתani ajamaan, sillä muuten ei olisi hänellä ollut ketään, joka nyt olisi joutanut häntä saattamaan kaupungille. (Pariisissa ei näet nuoren, »siistin» tytön katsota voivan päivilläkään yksin kävellä kaduilla, mutta ei näy seuraajasta kumminkaan hyvin tarkkoja oltavan, koska siksi aivan outo mies kelpasi.) Tähän minun tietysti olisi ollut vastattava, että onni oli ollut yksinomaa minulle suosiollinen, kun hankki minulle näin herttaisen tehtävän. Jo rupesin sitä lausumaan, mietin sanoja, koetin ajatuksissani asettaa niitä peräkkäin, mutta siihen meni niin paljon aikaa, etten enää katsonut voivani sanoakaan sanottavaani. Ja niin kuivi koko kohteliaisuuteni yhteen haikeaan huokaukseen.

Vähitellen rupesi kai tyttö kumminkin käsittämään, että minun harvasanaisuuteeni oli jokin erityinen syy, ja siksi otinkin valaistakseni hänelle tuota merkillisyyttä, selittääkseni, että olinhan ulkomaalainen, joka vasta viikon olin Pariisissa oleskellut ja joka en siis vielä ollut ehtinyt oppia maan kieltä. Tämän lauseen olin jo valitettavasti saanut useita kertoja ennen lausua, joten se jo oli mulla valmiiksi mietittynä, mutta sittenkin hän nauraa kikatti koko ajan kuin olin äänessä. Mahtoi se kuulostaa merkilliseltä. Eikä hän sittenkään näyttänyt minua ymmärtävän. Ranskalaisten itserakkaus on näet suuri: yhtä vähän kuin Jumalaa on muuta kuin yksi, voi kieliäkään olla muuta kuin yksi ja se yksi on ranskankieli. Joka ei osaa ranskaa puhua, eihän se ylipäättäen osaa puhua, ja tyttö mahtoi ihmetellä mikä minä, vanha mies, olin, joka en vielä osannut puhua. Hän pyörähti eteeni kadulla, katsoi minua suurilla, hämmästyttä kertonvilla silmillä ja kysyi:

— Kuinka on mahdollista tulla toimeen maailmassa, kun ei osaa edes puhua?

— Niin, vaikeaaahan se on, vaikeaa ja tukalaa, mutta minkäpä sille tekee. Ei siihen auta muu kuin yksi keino: koettaa oppia.

Syvästi hän näytti ottavan osaa minun kurjuuteeni, vaan ei hän sentään kauankaan joutanut sitä surkeilemaan. Hän oli kuin tuollainen hupakko koulutyttö, jolla on hyvin vilkas ja vallaton mielikuviutus ja joka alituisesti syöksähtää yhdestä mielenjuohtumasta toiseen. Jos minun olisi ollut oltava hänen seurakumppaninsa pitemmän aikaa, niin olisi hän epäilemättä hankkinut minulle monta huolta ja surua, sillä hänellä oli sen tuhannen ilveet ja elkeet. Milloin hän kävellessään matki jotakin edellä kulkevaa herrasmiestä, milloin hän ääneen hyräili ja samalla sormellaan soitteli päivänvarjostimensa vartta, milloin huiskutti hän nuottisalkkuaan, joka hänellä oli käsivarrellaan; ja sitten yhtäkkiä hän oli säikähtävinään omaa vallattomuuttaan ja heittäytyi kiltiksi lapseksi. Mutta koko ajan oli kumminkin hänen käytöksessään sellaista varmuutta, sellaista suloutta ja makua, että olisi melkein luullut joka tempun, joka askeleen, olleen ennakolta opitun. Pariisitarta kiireestä kantapäähän!

Nuottikaupassa, johon häntä seurasin, pani hän pyörälle sekä myöjät että minun. Kauan valikoittuaan ja juoksetuttuaan kauppapalvelijoita otti hän muutamia vihkoja ja selitti sitten, että näitä hän ei aijokaan maksaa. Hän on täältä vuoden ajan ostanut niin paljon nuotteja, että on oikeus ja kohtuus, että hän nyt poislähtiessään saapi nämä ilmaiseksi. Ja sen hän sanoi niin vakavalla äänellä ja värähtelemättömillä kasvoilla, että täytyi uskoa hänen puhuvan aivan täyttä totta. Kauppapalvelija oli ymmällä. Kyllä kai se hänen puolestaan olisi kohtuullista, mutta vaikea hänen oli omin päinsä sitä luvata...

— Vaan te myönnätte, että mulla on oikeus saada nämä ilmaiseksi, eikö niin?

— Teiltä, neitiseni, on mahdoton kieltää mitään, vaan, kuten tiedätte, täytyy meidän tehdä tili kaikesta minkä myömmä, ja niin ollen...

— Ja niin ollen — hyvästi!

Tyttö kääntyi oveen päin muka lähteäkseen. Kauppapalvelija katsoi hätäntyneenä tyttöä, katsoi minuun kerran toisensa perästä ja jopa pyörähti mulla ajatus päässä ja rahat taskussa että jokohan piti minun mennä ja maksaa tuo lasku. Mutta samassa sulii vihdoinkin tytön totinen naama ilkkuvaan nauruun, hän pudotti kouransa silmästä rahan tiskille, lausuen: »no tuossa nyt on, ottakaa».

Sellainen veitikka!

Eipä kumma, jos hän tuolla puolentunnin kävelyretkellä jo ehti panna multakin ajatukset ja tunteet sekaisin ja jos jo paluumatkalla mielessäni pahottelin, että hän jo huomenna matkusti Sedaniin ja että siis sen ainoan kerran vain sain häntä tavata, ensimmäisen ja viimeisen. Enin kaikista minua kumminkin harmitti, etten silloinkaan voinut sanoa hänelle mitään miellyttävää, iloista, kohteliasta. Tuossa hän lakkaamatta leperteli vieressäni, kertoi juttuja ja kysyi mielipidettäni milloin mistäkin, ja minun täytyi

olla ääneti kuin patsaan. Sillä jos jotain rupesin sanomaan, tuli se niin huonosti, että itsekin häpesin. Se oli sietämätöntä.

Jäähyväishetkeksi olin kumminkin miettinyt pienen kiitoksen hauskasta seurasta ja kun sen vuoksi eteisessä käteltiin, lausuin, niin hyvin kuin osasin, ihastukseni siitä harvinaisesta onnesta, mikä minulle oli tapahtunut. Hän nauroi herttaisimman, veitikkamaisimman naurunsa, toivotti mulle hauskaa oloa Pariisissa, lisäten:

— Mutta ennen kaikkia, oppikaa puhumaan, sillä muuten teillä ei ole hauska.

Oih, kuinka syvästi itsekin silloin tunsin tuon neuvon todeksi!

1894.

HABIT NOIR.

Tänä iltana minä menen suureen oopperaan näyttämön puolelle katsomaan kaikkia niitä suurenmoisia koneita ja laitoksia, joita siellä käytetään kaikenmoisten luonnonäänien ja liikuntojen aikaansaamiseksi, lausui mulle eräänä päivänä aamiaista syödessä ruotsalainen pöytätoverini pyyhkästessään syönnin päälle suutaan ja juodessaan lasista pois viimeisen viinisiemauksen.

— No sehän sopii, vastasin minä, minulla on myöskin asiaa suurille bulevardeille päin, joten voimme siellä yhdessä syödä päivällistä. Joko sinulla on asianomainen lupa päästäksesi näyttöksen aikana näyttämölle?

— Ei ole vielä, menen klo 5:n ja 6:n välissä sitä hankkimaan. Ja mulla on sellaiset suosituskirjeet, että sen saan. Mutta siksi meidän onkin jo viiden aikana lähdettävä Seinen toiselle puolelle.

— Hyvä, tavataan sitten tavallisessa paikassa.

Hän oli näyttelijä, Gööteporista kotosin ja oleskeli opintoja varten Pariisissa; oli ollut siellä jo pari, kolme kuukautta enemmän aikaa kuin minä ja söi samassa ruokapaikassa. Olimme pitkät ajat syöneet siellä toisiamme tuntematta, usein istuneet samassa pöydässäkin nokat vastakkain; olin pian kielestä päättäen huomannut, että hänkin oli ulkomaalainen — saman oli hän tietysti huomannut minusta —, mutta tuttavuutta ei ollut syntynyt ennenkuin pitkän ajan perästä, jolloin eräs toinen seurassani sattumalta ollut skandinaavi meidät esitti. Ja sen jälkeen söimme monasti yhdessä ja kävimme syönnin jälkeen usein teatterissa y.m. huvipaikoissa. Nyt emme olleet tavanneet toisiamme moneen päivään, vaan tänään meidän taas sopi lähteä yhdessä keskikaupungille.

Saatoin häntä ensiksi oopperaan ja odotin ulkopuolella sill'aikaa kun hän kävi sisällä hankkimassa itselleen lupalippua iltaa varten. Vihdoin hän tuli sieltä, oli lipun saanutkin, vaan hän hoki koko ajan tullessaan itsekseen jotakin nimeä, jota hänen illalla tuli pitää mielessään ja joka hänelle olisi jonkunlainen »sesam» saadakseen läheltä tarkastaa ja tutkia kaikkia koneita ja niiden käyttämistä.

— Onko sulla lyijykynää? kysyi hän multa; anna tänne, niin kirjotan muistiin tuon nimen ... Abinuaar ... saakelin kummallinen nimi, ei sitä muuten mitenkään muista.

— Abi... Onko se jonkun ihmisen nimi?

— On, jonkun tärkeän viranomaisen nimi, en saanut tapaamani herrasmiehen pakinasta oikein selvää, oliko se hän itse vai joku toinen, mutta ainoastaan sen nimen avulla minä pääsen näyttämölle, se on varma. No niin, Abinuaar, tuossa kynäsi. Nyt siis tänne takaisin kello kahdeksaksi.

Kahdeksan aikana piti minunkin tavata muutamassa ravintolassa eräs tuttava, vaan siihen meillä vielä oli paljo aikaa, joten sitä kulutellen kävelimme pitkät matkat kauniita bulevardeja pitkin. Mutta niinkuin pikkuoloihin tottuneelle suurissa kaupungeissa usein käy, ei huomattu taaskaan pitää huolta välimatkojen ja ajan välisistä suhteista. Niinpä oli nytkin kello jo ehtinyt ohi kahdeksasta, kun syötämme kiireen kautta riensimme kumpikin määräpaikkaamme.

— Muistathan nyt sen tärkeän nimen, kysäsin toveriltani vielä kun nurkassa erottiin toinen toisaalle suunnalle.

— Abinuaar ... muistan.

Minä puolestani tulin määräpaikkaani liian myöhään. Odotin hetkisen ja kysyin sitten edeskäyvältä, oliko sellainen ja sellainen henkilö äsken täällä yksin odotellut. Oli, oli juuri lähtenyt vähää ennen kuin minä tulin. Se oli harmillista, vaan minkäpä sille teki. Parasta lähteä taas taivaltamaan Seine-virran toiselle puolelle, omaan kaupunginosaansa.

Eräässä kulmauksessa, jossa tiesin minulle sopivan raitiovaunun kulkevan ohi, odotin sitä ja kun se tuli, hyppäsin mukaan ja kiipesin katolle. Suuri oli hämmästykseni kun näin toverini, josta puolen tuntia sitten olin eronnut, jo istuvan siellä matkalla kotiin päin. Hän ei ollut näkevinäänkään minua ensiksi kun tulin ja kun istahdin hänen viereensä ja rupesin puhuttelemaan, oli hän hyvin pahantuulinen ja vastasi lyhyesti ja kärtyisästi.

— Tulitko sinäkin liian myöhään? kysyin.

— En ... eli saattoi sekin vähän vaikuttaa, siitä nyt ei tullut tällä kertaa mitään.

— No miksei? Etkö saanut enää tavata tuota herraa Abi...?

— Tavata, — jaa, siinä nyt oli yleensä vähän väärinkäsitystä. Mutta minkäpä sille nyt enää tekee, — täytyy jättää toistaiseksi.

Huomasin, ettei hän tahtonut käynnistään lähemmin kertoa, enkä siis huolinut enempää udella, vaikka mieleni teki, sillä minusta tuossa jo tuntui olevan jotakin salaperäistä. Ajettiin sen vuoksi kauan aikaa ääneti, katseltiin hiljaisuudessa katuliikettä, molemmat synkän näköisinä, hän varsinkin. Jos hänelle jotain lausuinkin, niin hän tuskin vastasi.

Mutta äkkiä hän iski keppinsä siltaa vasten, kirosi ja rupesi äkäsellä äänellä ikäänkuin itseksään puhumaan:

— Niin ne solkkaavatkin sitten aina nopeasti ja epäselvästi, että siitä nyt ei ihminen saa tolkkua. Sanoihan se ihan suoraan, että minun piti kysyä jotakin henkilöä.

— Niin sitä herraa, etkö kysynyt häntä sitten?

— Herraa, herraa, eihän se mikään herra ollut, sehän se siinä juuri onkin sikamaista?

— No mikä se sitten oli tuo Abi...?

— Olet sinäkin koko tomppeli, kun et sinäkään sitä älynnyt. Abi nuaar (kirjotetaan »*habit noir*»), se on tietysti musta puku, pitäisihän sen nyt lapsenkin ymmärtää.

— Hooo...!

Jo selveni mullekin asia, joskaan ei vielä täydellisesti. Hänen oli käsketty tulla mustassa puvussa, mutta jonkun epäselvyyden kautta ei hän ollut tuota ymmärtänyt, vaan oli käsittänyt nuo sanat yhdeksi sanaksi, joksikin nimeksi. Ja niin oli hän siis mennyt tavallisessa arkipuvussa ja tullut ajetuksi ulos. Siinäkö siis koko salaisuus, siinäkö väärinkäsitys, siksikö ollaan nyt niin synkällä tuulella!

— Mutta mitä sinä sitten puhuit, että sinun oli käsketty kysyä jotakin henkilöä? tiedustelin vielä toveriltani, vaikka näinkin, että se nauru, jonka hänen kertomuksensa minussa oli herättänyt, ei häntä ensinkään miellyttänyt.

— Niin, se mies, jota puhuttelin, käski minun tiedustella häntä itseään saattajakseni, sen kyllä ymmärsin, mutta samalla hän käski minun tiedustella itseään »*en habit noir*» (mustassa puvussa). Siinä oli kaksi eri asiaa, jotka hän sotki yhteen, ja sitä minä en ymmärtänyt. Oopperan näyttämölle päästäkseen täytyy olla frakki-puvussa, — kuka tuota nyt olisi voinut aavistaakaan, sehän on hassutusta!

Moneen kertaan sadatteli hän heidän metkujaan ja vehkeitään, joiden tarkoitusta ei tavallinen ihmisjärki voi käsittää. Mutta omasta erehdyksestään ei hän puhunut mitään. Ranskankieltä hän tietysti osasi paljoa paremmin kuin minä ja oli monasti ollut karkäs pilkkailemaan, kuin minä puhuessani tein pahoja pukkeja. Mutta nyt piti hänelle itselleen sattua tällainen »väärinymmärrys», — minä näin kuinka se kaiveli häntä aivan ytimiä myöten. Sitä vain ihmettelin, miksi hän ensinkään kertoi mulle tuota onnettomuuttaan, jota hän aluksi oli yrittänyt salaamaan. Mutta hän kai oli ollut niin vihassa, ettei malttanut olla purkamatta ilmoille kiukkuaan.

Pahasti teki mulla nyt mieli häntä härnäillä, vaan en sentään kovinkaan ilennyt enkä raskinut. Kysäsin kumminkin vielä kotvasen kuluttua:

— Mitä sulle siellä vastattiin, kun sinä tulit ja kysyit sitä herraa Abinuaaria?

— Mitä?! Mitä sulle itsellesi vastataan, kun sinä joka päivä teet vielä pahempia kielipukkeja.

Tuosta näin jo, että tämä oli siksi arka paikka, ettei siihen ollut paljo koskemista, jos mieli säilyttää entistä ystävyyttä. Enkä puhunut siis enää koko asiasta sanaakaan, päinvastoin koetin puhua kaikenmoisesta muusta. Vaan silmistäni hän lie huomannut vai omatuntoko hänelle lie sanonut, että mulla oli hyvin suuri halu laskea hänestä vähän pilkkaa, — hän ei lauhtunut sinä iltana ollenkaan leppeämmäksi. Ja kun me omassa kaupunginosassamme laskeusimme raitiovaunusta kadulle, ja minä ehdotin, että menisimme, kuten usein ennenkin, hetkeksi istumaan jonkun ravintolan edustalle, juomaan pukin olutta ja katselemaan väkiliikettä, niin hän kieltäysi. Hänellä oli vähän tekemistä kotona, hän meni mieluummin suoraan sinne. Ja niin menin minäkin.

Kävikö ruotsalainen toverini sitten jonakin muuna iltana suuren oopperan näyttämöllä koneita katsomassa, sitä en tiedä, sillä hän ei puhunut minulle koko hommasta enää sanaakaan. Mutta jos hän meni, niin voipi olla varmana että hän meni »*en habit noir*».

1894.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ILTAPUHTTEEKSI 2: KOKOELMA PIENIÄ
KERTOMUKSIA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

**Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™
electronic works**

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting

free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a

replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.